

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra historie

PŘÍSLUŠNÍCI OLOMOUCKÉHO GESTAPA
ODSOUZENÍ V RÁMCI RETRIBUCE
K TRESTU SMRTI

Magisterská diplomová práce

Olomouc 2018

Vypracoval: Bc. Vojtěch Češík

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Kreisinger, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně, a to pouze na základě pramenů a literatury uvedených v Seznamu použitých pramenů a literatury.

Vojtěch Češík

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat PhDr. Pavlu Kreisingerovi, Ph.D. za pomoc a cenné rady při vedení této diplomové práce, dále Kláře Mauerové za kontrolu rukopisu práce a za pomoc při jeho úpravách. V neposlední řadě bych chtěl poděkovat pracovníkům všech níže zmíněných archivů za ochotu při mém výzkumu a mé rodině za podporu a trpělivost.

Obsah

Úvod.....	5
Prameny a literatura	7
1. Prameny	7
2. Literatura	10
1. Kariéry vybraných úředníků gestapa před jejich působením v Olomouci ...	14
1.1. Vedoucí příslušníci.....	14
1.2. Řadový personál	20
Úředníci	22
Řidiči	39
Vězeňští dozorcí	44
2. Analýza některých aspektů personálu olomouckého gestapa.....	47
2.1. Odborná způsobilost.....	48
2.2. Původ a vzdělání	49
2.1. Věk	51
2.4. Členství v nacistických organizacích a politická angažovanost.....	52
3. Procesy se zájmovými osobami před MLS Olomouc	54
Závěr	66
Seznam použitých pramenů a literatury	70
Resumé	76
Přílohy.....	77

Úvod¹

Jak nastínil ve své práci *Bez výčitek...* historik Vojtěch Kyncl, až do nedávné doby spočíval výzkum československého domácího odboje v popisování životních osudů odbojářů a obětí nacistického represivního aparátu; popisoval konspirační skupiny a jejich činnost a vyhýbal se pohledu na tuto problematiku z "druhé strany." Výzkum v oblasti nacistické represe se omezoval na stručné zmínky o potírání domácí rezistence, ale hlubší analýza vykonavatelů této represivní politiky zůstávala tabuizovaná.² I přes mnohé studie vzniklé v posledních několika letech (viz níže) stále není problematika nacistického represivního aparátu na území Protektorátu Čechy a Morava ani zdaleka vyčerpána.

Hlavním cílem této práce je tedy zaměřit se primárně na analýzu osob, jež stály na nejnižší úrovni při prosazování nacistické politiky na okupovaných územích (v tomto případě na území Protektorátu Čechy a Morava). Zaměřuji na jedenáct někdejších zaměstnanců venkovní služebny gestapa v Olomouci, kteří byli během poválečného vyšetřování československými úřady odsouzeni k trestu smrti a popraveni. Konkrétně se jedná o posledního vedoucího služebny Richarda Heidana, jeho zástupce Franze Langerera, dále o řadové úředníky Karla Duchone, Richarda Hardta, Franze Jeschkeho, Gottlieba Loibnera, Kurta Raunera, řidiče gestapa Johanna Kukulku, Johanna Sandera a vězeňské dozorce Wilhelma Hyžu a Franze Mattla. S ohledem na možnosti komparace průběhu poválečného vyšetřování těchto osob jsem se rozhodl zaměřit se pouze na osoby souzené Mimořádným lidovým soudem v Olomouci, proto se v této práci nezabývám Heidanovým předchůdcem na pozici vedoucího služebny, Heinrichem Gottschlingem (nar. 1909, v r. 1947 odsouzen

¹ Diplomová práce vznikla za podpory MŠMT, grant IGA_FF_2017_017 (Společnost v historickém vývoji od středověku po moderní věk III.).

² KYNCL, Vojtěch: *Bez výčitek...*, *Genocida Čechů po atentátu na Reinharda Heydricha*. Praha 2012, s. 10-14.

Mimořádným lidovým soudem v Kutné Hoře k trestu smrti a popraven).³ Nejsou zde hlouběji nastíněny ani bezesporu zajímavé životní osudy Josefa Hykadeho ml.⁴

Vzhledem k širokému spektru funkcí, které jednotlivé zájmové osoby zastávaly (zastoupeni jsou zde vedoucí představitelé služebny, řadový personál, řidiči i personál vazební věznice), se pokusím závěry získané analýzou těchto osob zobecnit a aplikovat do kontextu celé venkovní služebny Tajné státní policie v Olomouci. Kromě toho se tato práce pokusí odpovědět na otázku, zda se tito zaměstnanci olomouckého gestapa nějakým způsobem odlišovali od svých kolegů u ostatních služeben v protektorátu a na území *Altreichu* (prostor Německa před jeho územní expanzí v roce 1938), či zda je možné mezi nimi nalézt společné znaky. Pro odpověď na tuto otázku je využita komparační metoda, materiál pro vzájemné porovnání personálu poskytla monografie Vojtěcha Kyncla (zabývající se zaměstnanci gestapa v Pardubicích)⁵ a syntéza německých historiků Carstena Damse a Michaela Stolleho (pro komparaci situace v *Altreichu*).⁶

Během archivního výzkumu se objevila další otázka, a sice: zda lze nalézt nějaký vztah mezi služební hodností konkrétního vyšetřovaného, respektive jeho rozsahem a významem jeho činnosti v období okupace, a mezi pořadím, v jakém byli tito zaměstnanci odsouzeni. V souvislosti s tím budou analyzována a komparována poválečná vyšetřování jednotlivých zájmových osob z vybraného vzorku.

³ K jeho osobě blíže viz HOFMANOVÁ, Vendula: *SS-Hauptsturmführer a kriminální rada Heinrich Gottschling (1909-1947). Vedoucí Gestapa v Olomouci (1940-1942), Kladně (1943-1944) a Táboře (1944-1945)*. Bakalářská diplomová práce. Olomouc 2016.

⁴ Josef Mario Hykade (nar. 1911) byl poté, co byl československým úřadům vydán ze SSSR, sice souzen v Olomouci, ale vzhledem k již neplatným retribučním dekretům stanul před okresním (a po svém odvolání před krajským) soudem v Olomouci, jímž byl odsouzen k trestu smrti a 28. března 1953 ve věznici Praha-Pankrác popraven. Tímto se stal posledním příslušníkem gestapa, který byl odsouzen k trestu smrti a popraven na území Československa. K jeho činnosti blíže viz KREISINGER, Pavel a kol.: *Představitelé Gestapa na území Protektorátu Čechy a Morava, Část B, biogram Josef Mario HYKADE*, v tisku.

⁵ KYNCL, Vojtěch: *Ležáky: obyčejná vesnice, Silver A a pardubické Gestapo v zrcadle heydrichiády*. Pelhřimov 2008.

⁶ DAMS, Carsten – STOLLE, Michael: *Gestapo. Moc a teror ve Třetí říši*. Praha 2010.

Prameny a literatura

1. Prameny

Stejně jako v mé bakalářské práci⁷ jsou hlavním zdrojem informací pro výzkum vyšetřovací spisy vzniklé během poválečného vyšetřování příslušníků gestapa československými úřady. Tento limit ve výběru pramenné základny je dán především faktem, že úředníci Tajné státní policie stačili před koncem války zničit naprostou většinu vlastního spisového materiálu. Tato skartační operace probíhala v Olomouci ve dvou fázích, nejprve byl během září či října 1944 (výpovědi příslušníků gestapa v Olomouci se v tomto liší) všechen postradatelný spisový materiál (především se jednalo o osobní spisy personálu služebny) naložen na nákladní automobily a odvezen na řídicí úřadovnu v Brně, která zajistila jeho zničení. Zbytek agendy gestapa byl spálen na vězeňském dvoře služebny mezi 2. a 3. květnem 1945, těsně před evakuací personálu celé služebny. Z poválečných vyšetřovacích dokumentů se jedná především o spisy vzniklé v provenienci Mimořádného lidového soudu v Olomouci,⁸ které umožňují alespoň částečně rekonstruovat činnost příslušníků gestapa během jejich působení v protektorátu. Přirozeně se vyšetřovatelé zaměřovali na zjištění co největšího množství dat ke konkrétním represivním operacím, jichž se daní příslušníci gestapa účastnili, nicméně občas lze i v těchto materiálech nalézt drobné střípky informací, které umožní nahlédnout do každodenního života personálu. Například se lze v některých výsledích obviněných setkat se stručnými charakteristikami osobností jejich spolupracovníků či s nastíněním vzájemných vztahů těchto osob.

Tyto prameny samozřejmě nejsou bezchybné a je nutné při jejich analýze postupovat velice kriticky. V první řadě je nutné zmínit, že již samotné výpovědi jsou mnohdy problematické, neboť obvinění pochopitelně zamlčovali nebo různě překrucovali fakta, čímž se snažili zlehčit svůj podíl na vině. Na druhou stranu ani

⁷ ČEŠÍK, Vojtěch: *Richard Heidan (1893-1947) a Franz Langer (1898-1947). Představitelé venkovní služebny gestapa v Olomouci*. Bakalářská diplomová práce. Olomouc 2016.

⁸ Tyto spisy jsou uloženy v Zemském archivu Opava, pobočka Olomouc (dále ZAO-Ol). Konkrétně se jedná o signatury LS 31/47 (K. Duchon), LS 1140/46 (R. Hardt), LS 102/47 (R. Heidan), LS 1372/46 (Hýža a Mattl), LS 177/47 (F. Jeschke), LS 1202/46 (J. Kukulka), LS 85/47 (F. Langer), LS 1426/46 (G. Loibner), LS 176/47 (K. Rauner) a LS 96/47 (J. Sander).

vyšetřování v mnoha případech neprobíhala nijak důkladně. Často stačilo prokázat vinu obviněného u jednoho konkrétního zločinu, který umožňoval uložení trestu smrti a případ mohl být uzavřen. Další možná úskalí spočívají v osobách zapisovatelů a tlumočnicků. Spisy jsou plné různých překlepů a chyb, co se týče terminologie a především jmen osob německé národnosti. Pokud chybí jiný pramen pro komparaci, je v některých případech problém určit, jak se dotyčný vůbec jmenoval, neboť v jednom spisu může být jeho jméno psáno různými způsoby a není lehké určit, který z nich je správný. Stejně tak nastává problém s místními názvy a jejich překlady z němčiny do češtiny, kdy je opět nutno bojovat se zkomoleninami či chybně určenými geografickými názvy. Příkladem je například jeden z výslechových protokolů sepsaných s R. Heidanem, v němž jsou zaměněna města Příbram a Příbor. K této záměně bezpochyby došlo při překladu výpovědi, neboť německý název obou měst je Freiberg. Ve stejném dokumentu je také jako okres, v němž se Heidan narodil, zmíněno Dolní Slezsko, ačkoliv Heidan pocházel ze Saska.⁹

Díličí informace vzniklé během poválečného vyšetřování nacistických válečných zločinů různými československými bezpečnostními složkami nabízí fondy Archivu bezpečnostních složek v Praze.¹⁰ Zde je nutné vyzdvihnout především poválečné jmenné seznamy příslušníků gestapa, díky kterým lze alespoň částečně rekonstruovat personální podobu jednotlivých služeben a poznat i jejich vnitřní strukturu, která se na úrovni jednotlivých služeben mírně lišila. V některých případech lze v Archivu bezpečnostních složek nalézt také fotografický materiál, především se jedná o portrétní fotografie příslušníků gestapa vzniklé ve vazbě. Podobizny úředníků z válečného období se opět pravděpodobně nedochovaly. Další obrazový materiál lze nalézt také v Národním archivu v Praze,¹¹ zde se podařilo dohledat fotografickou dokumentaci exhumace obětí přerovského povstání, které byly popraveny 3. května 1945 na střelnici v Olomouci-Lazcích, dále jsou zde zobrazeny obě budovy, v nichž olomoucké gestapo během války sídlilo, v podobě,

⁹ Archiv bezpečnostních složek (dále ABS) Praha, f. 302, sign. 302-1-121, *Protokol s R. Heidanem, NBS v Olomouci, 20. IX. 1945*, fol. 13-14.

¹⁰ ABS Praha, fondy 52, 302, *Kartotéka NSDAP a Karty příslušníků německých bezpečnostních složek Abwehr, Gestapo a SD*.

¹¹ Národní archiv (dále NA), f. MV-ref. Lidice, sign. C-6178 - Olomouc.

jakou měly v období nacistické okupace. V období mezi lety 1939-1940 sídlilo gestapo v Olomouci v budově někdejšího Spolku moravských cukrovarů na náměstí H. Göringa (dnes je v této budově na Dolním náměstí umístěna cukrárna Madlen), poté byla vzhledem k nedostatečnému prostoru celá služebna přemístěna do budovy bývalého garnisonního soudu, tzv. „garňáku,“ na třídě Karla IV. (dnes třída 17. listopadu, v současné době se zde nalézá sídlo Vrchního státního zastupitelství).

Dochované střípky spisového materiálu z provenience gestapa jsou uloženy v brněnském Moravském zemském archivu,¹² nicméně z valné části se jedná pouze o agendu vzniklou v rámci stanných soudů (*Standgericht*). Z těchto spisů lze tedy částečně rekonstruovat činnost služeben gestapa a doplnit ji o kauzy, které se po válce nedostaly mezi body obžaloby před Mimořádnými lidovými soudy. Navíc například u osob někdejších vedoucích olomouckého gestapa (Heinricha Gottschlinga a Richarda Heidana) lze doložit pravidelnou přímou účast u stanných soudů. Zmíněné osoby zde zastávaly pozici přísedících. Během poválečného vyšetřování se dotčení pochopitelně snažili svoji přítomnost u stanných soudů marginalizovat a také sami vyšetřovatelé měli k dispozici pouze omezené znalosti o případech souzených stannými soudy. Před retribuční soudy se tedy většinou dostaly pouze konkrétní případy, které se vyšetřovatelům dostaly do rukou prostřednictvím svědeckých výpovědí a udání na příslušníky gestapa.

Další dílčí (ale svou povahou nenahraditelné) archivní prameny nacistické provenience poskytuje sbírka někdejšího BDC (*Berlin Document Center*) uložená v německém Spolkovém archivu, konkrétně v jeho berlínském pracovišti (*Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde*).¹³ Na základě zde umístěných pramenů lze alespoň částečně doplnit kariérní život zájmových osob, neboť valná část z nich byla členy SS a k některým z těchto osob se podařilo dohledat osobní karty, z nichž lze vyčíst hodnostní postup v rámci této organizace, členská čísla v SS i v NSDAP, udělená vyznamenání, ale také jména a data narození manželek těchto osob, či data narození

¹² Moravský zemský archiv (dále MZA), f. B 340 (Gestapo Brno).

¹³ Bundesarchiv Berlin (dále BAB), BDC, agendy SSO, resp. RS. V tomto archivu se podařilo dohledat materiály pouze k osobám K. Duchoně, R. Heidana, F. Jeschkeho, G. Loibnera a K. Raunera (pozn. autora).

jejich dětí. Některé ze zájmových osob se podařilo dohledat na seznamech recipientů Medaile na paměť 1. října 1938 (*Medaille zur Erinnerung an der 1. Oktober 1938*), umístěných tamtéž.¹⁴ I s případnou absencí jiných relevantních pramenů lze tedy doložit aktivní účast těchto osob na obsazení československého pohraničí na podzim 1938.

2. Literatura

V obecné rovině je problematika Tajné státní policie v literatuře reflektována velice bohatě, vzhledem ke své povaze se jedná o atraktivní téma pro velké množství badatelů z řad profesionálních historiků i odborné veřejnosti. S ohledem na tuto popularitu je nicméně důležité zdůraznit kolísající kvalitu některých prací vzniklých na toto téma. Jedním z příkladů těchto rozporuplných prací je například popularizační monografie *Nacistické tajné služby* z pera spisovatele a výtvarníka Edmunda L. Blandforda. Autor v této knize čtenáři předkládá k problematice gestapa pouze základní povšechné a místy nepřesné informace, práce je navíc místy psána až beletristickou formou. Pro bádání v oblasti nacistické tajné policie je tato publikace naprosto nevhodná.¹⁵

Z relevantní odborné literatury k dějinám nacistické tajné policie je třeba na prvním místě zmínit obsáhlou práci *Gestapo za druhé světové války*, editovanou německými historiky Klausem-Michaelem Mallmannem a Gerhardem Paulem.¹⁶ Tento rozsáhlý sborník, na němž se podílelo více než dvacet historiků (mezi autory se nachází i český odborník na problematiku gestapa Oldřich Sládek), umožňuje podrobný náhled do dějin státní policie a jejího fungování na území Říše i okupovaných území a je tedy nanejvýš vhodným základem pro získání obecného přehledu.

Různým aspektům historie gestapa na území Říše se věnují také dvě monografie, shodně nesoucí název *Gestapo*. Jednak výše zmíněná kniha z pera

¹⁴ BAB, ZR 720 A.13.

¹⁵ BLANDFORD, Edmund L.: *Nacistické tajné služby*. Praha 2003.

¹⁶ PAUL, Gerhard – MALLMANN, Klaus Michael: *Gestapo za druhé světové války*. Praha 2010 (tato monografie byla recenzována P. Kreisingerem, viz *Paměť a dějiny*, roč. 5, 2011, č. 1, s. 133-134; a J. Bílkem, viz *Historie a vojenství*, roč. 60, 2011, č. 1, s. 149-150).

německých historiků Carstena Damse a Michaela Stolleho, druhou knihu napsal britský historik Frank McDonough.¹⁷ Obě práce jsou si podobné rozsahem i členěním kapitol, jejich cílem je „boření mýtů,“ které se kolem gestapa vytvářely již od jeho vzniku, a uvádění těchto nepřesností, či fabulací na pravou míru. Autoři nicméně nahlíží na tyto otázky rozdílným pohledem a také využívají prameny rozdílné povahy. Dams a Stolle předkládají čtenáři ucelenou syntézu shrnující dějiny gestapa na území Německé říše i na nacisty okupovaných územích. McDonough se oproti tomu geograficky striktně drží území *Altreichu* a zkoumané aspekty bohatě demonstruje na konkrétních lidských osudech. Vhodným výběrem jednotlivých případů čtenáři přibližuje potírání jednotlivých forem opozice nacistického režimu.

Pro zkoumání gestapa na území Protektorátu Čechy a Morava je klíčová monografie již zmíněného Oldřicha Sládka.¹⁸ Jedná o velmi přínosnou práci k tomuto tématu, která je i přes dobu svého vydání jen řídce zatížena ideologickým balastem. Autor předkládá čtenáři stručný nástin vzniku této organizace a dále chronologický přehled činnosti tajné policie především na území protektorátu, zatímco činnost gestapa v oblasti tzv. Sudet autor zmiňuje pouze v souvislosti s prací operačních skupin (*Einsatzgruppen*) při rozbití Československa. Popis činnosti a metod tajné policie doplňuje velké množství map, diagramů a tabulek s různými daty od srovnávacího přehledu hodností policie a jejich ekvivalentů v SS, přes vývoj vnitřní struktury služeben gestapa, až po přehled výše platů úředníků tajné policie. Celou monografii uzavírá seznam všech služeben gestapa na území protektorátu, v němž jsou kromě období činnosti těchto služeben uvedeni i všichni vedoucí úředníci, kteří v těchto služebnách působili (i tyto seznamy vedoucích představitelů jsou doplněny obdobím jejich působení v těchto pozicích). Jak je patrné, tato publikace je nutným odrazovým můstkem k dalšímu výzkumu pro každého badatele, který se chce věnovat problematice gestapa na území protektorátu.

¹⁷ DAMS, C. – STOLLE, M.: *Gestapo. Moc a teror ve Třetí říši*. Praha 2010 (recenze k této monografii viz *Historie a vojenství*, roč. 60, 2011, č. 1, s. 150; případně recenze P. Vodičky viz *Historický obzor*, roč. 22, 2011, č. 3/4, s. 95); dále McDONOUGH, Frank: *Gestapo. Mýtus a realita Hitlerovy tajné policie*. Praha 2016 (tuto knihu recenzoval V. Češík, viz *Moderní dějiny*, roč. 25, 2017, č. 2, s. 346-350).

¹⁸ SLÁDEK, Oldřich: *Zločinná role Gestapa*. Praha 1986.

Nejnovějším příspěvkem k dějinám Tajné státní policie na území protektorátu je připravovaná rozsáhlá dvousvazková publikace z pera kolektivu autorů pod vedením Pavla Kreisingera,¹⁹ jež čtenáři ve své první části nabízí mimo jiné přehled všech služeben gestapa, které se na území protektorátu nacházely. Na rozdíl od pouhého výčtu ve zmíněné monografii O. Sládka je každé služebně věnována nekolikastránková kapitola, v níž jsou kromě nástinu činnosti zmíněny také přibližné početní stavy těchto pracovišť. Lze si tak udělat jistou představu o velikosti jednotlivých pracovišť a také tyto služebny vzájemně komparovat. Druhá část této knihy obsahuje dohromady 120 biogramů vybraných příslušníků gestapa z celého území protektorátu. Každé z těchto osob je opět věnováno několik stran, na nichž jsou popsány jejich životní osudy s primárním zaměřením na působení během války a následné poválečné vyšetřování (pokud byli tito úředníci dopadeni).²⁰

Pro výzkum v oblasti nacistického represivního aparátu na Moravě jsou podstatné práce Vladimíra Černého,²¹ nejnověji jeho připravovaná monografie mapující činnost řídicí úřadovny gestapa v Brně.²² Zde se jedná o první ucelenou práci, která by se zabývala různými aspekty činnosti brněnského gestapa, forem potírání domácí rezistence. Čtenáři je přiblížena i organizační struktura úřadovny a její transformace během válečného období. S vnitřní strukturou je spojen detailní přehled personálního složení celé úřadovny a jeho vývoj. Nechybí zde ani zpracování problematiky vypořádání se s nacistickými válečnými zločinci v rámci retribučního soudnictví. Blíže jsou představeny procesy s nejdůležitějšími představiteli brněnského gestapa, ale opomenuty nejsou ani některé ze zajímavějších procesů s řadovým personálem řídicí úřadovny.

K problematice gestapa na území protektorátu vzniklo i poměrně velké množství studií, většinou se jedná o různé biografické práce. Konkrétně bych zde

¹⁹ KREISINGER, Pavel a kol.: *Představitelé Gestapa na území Protektorátu Čechy a Morava v dokumentech a obrazech*. Praha, v tisku.

²⁰ Z olomoucké služebny byly vybrány osoby vedoucího R. Heidana, řidiče J. Kukulky a úředníka a tlumočníka J. Hykadeho ml. (pozn. autora).

²¹ Nutno zde zmínit kolektivní práci VAŠEK, František – ČERNÝ, Vladimír – BŘEČKA, Jan: *Místa ztropená krví. Kounicovy studentské koleje v Brně v letech nacistické okupace 1940-1945*. Brno 2015, ČERNÝ, Vladimír: *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944-1945*. Disertační práce. Brno 2006.

²² TÝŽ: *Brněnské gestapo*. Brno, v tisku.

zmínil práce Václava Adamce,²³ Lenky Geidt,²⁴ Pavla Kreislingera,²⁵ či Jiřího Plachého.²⁶ Nutné je zmínit také třetí díl ze série studií Jiřího Fialy,²⁷ v němž se autor zabývá problematikou vykonávání trestu smrti v Olomouci. Konkrétně se v této části zaměřuje na popravy vykonané v Olomouci a jejím nejbližším okolí v letech 1939-1948, tedy v období nacistické okupace a následně v rámci poválečné retribuce. S otázkou retribuce jsou také spojeny dvě významné monografie, které k této problematice vznikly. Jedná se o publikaci Mečislava Boráka²⁸ a o novější práci amerického historika Benjaminu Frommera,²⁹ který svým výzkumem přinesl nové pohledy na problematiku retribuce a opravil některá Borákova tvrzení. Této problematice se ve své práci věnovala i Lucie Jarkovská.³⁰

²³ ADAMEC, Václav: *Mýtus Koslowski: kriminální rada brněnské řídicí úřadovny Gestapa Otto Koslowski*. In: Paměť a dějiny, roč. 8, 2014, č. 4, s. 76-89; TÝŽ: *Akce referátu II A brněnské řídicí úřadovny Gestapa proti levicovému odboji na Moravě v letech 1939-1943*. In: *Securitas imperii*, sv. 28/1, 2016, s. 60-95.

²⁴ GEIDT, Lenka: *Magdalena Siwy (1920-1946). Službou u ostravského Gestapa na šibenici*. In: Paměť a dějiny roč. 9, 2015, č. 2, s. 88-97.

²⁵ KREISINGER, Pavel: *Personální obsazení tzv. protiparašutistického podreferátu IV 2b pražské řídicí úřadovny gestapa v letech 1943-1945. Pokus o rekonstrukci na základě výpovědí hlavního dešifřanta podreferátu IV 2b Karla Schnabla a dalších pramenů*. In: *Historica Olomucensia* roč. 45, 2013, s. 169-203, dále KREISINGER, Pavel – ZUMR, Jan: *Heinz Pannwitz (1911-1975). Kdo byl hlavní vyšetřovatel atentátu na Reinharda Heydricha?* In: Paměť a dějiny roč. 11, 2017, č. 2, s. 81-92.

²⁶ PLACHÝ, Jiří: *Naše služba jako úředníků gestapa nebyla lehká. Kurt Max Walter Richter. Nacistický válečný zločinec, jehož zachránil Antonín Zápotocký*. In: Paměť a dějiny roč. 10, 2016, č. 2, s. 89-100; TÝŽ: *Dvě cesty na šibenici. Životní osudy příslušníků pražského Gestapa Wilhelma Wollnera a Friedricha Dennerta*. In: Paměť a dějiny roč. 8, 2014, č. 2, s. 89-99.

²⁷ FIALA, Jiří: *Z historie katovského řemesla v Olomouci. III. Popravy v Olomouci za nacistické okupace v letech 1939 - 1945 a během činnosti zdejšího Mimořádného lidového soudu v letech 1945 - 1948*. In: *Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci*, č. 298, 2009, s. 61-86.

²⁸ BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě, 1945-1948*. Šenov u Ostravy 1998.

²⁹ FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010.

³⁰ JARKOVSKÁ, Lucie: *Odplata, či spravedlnost? Mimořádné lidové soudy 1945-1948 na Královéhradecku*. Praha 2008.

1. Kariéry vybraných úředníků gestapa před jejich působením v Olomouci

1.1. Vedoucí příslušníci

Ze čtyř vedoucích představitelů gestapa, kteří se během období protektorátu v Olomouci vystřídali, byli v Československu po válce souzeni dva úředníci. Erwin Schulz, který stál v čele Operačního oddílu VIII Olomouc (*Einsatzkommando VIII - Olmütz*) před zřízením stálé venkovní služebny, byl po válce souzen Spojenci v rámci norimberského tribunálu, konkrétně v procesu s příslušníky *Einsatzgruppen* a byl zde odsouzen k dvaceti letům vězení.³¹ Z poválečných osudů prvního vedoucího ustanovené venkovní služebny Rudolfa Jänische je prozatím známo pouze to, že byl v 60. letech vyšetřován v SRN za své působení v referátu IV B 4 v rámci Hlavního říšského bezpečnostního úřadu (*Reichssicherheitshauptamt - RSHA*). V rámci tohoto referátu Jänisch až do konce války působil jako adjutant Adolfa Eichmanna.³² Před Mimořádným lidovým soudem v Olomouci tedy stanul pouze poslední velitel olomouckého gestapa Richard Heidan.³³ Druhý vedoucí služebny, Heinrich Gottschling byl, jak již bylo zmíněno, souzen mimořádným lidovým soudem v Kutné Hoře. Ze dvou zástupců vedoucího, kteří v Olomouci během války působili, byl odsouzen k smrti pouze Franz Langer. K osobě Langerova předchůdce, kterým byl kriminální inspektor Franz Morawetz, se v době psaní této práce podařilo dohledat pouze zmínku o tom, že byl z Olomouce přeložen „zpět do Vídně.“³⁴ Dá se tedy téměř jistě předpokládat, že u vídeňského gestapa působil i před válkou a mohl se tedy i

³¹ *Trials of War Criminals before the Nuernberg Military Tribunals. Volume IV: „The Einsatzgruppen Case“*. Nuernberg 1949, s. 518.

³² Yad Vashem Digital Collections, Record Group TR.19, Document No. 40, *Documentation from the Trial with Bovensiepen and others*, dostupné z <http://www.yadvashem.org/collections.html> [cit. 15. 1. 2018].

dále *Adolf Eichmann, his Escape and Capture in Argentina. Operation Eichmann*, dostupné z <http://www.holocaustresearchproject.org/trials/eichmanntrialcapture.html> [cit. 12. 1. 2018].

Osoba kriminálního komisaře Jänische a jeho působení v období války nejen v Olomouci jsou jedním z dalších možných směrů výzkumu (pozn. autora).

³³ V období mezi 15. lednem a 15. únorem 1945 měl Heidana z důvodu nemoci zastupovat jistý vládní asessor Hannmann, nicméně o této skutečnosti hovoří pouze organizační přehled gestapa (ABS, f. 52). Žádný ze zaměstnanců (ani sám Heidan) se však o Hannmannově přítomnosti na olomoucké službě nezmiňuje, ani v jiných pramenech se nepodařilo tuto možnost ověřit.

ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Gestapo. Organisační přehled - kraj Olomouc*, fol. 16; resp. Tamtéž, *Jmenný seznam příslušníků gestapa - kraj Olomouc*, fol. 10.

³⁴ ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa - kraj Olomouc*, fol. 21.

znát s Langerem. Také je pravděpodobné, že byl Morawetz později během války znovu převelen na některou ze služeben gestapa na území Československa, neboť byl v poválečném období držen ve vazbě Krajského soudu v Brně.³⁵ Jeho další osudy ani podrobnosti o jeho poválečném trestním stíhání prozatím nejsou známé.

Richard Heidan³⁶ se narodil 13. září 1893 v saském městě Hoyerswerda jako jediné, nemanželské dítě Emmy Heidanové.³⁷ Po dokončení osmi tříd tamější obecné školy se vyučil kolářem v nedaleké obci Spohla a tomuto řemeslu se věnoval až do října 1913, kdy nastoupil základní vojenskou službu u 28. pluku polního dělostřelectva a konkrétně byl zařazen u 12. ženijního praporu. Během první světové války se účastnil bojů na západní frontě a získal zde mimo jiné železný kříž 2. třídy. Na frontě byl také raněn, což dokládá udělení odznaku za zranění v černé barvě.³⁸ V září 1915 se oženil s Johannou Zeuschelovou.³⁹ Po demobilizaci, která následovala po skončení války, se na nějakou dobu vrátil ke kolářskému řemeslu a posléze v březnu 1919 vstoupil do nově vznikající německé armády, z níž byl v říjnu 1920 propuštěn v hodnosti zatímního šikovatele (*Vizefeldwebel*).⁴⁰ Dne 5. listopadu 1919 se Heidanovým narodil syn Hans.⁴¹

Po propuštění z armády začala Heidanova policejní kariéra: již 1. listopadu 1920 nastoupil k uniformované policii v Drážďanech, v jejíchž řadách působil v hodnosti strážmistra až do dubna 1926, kdy mu bylo po získání povolení ke vstupu do státní služby umožněno od uniformované policie odejít. Vzhledem k tehdejší vysoké nezaměstnanosti se Heidan ucházel o několik různých míst ve státní správě a

³⁵ ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa - kraj Olomouc*, fol. 21.

³⁶ Tato podkapitola je součástí autorovy odborné studie odevzdané do časopisu *Moderní dějiny*, viz ČEŠÍK, Vojtěch: *Kriminální komisař Richard Heidan (1893-1947). Životní osudy posledního vedoucího gestapa v Olomouci*. In: *Moderní dějiny 2018*, v tisku.

³⁷ ZAO-OL, fond Mimořádný lidový soud (dále MLS) Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Výslech Obviněného R. Heidana, KS v Olomouci*, 4. 10. 1946, fol. 10.

³⁸ BAB, SSO 74A, *Richard Heidan*.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Protokol sepsaný s R. Heidanem, NSB v Olomouci*, 12. VII. 1945, fol. 31.

⁴¹ BAB, SSO 74A, *R. Heidan*.

Hans Heidan od 1. června 1939 působil v hodnosti kriminálního asistenta na služebně gestapa v Karlových Varech, člen NSDAP (č. 4 148 418), SS (č. 344 122, SS-Scharführer). Jeho další osudy prozatím nejsou známy. BIMAN, Stanislav a kol.: *Kdo byl kdo v říšské župě Sudety. Biografická příručka A-Z*. CD nosič, Litoměřice 2008, heslo HEIDAN Hans.

v červenci 1926 nastoupil ke státní policii, kde byl po odsloužení povinného zkušebního roku k 1. červenci 1927, již jako hlavní strážmistr,⁴² přidělen ke kriminální policii. Na této pozici Heidan působil až do roku 1933, kdy se stal za blíže neurčených okolností zaměstnancem řídicí úřadovny gestapa v Drážďanech, v této době již v hodnosti kriminálního tajemníka.⁴³ Od 1. května tohoto roku vstoupil do řad NSDAP (členské číslo 2 456 446), někdy v následujícím roce také vstoupil do organizace NSV,⁴⁴ 1. února 1936 se stal členem SS (č. 272 623).⁴⁵ Jako zaměstnanec drážďanského gestapa působil do roku 1937, kdy byl v hodnosti vrchního kriminálního tajemníka přeřazen, na úřadovnu gestapa v Koblenzi.⁴⁶ Heidan také participoval při obsazování československého pohraničí v říjnu 1938. Jako zaměstnanec koblenckého gestapa byl přidělen k zásahovému oddílu Karlovy Vary (*Einsatzkommando Karlsbad*), konkrétně k *Detachementu Eger* (Cheb). Zde zastával pozici zástupce vedoucího *Kommanda* v Teplé. Později působil přímo v Karlových Varech.⁴⁷ Zásahový oddíl se dal pilně do práce, jelikož bylo ihned zahájeno zatýkání především potenciální levicové opozice. Ke dni 13. října 1938 došlo k zatčení 971 osob a jejich počet dále stoupal.⁴⁸ Během působení zde byl Heidan mimo jiné 9. listopadu 1938 povýšen do hodnosti *SS-Untersturmführera*⁴⁹ a také mu byla udělena

⁴² BIMAN, S. a kol.: *Kdo byl kdo v říšské župě Sudety*, heslo HEIDAN Richard.

⁴³ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Výslech Obviněného R. Heidana, KS v Olomouci*, 4. 10. 1946, fol. 10, resp. Tamtéž, *Protokol sepsaný s R. Heidanem, NSB v Olomouci*, 12. VII. 1945, fol. 31.

⁴⁴ NA Praha, f. Národní soud, sl. 316-81-2 (nezpracováno), fol. 167.

Nacionálněsocialistická péče o blaho lidu (*Nationalsozialistische Volkswohlfahrt*) byla organizace přidružená k NSDAP, mající na starost sociální péči. V rámci této instituce byly organizovány například školky, zotavovny pro lidi v těžké sociální situaci atd. Tato organizace byla často využívána i k propagandistickým účelům, viz například rozdávání teplé polévky českým občanům na Václavském náměstí po příjezdu německé armády 15. března 1939. Podrobněji k organizaci NSV viz např. VORLÄNDER, Herwart: *Die NSV. Darstellung und Dokumentation einer nationalsozialistischen Organisation*. Boppard am Rhein 1988.

⁴⁵ BAB, SSO 74A, R. Heidan.

Zde bych dodal, že o Heidanovi jakožto členu SS měly povědomí mimo jiné i americké úřady, viz National Archives and Records Administration, *SS Members List*, R. Heidan (digitální kopie; tento pramen laskavě poskytl Rudi Claeys).

⁴⁶ K úřadovně gestapa v Koblenzi dále viz např. DORFEY, Beate – WEIß, Petra: *Stadtführer Koblenz Auf den Spuren des Nationalsozialismus*, Koblenz 2012, s. 45-48.

⁴⁷ BIMAN, S. a kol.: *Kdo byl kdo*, heslo HEIDAN Richard.

⁴⁸ KAŇÁK, Petr – KRČMÁŘ, Dalibor – VAJSKEBR, Jan: *S jasným cílem a plnou silou. Nasazení německých policejních složek při rozbití Československa 1938-1939*, Terezín 2014, s. 70-71.

⁴⁹ BAB, SSO 74A, R. Heidan.

Medaile na paměť 1. října 1938.⁵⁰ Z Karlových Varů byl někdy během roku 1940, poté co absolvoval kurz pro komisaře v rámci *Führerschule der Sicherheitspolizei und des SD* v Berlíně-Charlottenburgu, opět převelen, tentokrát k řídicí úřadovně gestapa v Brně.⁵¹

Do Brna se Heidan tedy přesunul již v hodnosti kriminálního komisaře. Nejprve dle svých slov bez konkrétního zařazení prošel všemi referáty, načež byl posléze pověřen vedením referátu II BM (pravicové hnutí odporu).⁵² Zde řídil konečné práce na odhalení organizace Obrana národa na Moravě (v rámci této akce bylo zatčeno cca 4000-5000 osob), ačkoliv, jak vypověděl po válce, se osobně neúčastnil zatýkání ani výslechů (tuto činnost měli mít na starost jeho podřízení).⁵³ V rámci této akce působil od února 1941 v Ostravě, kam byl vyslán, aby urychlil vyšetřování, které v Ostravě původně vedl kriminální komisař Wust (dle Heidanových slov nebyla tato akce prováděna úplně důsledně, neuvedl však detaily). Během Heidanova působení zde došlo k zatčení cca 400 osob z okresů Frenštát pod Radhoštěm a Valašské Meziříčí.⁵⁴ Od ledna 1942 se po prodělané nemoci přesunul zpět do Brna, tentokrát k referátu II A (levicová opozice, komunismus).⁵⁵ Vedení referátu II BM mezitím převzal po Heidanovi již v říjnu 1941 kriminální komisař Kurt Leischke.⁵⁶ Během tohoto období došlo k odhalení komunistické organizace, v jehož rámci Heidan nařídil zatčení cca 150 osob. Dne 20. dubna 1942 byl také povýšen do hodnosti *SS-Obersturmführera*.⁵⁷ Co se týče dalšího působení v Brně, je potvrzena jeho účast na pozici přisedícího u zdejšího stanného soudu v období tzv. druhého stanného práva, a to ve dnech 4. června a 8. - 11. června

⁵⁰ BAB, ZR 720 A.13, R. Heidan (nečíslováno).

⁵¹ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Protokol sepsaný s R. Heidanem, NSB v Olomouci, 12. VII. 1945*, fol. 31.

⁵² ADAMEC, Václav: *Referát II A brněnského Gestapa 1939-1943*. Magisterská diplomová práce. Brno 2012, s. 21.

⁵³ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Výslech Obviněného R. Heidana, KS v Olomouci, 4. 10. 1946*, fol. 10.

⁵⁴ Tamtéž, fol. 28.

⁵⁵ ADAMEC, V.: *Referát II A brněnského Gestapa*, s. 21.

⁵⁶ ŠEVEČKOVÁ, Jana: *Činnost referátu IIBM brněnské řídicí úřadovny gestapa v letech 1939-1945*. Magisterská diplomová práce. Brno 2010, s. 7.

⁵⁷ BAB, SSO 74A, R. Heidan.

1942.⁵⁸ Heidan po válce na svoji obranu vypověděl, že jeho účast byla pouze formální: „*Porada u tohoto soudu se nekonala žádná a vlastně celé řízení bylo pouhou formalitou, protože se přečetla pouze jména, krátce vyzvedl skutkový děj a bez dalšího jednání byly prohlašovány rozsudky, které byly již předem připraveny.*“⁵⁹ Nicméně je nanejvýš pravděpodobné, že se pouze snažil snížit svoji vinu na trestech smrti vynesných před stanným soudem. Na pozici vedoucího služebny v Olomouci nastoupil Heidan dnem 1. října 1942 a působil zde až do konce války.

Zástupce vedoucího služebny **Franz (František) Langer**⁶⁰ se narodil 16. ledna 1898 v Mikulově jako nejstarší ze tří synů domkáře Antona Langerera a jeho ženy Terezie, rozené Fedové. Poté, co vystudoval pět let německé obecné školy v Mikulově, pokračoval třemi lety studia na měšťanské škole a následně nastoupil do učení k obchodníkovi se smíšeným zbožím Filipu Kohnovi, taktéž v Mikulově. Po vyučení o tři roky později zde zůstal jako zaměstnanec. Jeho zaměstnání 1. května 1916 přerušil nástup do vojenské služby, konkrétně k Střeleckému pluku č. 37 v Bosně. Po ukončení základního výcviku byl tehdy osmnáctiletý Franz povolán na italskou frontu, kde bojoval až do 4. listopadu 1917, kdy byl zajat. Již o rok dříve padl na téže frontě jeho bratr Anton (narozen r. 1899).⁶¹ Ze zajetí byl Langer propuštěn až 20. října 1918, kdy se vrátil domů. Vzhledem k poválečné situaci měl problém najít zaměstnání a živil se pouze příležitostnými pracemi. Tento stav trval až do května 1921, kdy získal místo obchodního příručího a na této pozici pracoval do podzimu téhož roku, kdy byl opět nezaměstnaný. V této době absolvoval šestiměsíční bankovní a účetnický kurz a v listopadu 1922 nastoupil Langer k uniformované bezpečnostní strážní ve Vídni I. okrese. Zde působil až do 1. června 1927, kdy byl po

⁵⁸ MZA, f. B 340, sign. 100-338-1; dále např. Tamtéž, sign. 100-338-2; srov. Tamtéž, sign. 100-338-5; dále Tamtéž, sign. 100-338-15; Tamtéž, sign. 100-341-8 a další.

⁵⁹ ŠEVEČKOVÁ, J.: *Činnost referátu IIBM*, s. 25.

⁶⁰ Autor v rozšířené podobě publikoval tuto podkapitolu v rozšířené podobě jako odbornou studii v časopise MEMO, viz ČEŠÍK, Vojtěch: *Kriminální inspektor a SS-Obersturmführer Franz Langer*. In: *Časopis MEMO*, 2017/1, s. 5-27.

Německá jména jsou ve spisech MLS téměř vždy počestěna (pozn. autora).

⁶¹ ZAO-OI, fond MLS Olomouc, č. kart. 170, sign. LS 85/47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci*, 18. X. 1945, fol. 2.

úspěšném absolvování kurzu převelen ke kriminální policii, v jejíchž řadách sloužil až do anšlusu Rakouska (tj. do března 1938).⁶²

Následně byl, dle svých slov, proti své vůli přeřazen (dodal, že se tak stalo pouze kvůli tomu, že gestapo potřebovalo více zaměstnanců)⁶³ v hodnosti okresního inspektora k vídeňskému gestapu, konkrétně byl pověřen vedením referátu II G (neoprávněné držení zbraní a třaskavin, přečiny podle zákona o tzv. záludných útocích na stát).⁶⁴ Dne 2. května 1938 Langer vstoupil do NSDAP (č. 6 123 142)⁶⁵ a nedlouho poté (v srpnu, nebo září 1938)⁶⁶ také do SS, kde získal hodnost SS-Oberscharführera.⁶⁷ V jedné ze svých výpovědí však Langer dodal: „Jako člen formace SS jsem byl veden již ve Vídni, a to od r. 1937 na podzim, ačkoliv fakticky jsem se stal členem formace SS až teprve v roce 1938 na podzim. Na vysvětlenou bych chtěl uvést, že jsem měl známého policistu, který byl ilegálně členem formace SS ještě před obsazením Rakouska a ten mně potvrdoval členství SS a vystavoval legitimaci, aby mně toto nebránilo při změně poměrech ve služebním postupu.“ Dále vzpomínal, že do služby nejprve nosil černou uniformu *Allgemeine SS* (Všeobecné SS), kterou od r. 1940 vystřídala novější šedá uniforma.⁶⁸ Langer byl i členem NSV, nicméně zde není ani přibližně známo, kdy do této organizace vstoupil.⁶⁹

V uvedené pozici u vídeňského gestapa působil do 14. března 1939, kdy byl spolu s dalšími příslušníky gestapa převelen do slovenské Myjavy a Malacek, odkud

⁶² ZAO-OL, fond MLS Olomouc, č. kart. 170, sign. LS 85/47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci*, 18. X. 1945, fol. 2.

⁶³ Tamtéž, *Hlavní přelíčení s F. Langerem, MLS v Olomouci*, 20. III. 1947, fol. 70.

Zmínka o nedobrovolnosti je poněkud zavádějící už vzhledem k tomu, že příslušník gestapa měl větší možnosti, co se týče kariérního postupu a v porovnání s „obyčejným“ kriminálním policistou měl i lepší platové ohodnocení (pozn. autora).

⁶⁴ SLÁDEK, O.: *Zločinná role gestapa*, s. 77.

⁶⁵ ABS Praha, Kartotéka NSDAP, *Karta F. Langera*.

⁶⁶ ZAO-OL, fond MLS Olomouc, č. kart. 170, sign. LS 85/47, *Výslech obviněného F. Langera, KS v Olomouci*, 16. I. 1947, fol. 50.

⁶⁷ Zde je dlužno dodat, že se v berlínském Bundesarchivu, *SSO-Akten* nepodařilo dohledat Langerovu osobní kartu SS (pozn. autora).

⁶⁸ ZAO-OL, fond MLS Olomouc, č. kart. 170, sign. LS 85/47, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci*, 18. X. 1945, fol. 5.

K problematice uniforem a insignií SS viz např. MOLLO, Andrew: *Uniforms of the SS. Vol. 1: Allgemeine SS 1923-1945*. London 1991.

⁶⁹ Osobní sbírka Rudiho Claeys, *Central Registry of War Criminals and Security Suspects (CROWCASS) detention list 14*. (Autor děkuje Rudimu Claeys za zaslání digitální kopie dokumentu).

Franz Langer byl jedinou ze zájmových osob, kterou se prozatím podařilo dohledat v tomto mezinárodním seznamu válečných zločinců (pozn. autora).

byl po čtyřech týdnech stažen zpět a následně byl poslán (v hodnosti kriminálního tajemníka)⁷⁰ do Uherského Hradiště. Zde dle svých slov nezastával žádné vedoucí postavení a mimo jiné se účastnil rozpuštění místní Dělnické tělovýchovné jednoty (DTJ) a následného zabavování jejího majetku.⁷¹ V Uherském Hradišti Langer působil až do konce listopadu 1939, kdy nastoupil službu jako zástupce vedoucího služebny v Olomouci.⁷²

1.2. Řadový personál

Služebna gestapa v Olomouci byla z personálního hlediska se svými přibližně padesáti zaměstnanci druhou největší venkovní služebnou na území protektorátu; největší služebna gestapa se nacházela v Moravské Ostravě, jejíž personál čítal přibližně šedesát osob.⁷³ Dokumenty, které by umožnily přesně určit početní stav personálu služebny pro celé období okupace, se bohužel nedochovaly, nicméně lze poměrně přesně rekonstruovat počet zaměstnanců služebny těsně před ukončením její činnosti v květnu 1945. Prostřednictvím výslechu R. Heidana ze dne 20. září 1945 se dochoval jmenný seznam zaměstnanců olomouckého gestapa, kteří byli součástí ústupové kolony směřující na západ do amerického zajetí. Následuje výpis osob, které zůstaly v této době v Olomouci. Dohromady je zde zmíněno 64 osob, vzhledem k vypsaným funkcím jednotlivých osob lze považovat tento seznam v podstatě za kompletní.⁷⁴ Početní nárůst personálu služebny v tomto období lze vysvětlit začleněním kriminální policie (*Kriminalpolizei* - Kripo) do struktury gestapa jako V. oddělení v druhé polovině roku 1944.⁷⁵

Stejně jako u jiných služeben gestapa v protektorátu, ani Olomouci se nevyhnulo vcelku časté střídání zaměstnanců způsobené jejich převelením na jinou služebnu v protektorátu, nasazením na okupovaných územích na východě či povoláním na frontu. Na základě poválečného jmenného seznamu gestapa lze

⁷⁰ZAO-OL, fond MLS Olomouc, č. kart. 170, sign. LS 85/47, *Výslech obviněného F. Langerera, KS v Olomouci*, 16. I. 1947, fol. 50.

⁷¹Tamtéž, *Protokol sepsaný s F. Langerem, NSB v Olomouci*, 18. X. 1945, fol. 2.

⁷²Tamtéž, *Výslech obviněného F. Langerera, KS v Olomouci*, 16. I. 1947, fol. 50.

⁷³KREISINGER, P. a kol.: *Představitelé Gestapa na území Protektorátu Čechy a Morava, Část A, Venkovní služebna gestapa v Moravské Ostravě*.

⁷⁴ABS Praha, f. 302, sign. 302-1-121, *Protokol s R. Heidanem, NBS v Olomouci*, 20. IX. 1945, fol. 13-14.

⁷⁵SLÁDEK, O.: *Zločinná role gestapa*, s. 278.

konstatovat, že během nacistické okupace prošlo olomouckou služebnou gestapa více než 150 osob. Tento počet zahrnuje i personál vazební věznice, písařky a kancelářské pomocné síly. Ženských zaměstnankyň zde na různých pozicích působilo dohromady přibližně jednadvacet. Tyto úřednice zde působily pouze jako kancelářský personál a pravděpodobně se přímo neúčastnily vyšetřování.⁷⁶ Dle slov Richarda Heidana se jednalo vesměs o loajální úřednice, které se „*staraly jen o svoji práci a bylo na ně spolehnouti.*“⁷⁷ Ani v tomto případě však nemůže být pochyb o tom, že kancelářské zaměstnankyně věděly o vnitřním chodu služebny, například o průběhu výslechů. Na zmíněných pozicích pracovaly mimo jiné manželky některých úředníků služebny, například Erika Bartlová (nar. 1922, manželka jednoho z nejbrutálnějších úředníků olomouckého gestapa, kriminálního asistenta Aloise Bartla), Lotte Hemeterová (tato písařka byla snoubenkou Heidanova syna Hanse)⁷⁸ či Ilse Loibnerová (rozená Bauermeisterová, nar. 1923).⁷⁹ Zde bych dodal, že při pohledu na gestapo v celoprotektorátním kontextu nebylo výjimkou, že manželé nebo osoby mající milostný poměr sdíleli i stejné pracoviště. Jako příklad manželů zaměstnaných u stejné služebny gestapa lze jmenovat Oskara Felkla (nar. 1913, v r. 1947 odsouzen MLS v Praze k trestu smrti a popraven) a jeho ženu Marii, oba zmínění během války působili u gestapa v Kladně.⁸⁰ Také je na místě zmínit zde milostný vztah mezi kancelářskou zaměstnankyní ostravského gestapa Magdalenou Siwy (nar. 1920, v roce 1946 odsouzena MLS v Ostravě k trestu smrti a oběšena) a jejím nadřízeným, Antonem Leopoldem Steindorfem (nar. 1897, roku 1947 odsouzen taktéž MLS v Ostravě k trestu smrti oběšením).⁸¹

Není bez zajímavosti, že celý personál olomouckého gestapa byl vcelku silně provázán i příbuzensky. Jako vrátný zde po celou dobu války působil Josef Hykade (nar. 1881, otec výše zmíněného Josefa M. Hykadeho) a bratři Anton (nar. 1912, pravděpodobně padl na frontě v r. 1942) a Josef (nar. 1908) Peterovi zde pracovali na

⁷⁶ ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Gestapo. Organisační přehled - kraj Olomouc*, fol. 16-24

⁷⁷ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Protokol sepsaný s R. Heidanem, NSB v Olomouci*, 12. VII. 1945, fol. 39.

⁷⁸ BAB, SSO 74A, *H. Heidan*, fol. 2078.

⁷⁹ ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa - kraj Olomouc*, fol. 19.

⁸⁰ GEIDT, L.: *Magdalena Siwy (1920–1946)* s. 93.

⁸¹ K tématu blíže viz GEIDT, L.: *Magdalena Siwy (1920–1946)*.

různých pozicích jako úředníci. Tato praxe nebyla ničím neobvyklým, například na venkovní služebně gestapa v Pardubicích společně pracovali bratři Alois (nar. 1914, v r. 1946 odsouzen MLS v Chrudimi k trestu smrti a popraven) a Heinrich (nar. 1918) Aschenbrennerovi.⁸²

Úředníci

Páteří každé služebny či úřadovny tajné policie byli policejní úředníci, kteří měli na starosti exekutivu. Právě tito zaměstnanci prováděli vyšetřování jednotlivých případů, a tím přispívali k potírání veškerých forem opozice nacistického režimu. Řadoví úředníci služebny se také v pozdějším období války osobně účastnili protipartyzánských operací a ostatních represivních opatření prováděných gestapem (především poprav usvědčených, či domnělých odbojářů a partyzánů).

V ideální podobě byla každá služebna identicky rozdělena do jednotlivých referátů (respektive podreferátů), z nichž se každý zabýval vyšetřováním konkrétních opozičních skupin. Hlavní role zde zastávaly referáty II A (po reorganizaci provedené 15. července 1943 označen jako IV 1a) a II BM (později IV 1b), jejichž zaměstnanci zpracovávaly případy související s levicovým (komunistickým), respektive nekomunistickým („pravicovým“) odbojem.⁸³ V praxi se však vnitřní organizace především venkovních služeben často lišila, jedním z hlavních důvodů byl především nedostatek personálu. Na území současné České republiky působilo v srpnu 1941 celkem 1841 zaměstnanců gestapa. Z toho patřilo 812 zaměstnanců pod řídicí úřadovnu v Praze, 638 pod brněnskou a 176 pod libereckou řídicí úřadovnu. Dalších 115 úředníků bylo organizováno pod úřadovnu gestapa v Karlových Varech a 100 pod úřadovnu v Opavě.⁸⁴ Pro konkrétnější představu lze uvést, že v tomto období měla Tajná státní policie dohromady přibližně 15 000 zaměstnanců, z toho na území tzv. *Altreichu* působilo něco přes 6 500 úředníků.⁸⁵

⁸² K osobám obou bratrů Aschenbrennerových blíže viz KYNCL, V.: *Ležáky: obyčejná vesnice, Silver A a pardubické Gestapo v zrcadle heydrichiády*. Pelhřimov 2008.

⁸³ K vnitřní organizaci služeben gestapa na území protektorátu Čechy a Morava blíže viz SLÁDEK, O.: *Zločinná role Gestapa*, s. 77-78, respektive 273-278.

⁸⁴ SLÁDEK, Oldřich: *Stanné právo a stanné soudy*. In: PAUL, Gerhard - MALLMANN, Klaus - Michael: *Gestapo za druhé světové války*, s. 355.

⁸⁵ DAMS, C. - STOLLE, M.: *Gestapo*, s. 42, srov. McDONOUGH, F.: *Gestapo*, s. 51.

Na regionální úrovni tedy docházelo k různým pragmatickým úpravám vnitřní struktury služeben. Jednotliví úředníci byli často přesunováni mezi jednotlivými referáty podle momentální potřeby, případně zastávali několik různých pozic najednou. Stejně tak nebyla v rámci venkovních služeben vedena některá oddělení. Konkrétně v rámci olomoucké služebny například chyběly referáty IV F (*Forschungstelle* - bádání - výzkum příčin politických a dalších událostí) a IV M (spojovací referát k branné moci a Zbraním SS (*Waffen-SS*), organizace obrany řídicí úřadovny, venkovních služeben a policejních věznic, organizace nouzové zpravodajské služby).⁸⁶ Také zde nebyla umístěna kartotéka zatčených, neboť byla vedena centrálně u řídicí úřadovny v Brně. Stejně tak nebyl určen konkrétní zaměstnanec ke stálé službě na služebně, v této pozici se střídali všichni úředníci.⁸⁷

První z řadových úředníků olomouckého gestapa **Franz Jeschke**⁸⁸ se narodil 13. března 1908 ve Vrchlabí jako druhé dítě do německé rodiny úředníka rakouských státních drah Franze Jeschkeho a jeho ženy Marie, rozené Ludwigové. Oba rodiče nicméně záhy zemřeli a tehdy čtyřletého Franze se ujal jeho strýc Ernst Jeschke. Od této doby žil Franz Jeschke v bavorském městě Memmingen, kde také absolvoval sedm let obecné školy a následně zde také navštěvoval pokračovací odbornou školu pro mechaniky. Po jejím dokončení v roce 1922 nastoupil jako učeň k mechanikovi Bruno Voigtovi. Zde se o tři roky později vyučil a až do roku 1926 zde pracoval.⁸⁹ Stejně jako mnoha dalších lidí, i Jeschkeho se silně dotknula hospodářská krize a s ní spojená vysoká nezaměstnanost. Mezi lety 1926-1930 vystřídal Jeschke několik zaměstnání, mimo jiné nějakou dobu pracoval v Rüsselsheimu u firmy Opel. Poté, co byl propuštěn i z tohoto zaměstnání, procestoval Jeschke při hledání práce i Nizozemsko, Dánsko a Belgie. Toto hledání bylo nicméně neúspěšné, neboť se asi po půl roce vrátil do Německa a začal pracovat jako zemědělský dělník v saském městě

⁸⁶ SLÁDEK, O.: *Zločinná role Gestapa*, s. 277.

⁸⁷ ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Gestapo. Organizační přehled - kraj Olomouc*, fol. 23-24.

⁸⁸ Někdy nesprávně označen jako Jaschke, viz LIŠKA, Otakar a kol.: *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. Praha 2006, s. 81.

⁸⁹ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 167, sign. LS 177/47, *Protokol sepsaný s F. Jeschkem, NSB v Olomouci*, 20. X. 1945, fol. 19.

Düben.⁹⁰ Ani zde nevydržel příliš dlouho a po dalších šesti měsících se přestěhoval do Golmu (v současné době se jedná o městskou část Postupimi), kde pracoval jako pomocná síla u několika různých rolníků.⁹¹

Toto v jeho očích neadekvátní zaměstnání bylo pro vyučeného mechanika s největší pravděpodobností hlavním důvodem, proč 1. září 1931 vstoupil do NSDAP⁹² a krátce poté do SA (*Sturmabteilung*). Během svého poválečného vyšetřování Jeschke ke své politické příslušnosti sám dodal, že „do strany NSDAP jsem v uvedenou dobu vstoupil proto, jelikož jsem z nedostatku jiného zaměstnání musel jako vyučený mechanik pracovat jako zemědělský dělník. Náhončími bylo nám slibováno, že přihlásíme-li se do strany NSDAP, obdržíme odpovídající místa...“⁹³ Jako člen SA konkrétně podléhal SA-Brigade 25 se sídlem v Postupimi⁹⁴ a v jejích řadách také vykonával strážní a hlídkovou službu. Během této služby absolvoval různé kvalifikační kurzy spojené především s kancelářskými činnostmi. Když byl v roce 1935 propuštěn v hodnosti SA-Obertruppführer z této strážní služby, získal prostřednictvím pracovního úřadu místo soudního zaměstnance u okresního soudu (*Amtsgericht*) v Postupimi. U tohoto soudu působil jako písař a pracoval zde pravděpodobně do 11. prosince 1937.⁹⁵ Následně již začala Jeschkeho kariéra zaměstnance tajné policie.

Dne 1. ledna 1938 nastoupil Franz Jeschke službu u úřadovny gestapa v Postupimi v hodnosti kriminálního zaměstnance. Krátce po svém nástupu si podal

⁹⁰ S největší pravděpodobností se jedná o dnešní město Bad Düben, které se nachází přibližně 20 km severně od Lipska (pozn. autora).

⁹¹ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 167, sign. LS 177/47, *Protokol sepsaný s F. Jeschkem, NSB v Olomouci*, 20. X. 1945, fol. 19.

⁹² BAB, R 601/2280, *F. Jeschke* (nečíslováno).

⁹³ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 167, sign. LS 177/47, *Protokol sepsaný s F. Jeschkem, NSB v Olomouci*, 20. X. 1945, fol. 22.

⁹⁴ Zde se v Jeschkeho výpovědi nachází rozpor s vnitřní organizací SA, dle jeho slov měla mít sídlo v Postupimi SA-Brigade 27, ta však ve skutečnosti měla sídlo ve městě Rathenow. Zdá se nepravděpodobné, že by vzhledem ke svému bydlišti přímo v Postupimi byl zařazen do jednotky sídlící v jiném městě (pozn. autora).

Viz *SA-Gruppen & SA-Brigaden*, dostupné z <http://www.axishistory.com/axis-nations/188-germany-political-organizations/sa/4966-sa-gruppen-a-sa-brigaden> [cit. 12. 2. 2018].

⁹⁵ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 167, sign. LS 177/47, *Protokol sepsaný s F. Jeschkem, NSB v Olomouci*, 20. X. 1945, fol. 19.

příhlášku do SS, do jejichž řad byl přijat 15. července následujícího roku (č. 307 951).⁹⁶ V rámci SS mu byla přidělena zajímavá hodnost, a to *SS-Staffelhauptsturmführer*, o jejímž významu se vedou spory.⁹⁷ Jednou z teorií je, že předponou „*Staffel-*“ byli označeni například příslušníci bezpečnostní policie, kteří nebyli členy SS, ale kteří měli pouze přidělenou hodnost SS, která odpovídala jejich policejní hodnosti. Ti totiž ve službě nosili uniformy SS včetně hodnostního označení SS.⁹⁸ Domnívám se však, že v případě Franze Jeschkeho je pravděpodobnější, že celý tento problém vznikl v souvislosti s Jeschkeho předchozím působením v SA, neboť zmíněná hodnost *SS-Staffelhauptsturmführer* tabulkově odpovídá hodnosti *SA-Obertruppführera*, kterou dotyčný disponoval v době svého přijetí do SS. Je tedy pravděpodobné, že místo postupu od nejnižších služebních příček byla Jeschkemu jednoduše automaticky udělena hodnost, která odpovídala jeho dosažené hodnosti v rámci SA, a tento fakt byl zdůrazněn právě předponou „*Staffel-*“.

Jako zaměstnanec u postupimského gestapa pracoval Jeschke do 13. března 1939, kdy byl v souvislosti s připravovanou okupací zbylého území Česko-Slovenska přerazen k zásahovému oddílu VII Zlín (*Einsatzkommando VII Zlin*), který patřil do sestavy operační skupiny Vídeň (*Einsatzgruppe Wien*). Konkrétně byl převelen ke komisariátu I - Uherské Hradiště (*Kommissariat I - Ungarisch-Hradisch*). Zde Jeschke působil i po zřízení stálé venkovní služebny (*Staatspolizei Außendienststelle*)⁹⁹ a za své působení v rámci zásahového oddílu Zlín obdržel Medaili na paměť 1. října 1938.¹⁰⁰ Z Uherského Hradiště byl po několika měsících převelen ke služebně pohraniční policie (*Grenzpolizei*) umístěné v Hodoníně, kde působil až do konce roku 1939, a

⁹⁶ BAB, R 601/2280, F. *Jeschke* (nečíslováno).

⁹⁷ Viz například *Staffel-Untersturmführer*, dostupné z <https://forum.axishistory.com/viewtopic.php?t=181261> [cit. 12. 2. 2018].

⁹⁸ Problematika stejnokrojů příslušníků bezpečnostní policie (a RSHA obecně) je mnohem komplikovanější, v textu je pouhý stručný nástin, který se snaží tuto problematiku čtenáři alespoň částečně osvětlit. K uniformám bezpečnostní policie blíže viz například MOLLON, Andrew: *Uniforms of the SS. Vol. 5: Sicherheitsdienst und Sicherheitspolizei 1931-1945*. London 1992.

⁹⁹ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 167, sign. LS 177/47, *Protokol sepsaný s F. Jeschkem, NSB v Olomouci*, 20. X. 1945, fol. 19.

¹⁰⁰ BAB, R 601/2280, F. *Jeschke* (nečíslováno).

Tato medaile byla na základě výnosu Adolfa Hitlera z 1. května 1939 udělována i osobám, které se účastnily obsazení zbytku Čech a Moravy, blíže viz BIANCHI, Sebastián, J.: *Occupation Medals*, dostupné z http://www.wehrmacht-awards.com/service_awards/occupation_medals.htm [cit. 13. 2. 2018].

následně se vrátil do Uherského Hradiště, neboť k 1. lednu 1940 byla hodonínská služebna zrušena.¹⁰¹ Jako příslušník gestapa v Uherském Hradišti se Jeschke téměř s jistotou potkal se svým budoucím nadřízeným Franzem Langerem. Dá se také předpokládat, že se oba poznali již během příprav na obsazení zbytku Čech a Moravy, neboť v každém ze zásahových oddílů bylo zařazeno pouze několik desítek osob. Konkrétně skupina vyslaná do Uherského Hradiště čítala přibližně 20 zaměstnanců.¹⁰² Ke své činnosti v Uherském Hradišti Jeschke po válce udal pouze „[...] byl jsem přidělen jako pomocná síla různým referentům. Vyhotovoval jsem většinou opisy.“¹⁰³ Během tohoto působení se také Jeschke přihlásil do tříměsíčního kriminalistického kurzu organizovaného brněnským gestapem, po jehož ukončení absolvoval odborné zkoušky I. stupně a následně byl povýšen do hodnosti kriminálního asistenta. Posléze byl Jeschke již jako zkušený policista v létě 1940 převelen k venkovní služebně gestapa v Olomouci, kde sloužil až do konce války.

Bezpochyby zajímavé jsou životní osudy **Gottlieba Loibnera** (vlastním jménem Bohumil Košťál), neboť tento úředník gestapa působil v předválečném období několik let v československé armádě a navíc se až do vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava hlásil k české národnosti. Narodil se 5. května 1915 ve štyrském městě Schwanberg (okr. Deutschlandsberg v dnešním Rakousku) jako prvorozený syn do smíšené česko-německé rodiny poručíka četnictva Bohumila Košťála a jeho ženy Anny, rozené Loibnerové. Pět let obecné školy Košťál absolvoval v Dlouhé Loučce, kam se rodina odstěhovala z důvodu otcova služebního přezázení na místní četnickou stanici. Poté nastoupil na českou reálku v Olomouci, kde však studium nedokončil. Důvodem byl především špatný prospěch, neboť Košťál propadl v pátém ročníku. Dalším důvodem předčasného ukončení studia byla také nepříliš příznivá finanční situace rodiny.¹⁰⁴ Po tomto předčasně ukončeném studiu pracoval jako kancelářský zaměstnanec na pile v Dlouhé Loučce, nicméně na této pracovní

¹⁰¹ KREISINGER, P. a kol.: *Představitelé Gestapa na území Protektorátu Čechy a Morava, Část A, Venkovní služebna gestapa v Uherském Hradišti.*

¹⁰² SLÁDEK, O.: *Zločinná role gestapa*, s. 62-63.

¹⁰³ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 167, sign. LS 177/47, *Protokol sepsaný s F. Jeschkem, NSB v Olomouci*, 20. X. 1945, fol. 19.

¹⁰⁴ Tamtéž, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Protokol sepsaný s B. Loibnerem-Košťálem, ŘNB v Olomouci*, 12. I. 1946, fol. 46.

pozici se dlouho nezdržel. Dne 15. března 1933 totiž dobrovolně nastoupil vojenskou službu u pěšího pluku 27 v Uherském Hradišti a zde dosáhl hodnosti četaře. Poté, co ukončil osmnáct měsíců trvající prezenční službu, zůstal ve službě v Armádě Republiky Československé jako délesloužící.¹⁰⁵

Zde ale dochází k rozporu, neboť není jasné, u kterého vojenského tělesa tuto službu absolvoval. Ve svém prvním poválečném výsledku (ze dne 12. ledna 1946) udal, že službu délesloužícího četaře nastoupil u olomouckého pěšího pluku 6 „Hanáckého,“¹⁰⁶ ve výsledku ze dne 13. března stejného roku však vypověděl, že jako délesloužící četař sloužil u pěšího pluku 10 v Brně.¹⁰⁷ Pro Košťálovo působení u brněnského pěšího pluku hovoří i záznam o předchozí vojenské službě umístěný v Košťálově osobní složce z provenience Hlavního rasového a osidlovacího úřadu SS (*Rasse- und Siedlungshauptamt - RuSHA*).¹⁰⁸ V tomto dokumentu je však zmíněna služba pouze u pluku č. 10, chybí zmínka o Košťálově předchozím působení u pluku č. 27. Dalším otazníkem je datum ukončení Košťálovy vojenské kariéry. V obou zmíněných poválečných výsledcích se objevuje konec února, respektive března, přičemž Košťál ve výsledku z 12. ledna 1946 doslova vypověděl: „*Jako takový [délesloužící četař] jsem sloužil až do března 1939, kdy byla Čsl. armáda likvidována.*“¹⁰⁹ Ve zmíněném dotazníku z osobní složky z provenience RuSHA je pro změnu jako konec vojenské služby uveden už rok 1938. Určit který z těchto údajů je pravdivý, by pomohl Košťálův vojenský kmenový list, díky kterému by šlo i přesněji rekonstruovat celou jeho službu v Armádě RČS. Nicméně tento dokument se téměř s jistotou bohužel nedochoval.¹¹⁰

Po svém propuštění z armády žil Bohumil Košťál nějakou dobu u svých rodičů v Prostějově, kam se rodina pravděpodobně přestěhovala někdy během jeho vojenské služby. Nedlouho po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava se přihlásil

¹⁰⁵ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Protokol sepsaný s B. Loibnerem-Košťálem, ŘNB v Olomouci, 12. I. 1946, fol. 46.*

¹⁰⁶ *Tamtéž, Protokol sepsaný s B. Loibnerem-Košťálem, ŘNB v Olomouci, 12. I. 1946, fol. 46.*

¹⁰⁷ *Tamtéž, Výslech obviněného B. Loibnera-Košťála, KS v Olomouci, 13. III. 1946, fol. 11.*

¹⁰⁸ BAB, RS, sign. D5153, R. u. S.-Fragebogen, G. Loibner, fol. 1510.

¹⁰⁹ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Protokol sepsaný s B. Loibnerem-Košťálem, ŘNB v Olomouci, 12. I. 1946, fol. 46.*

¹¹⁰ *Email pracovnice badatelny VHA Bratislava Mileny Balcové Vojtěchu Češíkovi, 15. II. 2018.*

k německému občanství, začal používat poněmčenou formu svého jména a přejal rodné příjmení své matky, od této doby tedy vystupoval již pouze jako Gottlieb Loibner.¹¹¹ Dne 28. dubna 1939 také podal přihlášku do SS, jeho konečné přijetí se ale z neznámých důvodů stále odkládalo a dle svých slov byl do SS přijat až v roce 1944.¹¹² Toto Loibnerovo tvrzení je s velkou pravděpodobností pravdivé, neboť v dokumentu datovaném dnem 24. července 1942, který se týká Loibnerovy žádosti o povolení sňatku s dříve zmíněnou Ilse Bauermeisterovou, byl Gottlieb Loibner stále veden jako *SS-Bewerber* (čekatel).¹¹³ V květnu roku 1939 si také podal přihlášku k ochranné policii (*Schutzpolizei* - Schupo) a při odvodu byl do této instituce přijat. Než byl zařazen ke konkrétní jednotce, byl Loibner povolán jako výpomocná síla a tlumočnick k venkovní službě gestapa v Prostějově. K tomuto přesunu mělo dojít z popudu okresního vedoucího NSDAP (*Kreisleiter*) v Prostějově Ganzwolla.¹¹⁴ Není bez zajímavosti, že Loibner měl tuto pomocnou funkci vykonávat bezplatně.¹¹⁵ Kromě toho byl Loibner od roku 1940 také členem NSV.¹¹⁶

Celá situace se změnila v červenci 1939, kdy byl Gottlieb Loibner povolán k útvaru ochranné policie v Mnichově. Do celé záležitosti však vstoupil vedoucí olomouckého gestapa Rudolf Jänisch, který měl v této době dozor i nad služebnou gestapa v Prostějově, odkud byl odvelen její dosavadní vedoucí kriminální komisař Weigelt.¹¹⁷ Jänisch zařídil zrušení této žádosti a Loibner byl přijat k prostějovskému gestapu jako kriminální zaměstnanec a tlumočnick na plný úvazek. Sám po válce svém nástupu ke gestapu vypověděl: „*Jelikož však jsem ovládal dokonale český jazyk, prosadil můj představený komisař Rolf Jänisch, že jsem službu k ochranné policii nastoupiti*

¹¹¹ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Protokol sepsaný s B. Loibnerem-Košťálem, ŘNB v Olomouci, 12. I. 1946, fol. 46.*

¹¹² Tamtéž, *Výslech obviněného B. Loibnera-Košťála, KS v Olomouci, 13. III. 1946, fol. 11.*

¹¹³ Tamtéž, *Heimatserlaubnis der SS, Der Chef der RuSHA (Abschrift), 24. VII. 1942, fol. 228.*

¹¹⁴ Jistý Ganzwohl je veden i v poválečném jmenném seznamu příslušníků gestapa. Nepodařilo se však zjistit, zda se jedná o téhož člověka, příbuzného, či o pouhou shodu jmen (pozn. autora); srov. ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa - kraj Olomouc, fol. 6.*

¹¹⁵ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Výslech obviněného B. Loibnera-Košťála, KS v Olomouci, 13. III. 1946, fol. 11.*

¹¹⁶ Tamtéž, *Protokol sepsaný s B. Loibnerem-Košťálem, ŘNB v Olomouci, 12. I. 1946, fol. 50.*

¹¹⁷ ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Gestapo. Organizační přehled - kraj Olomouc, fol. 32; srov. KREISINGER, P. a kol.: Představitelé Gestapa na území Protektorátu Čechy a Morava, Část A, Venkovní služba gestapa v Prostějově.*

*nemusel a zůstal jsem definitivně jako placený zaměstnanec gestapa.*¹¹⁸ Je nanejvýš pravděpodobné, že Loibner udělal svou loajalitou na své nadřazené dobrý dojem, navíc byl vzhledem ke své perfektní znalosti češtiny pro místní úředníky gestapa v podstatě nepostradatelným. Kromě tlumočení a správy registratury služebny vypomáhal také při zatýkání. Počátkem roku 1940 se také přihlásil k odbornému kurzu u řídicí úřadovny gestapa v Brně, který po čtyřech měsících úspěšně ukončil složením odborné zkoušky I. stupně a následně byl k 1. květnu 1940 jmenován kriminálním asistentem. Od této doby dostával samostatné případy a sám také prováděl zatýkání.¹¹⁹ Někdy v tomto období také podal přihlášku pro vstup do NSDAP, ale je zajímavé, že pravděpodobně nikdy nebyl přijat. Sám to po válce svým vyšetřovatelům zdůvodňoval tím, že ve válečném období bylo přijímání nových členů do strany pozastaveno.¹²⁰ Během svého působení v Prostějově se Loibner také setkal se svými budoucími kolegy z Olomouce, Erichem Hänselem (nar. 1889), Wilhelmem Kittlem (nar. 1913), Wolfgangem Koterem (nar. 1911) a Arnoldem Paulem (nar. 1906), kteří zde v této době také působili.¹²¹

Co se týče Loibnerova působení u gestapa v Prostějově, účastnil se zde především vyšetřování a zatýkání někdejších československých občanů, kteří bojovali během občanské války ve Španělsku, a kteří se po skončení této války vraceli domů. Tito bývalí interbrigadisté pochopitelně neunikli pozornosti nacistických represivních úřadů. V souvislosti s tím byl gestapem někdy na přelomu září a října 1939 zatčen jistý Ladislav Pískovský. Ten nakonec po dvoudenním zostřeném výslechu, který prováděl Wolfgang Koter, přiznal existenci komunistické odbojové skupiny. Následkem toho se rozjela další vlna zatýkání, která probíhala v kooperaci s brněnskou řídicí úřadovnou téměř na celém území Moravy, celé vyšetřování probíhalo pod vedením kriminálního rady Otty Koslowského.¹²² Dohromady mělo být během tohoto rozsáhlého vyšetřování zatčeno přibližně 300 osob. Ke svému

¹¹⁸ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Protokol sepsaný s B. Loibnerem-Košťálem, ŘNB v Olomouci, 12. I. 1946, fol. 46.*

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž, *Výslech obviněného B. Loibnera-Košťála, KS v Olomouci, 13. III. 1946, fol. 11.*

¹²¹ ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Gestapo. Organizační přehled - kraj Olomouc, fol. 33.*

¹²² K osobě O. Koslowského, resp. k činnosti celého protikomunistického referátu II A brněnské řídicí úřadovny gestapa viz výše zmíněné studie V. Adamce.

podílu na tomto případě Loibner po válce přiznal pouze účast u výslechu Pískovského, kde měl působit jako tlumočník, a v několika případech měl také asistovat svým kolegům při zatýkání.¹²³ O průběhu samotného výslechu vypověděl: „Pískovský byl při výslechu bit rákoskou po zadní části těla a pokud já jsem byl přítomen, zúčastňoval se bití hlavně Koter. Já jsem na Pískovského působil hlavně domluvou a poukazováním na jeho důstojnickou čest a tu Pískovský složil doznání.“¹²⁴ Ačkoliv působil během tohoto výslechu jako „pouhý“ tlumočník, je velice pravděpodobné, že i sám sáhl k použití fyzického násilí kvůli zisku informací a přiznání od podezřelých. Sám později vyšetřovatelům po válce potvrdil, že „v řadě případů používal při výslechu bití a týrání vyšetřovaných, zejména Čechů. Těchto prostředků jsem používal tam, kde byl nařízen zostřený výslech.“¹²⁵ Oficiálně bylo použití zostřeného výslechu omezeno tím, že vyšetřující úředník musel žádat o povolení k jeho provedení příslušnou řídicí úřadovnu. V praxi však bylo toto byrokratické omezení často ignorováno. Důvodem bylo velké množství řešených případů, které by vedlo k výraznému omezení efektivitu průběhu vyšetřování.¹²⁶ Sám Loibner po válce vypověděl, že z formálních důvodů bylo o tato povolení žádáno dodatečně a povolení bylo řídicí úřadovnou uděleno se zpětnou platností.¹²⁷

K 31. srpnu 1941 došlo k reorganizaci venkovních služeben gestapa na území Moravy. Tyto změny vedly ke zrušení služeben v Prostějově, Hranicích a v Kroměříži a místo nich byla ustanovena venkovní služebna v Přerově. Velká část personálu zrušených služeben přešla právě pod nově vzniklou služebnu v Přerově, případně byla převelena ke gestapu v Olomouci. Ostatní zaměstnanci přešli k jiným služebnám.¹²⁸ Mezi úředníky převelenými do Přerova byl i Gottlieb Loibner, který

¹²³ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Protokol sepsaný s B. Loibnerem-Košťálem, ŘNB v Olomouci, 12. I. 1946, fol. 46.*

K odbojovému hnutí v okolí Prostějova blíže viz BARTOŠ, Josef: *Prostějovsko v době nacistické okupace a protifašistický odboj v letech 1939–1945.* Olomouc 1998.

¹²⁴ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Protokol sepsaný s B. Loibnerem-Košťálem, ŘNB v Olomouci, 12. I. 1946, fol. 46.*

¹²⁵ *Tamtéž, Výslech obviněného B. Loibnera-Košťála, KS v Olomouci, 13. III. 1946, fol. 12.*

¹²⁶ KYNCL, V.: *Ležáky: obyčejná vesnice*, s. 67.

¹²⁷ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Výslech obviněného B. Loibnera-Košťála, KS v Olomouci, 13. III. 1946, fol. 12.*

¹²⁸ KREISINGER, P. a kol.: *Představitelé Gestapa na území Protektorátu Čechy a Morava, Část A, Venkovní služebna gestapa v Prostějově.*

byl nejprve přiřazen k „levicovému“ referátu II A, posléze měl působit v „pravicovém“ referátu II BM, a následně II G (neoprávněné držení zbraní a třaskavin, přečiny podle zákona o tzv. záludných útocích na stát) a II F (spisovna a kartotéky). Jedním z největších případů, na jehož vyšetřování se Loibner během svého působení v Přerově podílel, bylo odhalení a následná likvidace odbojové skupiny Lvíce. Tato odbojová organizace, která se postupně zformovala na podzim 1941, vznikla na základě odbojové skupiny Nemo působící nejprve v Ostravě a posléze v Brně a svojí činností navázala i na moravské buňky skupiny Petiční výbor Věrní zůstaneme.¹²⁹ Činnost této skupiny se záhy rozšířila i po celé střední Moravě, kromě šíření letáků a dalších propagačních aktivit docházelo od podzimu 1941 i k různým sabotážím, především namířeným vůči železniční dopravě.¹³⁰ Činnost této skupiny se pochopitelně nevyhnula pozornosti gestapa, které začalo pátrat již v souvislosti s vyhlášením tzv. prvního stanného práva. Největší vlna zatýkání však začala v květnu 1942. Na rozbití této odbojové skupiny spolupracovali úředníci gestapa z Brna, Ostravy, Přerova a Zlína.¹³¹

Této sérii zatýkání a výslechů se osobně účastnil i Loibner, nicméně informace o jeho působení v této věci jsou kusé. Sám po válce vypověděl pouze to, že v rámci této akce vyslyšel pět až deset osob.¹³² Dle jiných informací se však podílel mj. i na zatýkání a smrti jednoho z vedoucích představitelů této odbojové organizace, Oty Koblovského. Během zatýkání, které prováděli příslušníci přerovského gestapa 4. února 1943, došlo k přestřelce, během níž Koblovský zahynul. Loibner měl být jedním ze střelců, kteří Koblovského zastřelili.¹³³ U přerovského gestapa působil Gottlieb Loibner do 15. srpna 1943, kdy byl z neznámých důvodů převelen ke služebně gestapa v Olomouci, kde působil až do ukončení její činnosti.¹³⁴

¹²⁹ KOPEČEK, Pavel: *Národní odbojové hnutí na Přerovsku v období let 1939–1942*. Disertační práce. Olomouc 2011, s. 112-115.

¹³⁰ KOPEČEK, P.: *Národní odbojové hnutí na Přerovsku*, s. 121.

¹³¹ Tamtéž, s. 138.

¹³² ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Protokol sepsaný s B. Loibnerem-Košťálem, ŘNB v Olomouci*, 12. I. 1946, fol. 47.

¹³³ KOPEČEK, P.: *Národní odbojové hnutí na Přerovsku*, s. 144.

¹³⁴ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Výslech obviněného B. Loibnera-Košťála, KS v Olomouci*, 13. III. 1946, fol. 12.

Richard Hardt (respektive Richard Skřepek) byl jediným z popisovaných zaměstnanců, který v období druhé světové války narukoval a bojoval na frontě v řadách německé branné moci (*Wehrmacht*). Narodil se 5. listopadu 1915 v Olomouci pravděpodobně do smíšené¹³⁵ rodiny technického drážního úředníka Antonína Hardta. Antonín Hardt nedlouho po Richardově narození zemřel, v té době čtyřletého Richarda vychovávala pouze jeho matka, Antonie, roz. Skřepková. Lze předpokládat, že se po smrti manžela vrátila k rodnému příjmení, neboť Richard Hardt používal až do června 1939 matčino příjmení. To si údajně nechal změnit kvůli svým německým spolupracovníkům vzhledem k jednodušší výslovnosti.¹³⁶ Po vychození německé obecné i měšťanské školy absolvoval dvě třídy německé obchodní školy následované jedním rokem studia na české obchodní škole. Po ukončení školní docházky nastoupil Skřepek základní vojenskou službu, nejprve u pěšího pluku 3 „Jana Žižky z Trocnova“ dislokovaného v Kroměříži, poslední tři měsíce služby strávil u olomouckého pěšího pluku 6 „Hanáckého.“ Po ukončení vojenské služby nastoupil jako úředník do firmy na výrobu kysaného zelí Theodora Schnitzlera,¹³⁷ kde pracoval do konce roku 1938. Někdy na přelomu let 1936/1937 Skřepek také vstoupil do Sudetoněmecké strany (*Sudetendeutsche Partei - SdP*), dle svých slov „proto, že i ostatní moji kolegové již většinou byli členy a já jsem nechtěl zůstatí za těmi pozadu.“¹³⁸

¹³⁵ Ve spise toto není explicitně zmíněno, nicméně R. Hardt po válce vypovídal, že se celý život hlásil k německé národnosti, zároveň ale velmi dobře ovládal český jazyk. Je nepravděpodobné, že by se česky naučil během krátkodobého českého studia, viz dále. Pro českou národnost matky koneckonců hovoří i její příjmení (pozn. autora).

¹³⁶ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 118, sign. LS 1140/46, *Závěrečná zpráva, ŘNB v Olomouci*, 6. XII. 1945, fol. 10.

¹³⁷ ZAMYKAL, Ladislav (ed.): *Velký Olomouc. Informace o jeho přítomném stavu a jeho významu*. Olomouc 1924, dostupné z

https://cs.wikisource.org/wiki/Velk%C3%BD_Olomouc/Na%C5%A1e_pr%C5%AFmyslov%C3%A9_z%C3%A1vody [cit. 20. 2. 2018].

Theodor Schnitzler (1883-1942) byl továrník židovského původu, s rodinou deportován 4. července 1942 do Terezína a odtud do koncentračního tábora Raasiku (Estonsko), kde zahynul 5. 9. 1942; viz *Theodor Schnitzler*, dostupné z <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obeti/121822-theodor-schnitzler/> [cit. 20. 2. 2018].

¹³⁸ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 118, sign. LS 1140/46, *Dodatek k protokolu, ŘNB v Olomouci*, 6. XII. 1945, fol. 8.

Na začátku roku 1939 nastoupil Skřepek jako pokladník u bankovního ústavu *Kreditanstalt der Deutschen* v Olomouci, kde působil až 1. prosince téhož roku.¹³⁹ Ihned po dramatických březnových dnech roku 1939 se stal členem NSDAP. Dle svých slov byl do strany převeden automaticky po včlenění SdP do NSDAP a následně dodal, že do stranické pokladny neplatil žádné členské poplatky.¹⁴⁰ V dubnu, či květnu téhož roku si také podal přihlášku k všeobecným SS (*Allgemeine SS*), nicméně se s největší pravděpodobností nikdy nestal plnohodnotným členem této organizace.¹⁴¹ Jeho status pouhého čekatele SS (*SS-Bewerber*) potvrdilo po válce několik svědků, někdejší policejní tajemník Julius Wilke (nar. 1908) po válce vypověděl, že „[Hardt-Skřepek] byl členem *Allgemeine SS*. Byl oprávněn nosit uniformu *Oberscharführera*, ale hodnost tato mu přiznána nebyla [sic!] a uniformu nosil jako kriminál. asistent, což odpovídalo hodnosti *Oberscharführera*.“¹⁴² Proti Hardtově plnohodnotnému členství v SS mluví také absence jakýchkoli pramenů z provenience této organizace. Ještě někdy během svého působení u zmíněného bankovního ústavu si podal přihlášku ke kriminální policii, nicméně k tomuto tělesu nenastoupil, neboť 1. prosince 1939 byl povolán do německé armády. Ještě před svým nástupem k armádě se oženil s Emou Försterovou, s níž měl později jednu dceru.¹⁴³

Richard Hardt byl povolán k 161. pěší divizi (*161. Infanterie-Division*), která se tou dobrou formovala ve vojenském výcvikovém prostoru Arys ve Východním Prusku. Po svém zformování na počátku května 1940 byla celá jednotka přesunuta k dalšímu výcviku v prostoru Kaiserslautern (toto město se nachází ve spolkové zemi Porýní-Falc) a odtud 25. května 1940 pokračovala jako okupační jednotka do Lucemburska.¹⁴⁴ Během služby zde měl Hardt nešťastně upadnout do vody a přivodit si tím zápal plic a pohrudnice a až do října téhož roku se léčil ve vojenské nemocnici v Lucemburku. Po svém vyléčení byl převelen do zálohy zpět do Východního Pruska a v lednu 1941 byl zařazen k nově mobilizované 340. pěší divizi

¹³⁹ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 118, sign. LS 1140/46, *Protokol sepsaný s R. Hardtem*, ŘNB v Olomouci, 21. VI. 1945, fol. 6.

¹⁴⁰ Tamtéž, *Dodatek k protokolu*, ŘNB v Olomouci, 6. XII. 1945, fol. 8.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Tamtéž, *Výslech svědka J. Wilkeho*, KS v Olomouci, 5. X. 1946, fol. 58.

¹⁴³ Tamtéž, *Protokol sepsaný s R. Hardtem*, ŘNB v Olomouci, 21. VI. 1945, fol. 6.

¹⁴⁴ K historii této jednotky blíže viz *161. Infanterie-Division*, dostupné z <http://lexikon-der-wehrmacht.de/Gliederungen/Infanteriedivisionen/161ID.htm> [cit. 20. 2. 2018].

(340. *Infanterie-Division*), kde konkrétně působil jako písař na divizním štábu.¹⁴⁵ Celá divize byla pověřena strážní službou na nově budovaném Atlantickém valu, zde zajišťovala pobřeží v prostoru Calais - Boulogne-sur-Mer. V květnu 1942 byla divize přesunuta na východní frontu.¹⁴⁶ Hardt stále jako písař působil na štábu divize dislokovaném v prostoru Kurska. Během služby na východní frontě byl Hardt v červnu 1943 těžce raněn, utrpěl zlomeninu lebeční kosti a trojnásobnou zlomeninu ramene.¹⁴⁷ Při svém vyšetřování Hardt nesdělil svým vyšetřovatelům, jak k těmto zraněním došlo, ale vzhledem k jeho služebnímu zařazení i povaze zranění lze usuzovat, že se tak mohlo stát například při dělostřeleckém přepadu či během náletu. Během své vojenské služby byl Hardt povýšen až do hodnosti šikovatele (*Feldwebel*).¹⁴⁸ Kvůli svému zranění byl uznán neschopným služby a byl propuštěn z armády. V této situaci se údajně odvolal na svou starou přihlášku ke kriminální policii, k níž byl přijat a následně absolvoval šestiměsíční kurz ve škole bezpečnostní policie ve Fürstenbergu (*Sicherheitspolizeischule Fürstenberg*), odkud byl v říjnu 1944 povolán ke gestapu v Olomouci.¹⁴⁹ U olomouckého gestapa působil Hardt do února 1945, kdy byl ze zdravotních důvodů uvolněn ze služby a do konce války se do zaměstnání již nevrátil. Vzhledem k blížícímu se konci války a také tomu, že měl být povolán k nově budovanému praporu SS (označenému v poválečných spisech jako policejní prapor či pluk *Böhmen-Mähren*),¹⁵⁰ si Hardt pozřením tabletek Prontosilu uměle vyvolal příznaky žloutenky, načež byl lékařem gestapa dr. Barwigem uznán neschopným služby.¹⁵¹

Zajímavé poznatky k Hardtově působení v Olomouci přinesly poválečné výpovědi zástupce vedoucího Langerera i policejního tajemníka Wilkeho, který měl na

¹⁴⁵ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 118, sign. LS 1140/46, *Protokol sepsaný s R. Hardtem, ŘNB v Olomouci, 21. VI. 1945, fol. 6.*

¹⁴⁶ K působení této divize během druhé světové války blíže viz *340. Infanterie-Division*, dostupné z <http://lexikon-der-wehrmacht.de/Gliederungen/Infanteriedivisionen/340ID.htm> [cit. 20. 2. 2018].

¹⁴⁷ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 118, sign. LS 1140/46, *Protokol sepsaný s R. Hardtem, ŘNB v Olomouci, 21. VI. 1945, fol. 6.*

¹⁴⁸ *Tamtéž, Závěrečná zpráva, ŘNB v Olomouci, 6. XII. 1945, fol. 10.*

¹⁴⁹ *Tamtéž, Výslech svědka R. Heidana, KS v Olomouci, 23. VIII. 1946, fol. 39.*

¹⁵⁰ Tuto jednotku se prozatím nepodařilo jednoznačně identifikovat, z pramenů je patrné pouze to, že impulz k její organizaci měl dát samotný K. H. Frank (pozn. autora).

¹⁵¹ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 118, sign. LS 1140/46, *Protokol sepsaný s R. Hardtem, ŘNB v Olomouci, 21. VI. 1945, fol. 7.*

olomouckém gestapu na starosti hospodářství a personální agendu jednotlivých úředníků. Podle těchto dvou úředníků byl Hardt přijat k olomouckému gestapu již v březnu 1941 a po celou dobu své vojenské služby měl dokonce pobírat úřednický plat.¹⁵² Dle Wilkeho došlo k této situaci omylem brněnské řídicí úřadovny, která zapoměla Hardta po jeho narukování vyškrtnout ze seznamu zaměstnanců.¹⁵³ Nabízí se zde dvě otázky: zaprvé, mohl být Hardt přijat ke gestapu i ve své nepřítomnosti (tou dobou se měl nacházet na západní frontě) a především, je možné, aby o svém novém zaměstnání nebyl informován? Odpověď na druhou otázku nabízí výše zmíněná výpověď Julia Wilkeho. Ten totiž vypověděl, že ho Hardt navštívil během své dovolené pravděpodobně někdy během roku 1943 a žádal po něm uvolnění z vojenské služby. Wilke měl ve věci Hardtova předčasného propuštění z armády žádat o vyřízení na řídicí úřadovnu v Brně, nicméně této žádosti nebylo vyhověno.¹⁵⁴

Dalšími z odsouzených řadových zaměstnanců byli dva úředníci v hodnosti kriminálního zaměstnance. Prvním z nich byl **Kurt Roland**¹⁵⁵ **Rauner**, který se narodil 19. listopadu 1911 v Olomouci do rodiny hudebníka městského divadla v Olomouci Ernsta Raunera a jeho ženy Bertý, rozené Klementové. Také Rauner byl vychováván pouze matkou, jeho otec zemřel již v roce 1918. Kromě pěti tříd obecné školy následovaných třemi ročníky měšťanky v Olomouci absolvoval také deset ročníků vyšší hudební školy tamtéž.¹⁵⁶ Ihned po ukončení hudební školy nastoupil jako hudebník v Hotelu Palác na někdejší Štefánikově třídě, později Třídě SA (dnešní Třída 1. máje). Oborem svého studia i zaměstnáním tedy pokračoval v rodinné tradici, neboť profesionálně se hudbě v Raunerově rodině kromě otce věnovali i oba jeho bratři. Walter (nar. 1904) pracoval též jako hudebník a Raunerův nevlastní bratr Otto Klement (nar. 1900, nemanželské dítě Raunerovy matky) měl dokonce působit

¹⁵² ZAO-Ol, f. MLS Olomouc, č. kart. 118, sign. LS 1140/46, *Výslech svědka J. Wilkeho, KS v Olomouci*, 5. X. 1946, fol. 58; respektive *Tamtéž, Výslech svědka F. Langerera, KS v Olomouci*, 7. X. 1946, fol. 60.

¹⁵³ *Tamtéž, Výslech svědka J. Wilkeho, KS v Olomouci*, 5. X. 1946, fol. 58.

¹⁵⁴ *Tamtéž*.

¹⁵⁵ Mimo Raunerův soudní spis vzniklý u MLS v Olomouci se jeho prostřední jméno Roland nevyskytuje v žádném jiném dostupném pramenu (pozn. autora).

¹⁵⁶ *Tamtéž*, č. kart. 167, sign. LS 176/47, *Protokol s K. Raunerem, ŘNB v Olomouci*, 12. XI. 1945, fol. 30.

jako koncertní mistr v Brněnské opeře.¹⁵⁷ V Hotelu Palác pracoval až do roku 1938, kdy přešel taktéž jako hudebník do Modranské kavárny, z tohoto podniku se ale asi po půl roce vrátil zpět do Hotelu Palác.¹⁵⁸ Proč Rauner takto střídal zaměstnání, zůstává otázkou, jelikož se ve svých poválečných výsleších ke svému předválečnému zaměstnání blíže nevyjádřil. Také je zajímavé, že neabsolvoval základní vojenskou službu v československé armádě. Službu pravděpodobně nenastoupil, neboť živil svoji matku, která pobírala pouze měsíční rentu po zemřelém otci.¹⁵⁹ Během svého druhého působení v Hotelu Palác se seznámil s *SS-Obersturmführerem* Lotharem Fendlerem (nar. 1913), který byl v této době vedoucím olomoucké služebny nacistické Bezpečnostní služby (*Sicherheitsdienst - SD*) a se zaměstnancem olomouckého gestapa Johannem Mikou (nar. 1907), kteří Raunerovi navrhli, aby se nastoupil do služby k místní služebně tajné policie. Rauner následně podal žádost o přijetí k řídicí úřadovně v Brně, která jeho žádosti vyhověla. K olomouckému gestapu nastoupil Rauner dnem 1. dubna 1940 a působil zde až do zániku služebny v květnu 1945.¹⁶⁰

Raunerův politický život byl na rozdíl od ostatních zkoumaných osob velice bohatý, vzhledem ke své aktivní politické činnosti by se dal jistě označit za velmi zapáleného nacistu. Někdy v dubnu, či květnu 1938 vstoupil do SdP, po válce ke své činnosti v této straně vypověděl, že zde neměl žádné funkce.¹⁶¹ V tomto bodu se však snažil během svého vyšetřování jistě umenšit svoji roli. Z pramenů není známa žádná konkrétní informace, nicméně fakt, že Rauner obdržel Medaili na paměť 1. října 1938, jeho poválečnou výpověď podkopává.¹⁶² Politicky se velice angažoval i po svém transferu do řad NSDAP v březnu 1939 (členské číslo 7 103 057), neboť mezi 1. květnem 1939 a 1. březnem 1940 zastával dokonce funkci blokového vedoucího (*Blockleiter*), patřil tedy k vedení strany na regionální úrovni. Každý blokový vedoucí měl na starosti 5-8 bloků domů (přibližně 40-50 bytových jednotek) a sloužil jako

¹⁵⁷ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 167, sign. LS 176/47, *Protokol s K. Raunerem, ŘNB v Olomouci, 12. XI. 1945, fol. 30.*

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Tamtéž, č. kart. 167, sign. LS 176/47, *Protokol s K. Raunerem, ŘNB v Olomouci, 12. XI. 1945, fol. 30-31.*

¹⁶⁰ Tamtéž, fol. 30.

¹⁶¹ Tamtéž, *Protokol s K. Raunerem, ŘNB v Olomouci, 12. XI. 1945, fol. 48.*

¹⁶² BAB, RS, sign. R 9361 III/158888, *R. u. S.-Fragebogen, K. Rauner, fol. 1102.*

informátor pro vyšší stranické struktury.¹⁶³ I tentokrát se Rauner pochopitelně snažil svoji činnost ve straně bagatelizovat, ke svému členství vypověděl pouze: „15. březnem byl jsem automaticky, bez vlastního dožádání [sic!] převeden do strany NSDAP a legitimace mi byla vystavena dnem 1. 7. 1939.“¹⁶⁴ Zmínka o vystavení legitimace až na začátku července 1939 se zdá být zavádějící, vzhledem k tomu, že ve funkci blokového vedoucího byl již od 1. května téhož roku. Rauner se také vzhledem k vlastnictví řidičského průkazu skupiny 1 (motocykly) a 3 (vozidla do 2,5 tuny)¹⁶⁵ stal 18. března 1939 členem Nacionálně socialistického motoristického sboru (*Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps* - NSKK), v jehož řadách byl veden do 28. února 1940.¹⁶⁶ Již o den později vstoupil do řad SS (č. 375 002),¹⁶⁷ kde postupně dosáhl hodnosti *SS-Scharführera*. Bližší datum jeho povýšení do této hodnosti není známo, stalo se tak ale až po 1. červenci 1943, neboť v dokumentu datovaném tímto dnem byl Rauner stále v hodnosti *SS-Unterscharführera*.¹⁶⁸

Druhým kriminálním zaměstnancem odsouzeným k trestu smrti byl **Karl Duchon**,¹⁶⁹ který se však výše zmíněným zaměstnancům vymyká svým služebním zařazením, neboť nepatřil mezi personál služebny, který měl na starost exekutivu. Během svého působení u olomouckého gestapa byl totiž zařazen v hospodářském a správním oddělení (oddělení I, později II) a podléhal tedy již zmíněnému Juliu Wilkemu.¹⁷⁰ Duchon měl na starosti mimo jiné správu vězeňské kuchyně a také participoval při domovních prohlídkách spojených se zabavováním majetku gestapem zatčených osob. Narodil se 25. ledna 1907 v Želešicích u Brna jako prostřední ze tří synů holiče Wenzela Duchone. Vzhledem k německé národnosti obou rodičů vychodil Duchon osm let německé obecné školy v Želešicích a následně

¹⁶³ BIMAN, S. a kol.: *Kdo byl kdo v říšské župě Sudety*, heslo ORGANIZACE NSDAP V ŘÍŠSKÉ ŽUPĚ SUDETY.

¹⁶⁴ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 167, sign. LS 176/47, *Protokol s K. Raunerem, ŘNB v Olomouci*, 12. XI. 1945, fol. 48.

¹⁶⁵ *Wehrmachtsführerscheinklassen*, dostupné z <http://www.forum-der-wehrmacht.de/index.php/Thread/21522-wehrmachtsf%C3%BChrscheinklassen/> [cit. 21. 2. 2018].

¹⁶⁶ BAB, RS, sign. R 9361 III/158888, *R. u. S.-Fragebogen, K. Rauner*, fol. 1102.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Tamtéž, *An den Reichsführer-SS*, 1. VII. 1943, fol. 1058.

¹⁶⁹ Vyskytuje se též varianta Duchoň (pozn. autora).

¹⁷⁰ ABS Praha, f. 302, sign. 302-1-121, *Protokol s R. Heidanem, NBS v Olomouci*, 20. IX. 1945, fol. 14.

přešel do učení ke svému otci. Po svém vyučení v roce 1923 zde rovnou pokračoval v práci a zůstal zde až do 1. října 1927, kdy nastoupil základní vojenskou službu u pěšího pluku 24 ve Znojmě.¹⁷¹ Poté, co 28. března 1929 ukončil vojenskou službu,¹⁷² absolvoval tříměsíční kurz dámského kadeřnictví a vrátil se do práce ke svému otci. Někdy během roku z blíže neznámých důvodů převzal otcovu živnost a vedl ji až do jara 1940, kdy se stal po schválení své žádosti o přijetí zaměstnancem olomouckého gestapa. Údaje o přesném datu Duchonova nástupu do práce u gestapa se však různí. Sám Duchon po válce vypovídal, že k tajné policii nastoupil k 1. únoru 1940, oproti tomu však zmínil Kurt Rauner v jednom ze svých výsledků, že k olomouckému gestapu nastoupil Duchon zároveň s ním, tj. 1. dubna 1940.¹⁷³ V uvedených pozicích pracoval Duchon jako většina výše zmíněných osob až do května 1945, kdy služebna ukončila svoji činnost a její zaměstnanci se následně evakovali na západ.

I Duchon vedl v předválečném období aktivní politický život, který byl navíc provázaný s jeho nacionalistickou výchovou. Již v mládí byl členem tělovýchovného spolku *Deutscher Turnverband* a spolku *Deutscher Kulturverband*. Někdy během dubna 1938 se Duchon stal také členem SdP, ve své poválečné výpovědi neopomněl ani klasické popření zastávání jakýchkoli případných funkcí ve straně.¹⁷⁴ Nicméně kritického 15. března roku 1939 se Duchon účastnil německé demonstrace v Želešicích, při níž se němečtí obyvatelé obce snažili zmocnit budovy tamní české obecní školy. Dav ozbrojený tyčemi, kameny a pravděpodobně i střelnými zbraněmi se shromáždil před školou a požadoval vydání klíčů od školy po jejím řediteli Vojtěchu Markovi. Marek nakonec klíče od školy předal zástupcům demonstrace, dav následně vtrhnul do budovy školy a začal ničit školní vybavení. Mimo jiné došlo k vysklení většiny oken a ke zničení obrazů prezidenta republiky. Marek byl po

¹⁷¹ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 153, sign. LS 31/47, *Protokol s K. Duchonem, ŘNB v Olomouci*, 8. XI. 1945, fol. 27.

¹⁷² BAB, RS, sign. R 9361 III/345536, *R. u. S.-Fragebogen, K. Duchon*, fol. 2328.

¹⁷³ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 153, sign. LS 31/47, *Protokol s K. Duchonem, ŘNB v Olomouci*, 8. XI. 1945, fol. 27; srov. *Tamtéž, Výslech svědka K. Raunera, KS v Olomouci*, 9. XII. 1946, fol. 80.

¹⁷⁴ *Tamtéž, Protokol s K. Duchonem, ŘNB v Olomouci*, 8. XI. 1945, fol. 28; dále *Tamtéž, Výslech obviněného K. Duchoně, KS v Olomouci*, 12. XII. 1946, fol. 82.

tomto vyplenění školy za neustálého bití odveden na místní obecní úřad.¹⁷⁵ Jaké byly dozvuky této akce, ani jaké byly další osudy ředitele Marka, není bohužel blíže známé. Kromě samotného průběhu demonstrace a plenění školy je z pramenů patrné pouze to, že Duchon měl vést jednu ze skupin demonstrantů.¹⁷⁶ Je tedy patrné, že Duchon zastával silně protičeská stanoviska a těmto postojům byl věrný i během styku se zatčenými Čechy během válečného období.¹⁷⁷ Po vyhlášení protektorátu přešel Duchon do řad NSDAP (č. 7 064 482) a již 23. března téhož roku byl přijat do SS (č. 339 265), kde dosáhl pravděpodobně hodnosti *SS-Scharführera*,¹⁷⁸ jeho možné následné povýšení do hodnosti *SS-Oberscharführera* v jednom ze svých výsledků nastínil zástupce vedoucího služebny Langer,¹⁷⁹ nicméně tato skutečnost není potvrzena z žádného jiného zdroje. V ostatních pramenech jsou totiž zmíněny převážně pouze policejní hodnosti těchto osob. Mimo to se stal také členem NSV.¹⁸⁰

Řidiči

Další poměrně početně silnou skupinu zaměstnanců v rámci jednotlivých služeben tvořili řidiči služebních vozů. Těchto zaměstnanců prošlo olomouckou služebnou gestapa během nacistické okupace dohromady pravděpodobně jednadvacet,¹⁸¹ najednou jich zde však působilo přibližně pouze kolem pěti až šesti.¹⁸² Kromě údržby služebních automobilů a transportu úředníků gestapa i zatčených řidiči často také asistovali během zatýkacích akcí, například řidič a tlumočnick gestapa Anton Peter (nar. 1912, v r. 1942 padl na východní frontě) asistoval mimo jiné při zatýkání ředitele obecné a měšťanské školy v Bedihošti Jana Jand'ourka (nar. 1889), které proběhlo 4. září 1940.¹⁸³ Řidiči také aktivně participovali i během ostatních represivních činností,

¹⁷⁵ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 153, sign. LS 31/47, *Výslech svědka V. Marka, MLS v Brně*, 15. X. 1945, fol. 11.

¹⁷⁶ Tamtéž, *Události kol 15. března 1939 a chování Němců v Želešicích*, fol. 10.

¹⁷⁷ Tamtéž, *Závěrečná zpráva, ŘNB v Olomouci*, 19. XI. 1945, fol. 28.

¹⁷⁸ BAB, RS, sign. R 9361 III/345536, *R. u. S.-Fragebogen, K. Duchon*, fol. 2328.

¹⁷⁹ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 153, sign. LS 31/47, *Výslech svědka F. Langer, KS v Olomouci*, 9. XII. 1946, fol. 81.

¹⁸⁰ Tamtéž, *Výslech obviněného K. Duchoně, KS v Olomouci*, 12. XII. 1946, fol. 82.

¹⁸¹ ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Gestapo. Organizační přehled - kraj Olomouc*, fol. 17-18.

¹⁸² Tamtéž, f. 302, sign. 302-1-121, *Protokol s R. Heidanem, NBS v Olomouci*, 20. IX. 1945, fol. 14; srov. ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Protokol sepsaný s R. Heidanem, NSB v Olomouci*, 12. VII. 1945, fol. 39.

¹⁸³ JIRÁK, Petr: *Z historie obce – ředitel školy Jan Jand'ourek byl v nacistické vazbě*. In: *Zpravodaj obce Bedihošť*, 2016, č. 41, s. 9.

nevyjímaje akce tajné policie v závěrečném období války namířené proti partyzánům. Dva z někdejších řidičů olomouckého gestapa byli po válce místním mimořádným lidovým soudem odsouzeni k trestu smrti.

Prvním z nich byl **Johann (Jan) Kukelka**, který se narodil 29. listopadu 1908 v Brně do rodiny městského zřízence Jana Kukelky. Vzhledem k tomu, že se jeho rodiče hlásili k německé národnosti, absolvoval Kukelka základní vzdělání v německém jazyce. Po vychození pěti let obecné školy a dvou let měšťanky nastoupil k firmě Bratři Springerové v Brně, kde se po třech letech vyučil automechanikem. Po vyučení zde zůstal jako zaměstnanec. Pracoval zde do roku 1927, kdy byl dle svých slov vzhledem k nedostatku práce propuštěn.¹⁸⁴ Od této chvíle byl zaměstnán jako sluha v brněnském kině Central, jeho zaměstnání však přerušila vojenská služba, kterou nastoupil 1. října 1929 u brněnského automobilního praporu 2.¹⁸⁵ Po ukončení vojenské služby pracoval Kukelka jako řidič a mechanik v několika různých zaměstnáních, a to až do roku 1932, kdy nastoupil k brněnské firmě Max Singer. Zde pracoval přibližně do května roku 1940, poté byl skrze pracovní úřad povolán jako řidič k brněnskému gestapu, odkud byl v srpnu téhož roku převelen k venkovní službě v Olomouci.¹⁸⁶ Toto převedení civilních řidičů k tajné policii v rámci tzv. povinného výkonu nouzové služby (*Notdienstverpflichtete*) a případně jejich následné využití v rámci činnosti operačních skupin na východě (viz dále) nebylo ničím neobvyklým.¹⁸⁷ Dne 1. dubna 1939 vstoupil do NSDAP (č. 7 061 898)¹⁸⁸ a o měsíc později do řad SA, kde dosáhl hodnosti *SA-Rottenführer*.¹⁸⁹

¹⁸⁴ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 123, sign. LS 1202/46, *Protokol sepsaný s J. Kukelkou*, NBS v Olomouci, 10. I. 1946, fol. 5.

¹⁸⁵ Podrobnější průběh Kukelkovy vojenské služby v československé armádě není možné rekonstruovat vzhledem k tomu, že jeho kmenový list byl skartován, viz KREISINGER, P. a kol.: *Představitelé Gestapa na území Protektorátu Čechy a Morava*, Část B, biogram Johann (Jan) KUKELKA.

¹⁸⁶ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 123, sign. LS 1202/46, *Výslech obviněného J. Kukelky*, KS v Olomouci, 24. X. 1946, fol. 24.

¹⁸⁷ MALLMANN, Klaus - Michael: *Hony na lidi a Masové vraždění. Nový nástroj: operační skupiny a zásahová komanda let 1938-1945*. In: PAUL, G. - MALLMANN, K. - M.: *Gestapo za druhé světové války*, s. 332.

¹⁸⁸ ABS Praha, Kartotéka příslušníků německých bezpečnostních složek Abwehr, Gestapo a Sicherheitsdienst, *Karta J. Kukelky*.

¹⁸⁹ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 123, sign. LS 1202/46, *Protokol sepsaný s J. Kukelkou*, NBS v Olomouci, 10. I. 1946, fol. 6.

Kromě toho byl také členem nacistické odborové organizace *Deutsche Arbeitsfront* (DAF) a spolku *Bund Deutscher Osten* (BDO).¹⁹⁰

Kukelkova služba v Olomouci byla nicméně několikrát přerušena. V květnu 1941 byl ještě se svými olomouckými kolegy, řidiči Rudolfem Sohrem (nar. 1911), Bruno Kastnerem (nar. 1902) a Rudolfem Wenzelem (nar. 1904), odvelen do Brna, odkud se s dalšími asi 30 řidiči z různých služeben gestapa posléze přesunul do Drážďan a krátce poté do saského Schmiedebergu. Tam byl každému řidiči přidělen automobil a Kukelka obdržel také uniformu SD (během svého předchozího působení u olomouckého gestapa neměl nárok na nošení služebního stejnokroje a službu vykonával v civilním oblečení).¹⁹¹ Kukelka byl zařazen do zásahového komanda 6 (*Einsatzkommando 6*), které podléhalo operační skupině C (*Einsatzgruppe C*). V rámci tohoto uskupení se Kukelka dostal na Ukrajinu, kde působil jako řidič a vrchní mechanik, a také měl jako „*t. zv. ubytovatel*“ zajišťovat ubytování a stravu pro celý personál komanda, který dle jeho slov v této době čítal „*asi 120 mužů vesměs zaměstnanců gestapa, krim. policie a SD.*“¹⁹² Po válce také dodal, že se neúčastnil žádné akce proti místnímu obyvatelstvu, ale že o činnosti operačních skupin věděl z doslechu od svých kolegů.¹⁹³ Na Ukrajině pobýval pouze do léta roku 1942, kdy byl vzhledem k onemocnění úplavicí převelen zpět do Protektorátu. Dlužno dodat, že během svého působení na východě Kukelka splnil podmínky pro udělení Medaile za zimní tažení na východě (*Medaille Winterschlacht im Osten 1941/42*) a tato medaile mu byla také udělena.¹⁹⁴

¹⁹⁰ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 123, sign. LS 1202/46, *Protokol sepsaný s J. Kukelkou, NBS v Olomouci, 10. I. 1946, fol. 6.*

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Tamtéž, *Výslech obviněného J. Kukelky, KS v Olomouci, 24. X. 1946, fol. 24.*

¹⁹³ Tamtéž, *Protokol sepsaný s J. Kukelkou, NBS v Olomouci, 10. I. 1946, fol. 5.*

¹⁹⁴ Tamtéž.

Tuto medaili obdržel každý, kdo se v období mezi 15. listopadem 1941 až 26. dubnem 1942 na východní frontě:

- účastnil po dobu 14 dní bojových operací v této oblasti,
- sloužil 60 dní v bojové oblasti, i když se přímo neúčastnil boje (pravděpodobně Kukelkův případ, pozn. autora),
- utrpěl zranění způsobená omrzlinami, která byla dostatečně závažná pro udělení odznaku za zranění; viz BIANCHI, Sebastián: *Winterschlacht im Osten 1941/42*, dostupné z

Po třítydenní zdravotní dovolené v Brně nastoupil Kukelka zpět k olomouckému gestapu, kde sloužil jako řidič do května 1943, kdy byl přesunut do Berlína. Zde pracoval jako automechanik v tzv. *Nachshublager Ost*, kde se měla opravovat vozidla určená pro východní frontu (tuto složku německé armády se nepodařilo dohledat, její název je v Kukelkově výpovědi pravděpodobně zkomolený, pozn. autora). Zde Kukelka působil až do podzimu 1943, kdy při jednom z náletů na Berlín utrpěl silný otřes mozku, a po několikaměsíční rekonvalescenci se opět vrátil počátkem února 1944 do Olomouce.¹⁹⁵ Dlouho se zde však nezdržel, ještě v dubnu téhož roku byl převelen ke kriminální policii v Kolíně nad Rýnem, odkud pokračoval k úřadovně Kripo v Bruselu. Poté, co se začala hroutit západní fronta, účastnil se Kukelka na konci roku 1944 ústupu z okupované Belgie zpět na území *Altreichu*, konkrétně do Düsseldorfu. Zde Kukelka opět onemocněl (nejsou zde známy podrobnosti, ale vzhledem ke všem zmíněným peripetiím svého profesního života musel mít již bezpochyby podlomené zdraví) a po uzdravení se na přelomu let 1944/1945 tentokrát již naposledy vrátil do Olomouce k tajné policii.¹⁹⁶ Z jeho plánovaného nasazení v norském Oslu sešlo vzhledem ke Kukelkově nervové nestabilitě způsobené zmíněným náletem, a tak zůstal ve službě v Olomouci až do zániku služebny.¹⁹⁷

K osobě řidiče **Johanna Sandera** a jeho působení před nástupem ke gestapu v Olomouci je v jeho poválečném trestním spisu k dispozici pouze malé množství informací, které jsou navíc velmi kusé. V porovnání s ostatními zájmovými osobami totiž Sanderovo poválečné vyšetřování probíhalo velmi povrchně. Z dochovaných pramenů ve vyšetřovacím spisu vzniklém v rámci MLS Olomouc vyplývá, že obviněný byl samostatně vyslýchán pouze jednou, kromě toho došlo pouze k několika konfrontacím mezi ním a svědky. Tyto komplikace jsou také způsobené faktem, že Sanderův spis neobsahuje v jiných spisech obvyklý prvotní výslech, v němž by obviněný shrnul svoji životní dráhu.

http://wehrmacht-awards.com/campaign_awards/easternwintermedal/easternwintermedal.htm
[cit. 6. 3. 2018].

¹⁹⁵ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 123, sign. LS 1202/46, *Výslech obviněného J. Kukelky, KS v Olomouci*, 24. X. 1946, fol. 24.

¹⁹⁶ Tamtéž.

¹⁹⁷ Tamtéž, *Protokol sepsaný s J. Kukelkou, NBS v Olomouci*, 10. I. 1946, fol. 6.

Jisté je pouze to, že se narodil 9. května 1902 v Hlubočkách,¹⁹⁸ nicméně údaje o Sanderových rodičích se rozcházejí. V žádosti o zaslání výpisu z rejstříku trestů datované 23. zářím 1946 jsou sice jako rodiče zmíněni jistý František Havlíček a jeho žena Františka, rozená Sanderová,¹⁹⁹ nicméně ve všech ostatních spisech je Sander veden vždy jako nemanželský syn Františky Sanderové a zmínka o Františku Havlíčkovi chybí.²⁰⁰ Domnívám se, že vzhledem k četnosti zmínek o Sanderově nemanželském původu je tato varianta pravděpodobnější. Stejně tak nejsou známy žádné informace o matčině zaměstnání či národnosti, dá se pouze předpokládat, že se stejně jako její syn hlásila k národnosti německé.²⁰¹

Otazníky visí také kolem Sanderova dosaženého vzdělání. Ze spisů je jisté pouze to, že uměl číst a psát a že neabsolvoval žádné vyšší vzdělání. Vzhledem k tomu, že před nástupem ke gestapu v létě 1941 vedl v Nemilanech obchod se smíšeným zbožím,²⁰² se dá předpokládat, že byl vyučeným obchodníkem, nicméně se jedná pouze o domněnku. Ohledně Sanderova vzdělání je známo pouze to, že uměl obstojně česky, neboť po blíže nespecifikované prodělané operaci na jaře 1944 byl uvolněn ze služby řidiče a místo toho nastoupil do služby jako tlumočník. Dle své výpovědi tlumočil nejčastěji Franzi Jeschkemu. Ke své další činnosti u gestapa vypověděl: „*kromě toho [tlumočení] jsem vypomáhal Hauserovi při vedení fotografického oddělení na gestapu, vyvolával jsem filmy, pořizoval snímky, kopie a pod.*“²⁰³ Od gestapa odešel 26. dubna 1945 domů, kde se skrýval do příchodu Rudé armády počátkem května téhož roku, jejímž příslušníkům se dobrovolně přihlásil.²⁰⁴

Co se týče politického života, přiznal se Sander po svém zatčení k členství v NSDAP a ve stranické organizaci NSKK, ale ve svém výsledku z 20. ledna 1947 své členství v NSDAP popřel. Zůstává otázkou, zda byl Sander před vstupem do NSDAP členem Sudetoněmecké strany. I přes popírání jeho členství ve výše zmíněném

¹⁹⁸ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 160, sign. LS 96/47, *Zpráva o zatčení J. Sanderera, SNB v Olomouci*, 15. XII. 1945, fol. 6.

¹⁹⁹ Tamtéž, *Státnímu zastupitelství, KS v Olomouci*, 23. IX. 1946, fol. 21.

²⁰⁰ Například Tamtéž, *Výslech obviněného J. Sanderera, KS v Olomouci*, 20. I. 1947, fol. 78; srov. Tamtéž, *Zpráva o zatčení J. Sanderera, SNB v Olomouci*, 15. XII. 1945, fol. 6.

²⁰¹ Tamtéž, *Zpráva o zatčení J. Sanderera, SNB v Olomouci*, 15. XII. 1945, fol. 6.

²⁰² Tamtéž, *Výslech svědka J. Navrátila, KS v Olomouci*, 21. X. 1946, fol. 30.

²⁰³ Tamtéž, *Výslech obviněného J. Sanderera, KS v Olomouci*, 20. I. 1947, fol. 78.

²⁰⁴ Tamtéž, *Zpráva o zatčení J. Sanderera, SNB v Olomouci*, 15. XII. 1945, fol. 6.

výslechu se dá předpokládat, že členem SdP byl. Pro tento fakt hovoří především Sanderova účast na výtržnostech německých obyvatel v Nemilanech ze dne 15. března 1939, nicméně dle výpovědí svědků se sám Sander neměl dopouštět žádného násilí na svých spoluobčanech české národnosti.²⁰⁵ Sander se také nikdy nestal členem SS, protože nebyl uznán zdravotně způsobilým.²⁰⁶

Vězeňští dozorcí

Kromě policejních věznic gestapa v protektorátu (Malá pevnost Terezín, brněnské Kounicovy koleje atd.) disponovala každá venkovní služebna vlastními vazebními věznicemi, v nichž byly mezi jednotlivými výsledky drženy vyšetřované osoby. Co se týče personálu, který působil ve věznici olomouckého gestapa umístěné přímo v budově „garňáku,“ vystřídal se zde během celého období okupace pravděpodobně dvaadvacet vězeňských dozorců.²⁰⁷ Najednou jich zde pod velením vrchního vězeňského dozorce Mathiase Böhma působil přibližně jedenáct.²⁰⁸ Dva z těchto dozorců, kteří se po válce dostali před olomoucký mimořádný lidový soud, byli odsouzeni k nejvyššímu trestu.

První z těchto dozorců, **Wilhelm Hýža**,²⁰⁹ se narodil 26. srpna 1896 v Olomouci jako třetí z devíti dětí Františka a Anny, roz. Robertové. Celá rodina se i přes smíšený původ (Hýžův otec byl české národnosti a matka pocházela z oblasti dnešního Maďarska, nicméně uměla německy i česky) hlásila k německé národnosti. Tato rodinná orientace byla možná dána negramotností Hýžova otce, která mohla způsobit inklinaci k německému jazyku ze strany jeho matky.²¹⁰ Důsledkem toho absolvoval Hýža základní vzdělání (sedm tříd obecné a jednu třídu měšťanské školy v Olomouci) v německém jazyce. Poté v roce 1910 nastoupil do učení ke krejčímu Františku Špundovi, rovněž v Olomouci. O tři roky později, po svém vyučení

²⁰⁵ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 160, sign. LS 96/47, *K telefonickému příkazu vyšetřujícího soudce JUDr. Tomáško ze dne 20. ledna 1947, SNB v Olomouci*, 23. I. 1947, fol. 81.

²⁰⁶ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 160, sign. LS 96/47, *Výslech svědka J. Wilkeho, KS v Olomouci*, 20. I. 1947, fol. 76.

²⁰⁷ ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Gestapo. Organisační přehled - kraj Olomouc*, fol. 24-25.

²⁰⁸ ABS Praha, f. 302, sign. 302-1-121, *Protokol s R. Heidanem, NBS v Olomouci*, 20. IX. 1945, fol. 14.

²⁰⁹ V některých pramenech se vyskytuje také jako Hyža (pozn. autora).

²¹⁰ BLATECKÁ, Anna: *Nacističtí vězeňští dozorcí před Mimořádným lidovým soudem v Olomouci*. Bakalářská diplomová práce. Olomouc 2016, s. 48.

nastoupil Hýža u Špundy do zaměstnání jako krejčovský pomocník.²¹¹ Zde pracoval přibližně rok a na podzim roku 1914 nastoupil službu jako městský strážník. V této pozici nevydržel dlouho, neboť jak sám po válce vypověděl, „*pro svoji malou postavu* [Hýža měřil přibližně 160 cm, pozn. autora] *musel jsem za měsíc této služby zanechat.*“²¹² Poté pracoval asi tři měsíce jako sluha v parních lázních Hanse Zbitka v Olomouci a následně nastoupil 12. února 1915 dobrovolnou vojenskou službu v Innsbrucku k horskému pluku, pravděpodobně se jednalo o 1. pluk tyrolských císařských myslivců (*1. Regiment der Tiroler Kaiserjäger*).²¹³ Po absolvování základního výcviku a výcviku pro boj v horském terénu byl v rámci tohoto pluku nasazen na italské frontě, kde bojoval až do konce první světové války.

Po návratu z fronty si Hýža zařídil vlastní krejčovskou dílnu, kterou však musel asi po pěti měsících zavřít kvůli nedostatku zákazníků.²¹⁴ Vystřídal několik zaměstnání, ale nikde se nezdržel delší dobu. Tento stav se změnil až roku 1923, kdy získal stálé zaměstnání jako sluha v olomouckém pohřebním ústavu Concordia. Od roku 1936 po složení řidičských zkoušek zde pracoval i jako řidič. Těsně před vypuknutím druhé světové války se Hýža dostal poprvé do kontaktu s olomouckým gestapem. Vzhledem ke své kvalifikaci řidiče byl poskytnut tajné policii a jako pomocná síla se účastnil zatýkácí akce známé jako *Albrecht der Erste*.²¹⁵ Po jejím ukončení se Hýža vrátil ke svému původnímu zaměstnání v Concordii, kde pracoval do 3. června 1941.²¹⁶ Tohoto dne byl povolán k olomouckému gestapu jako řidič. Důvodem pro Hýžův nástup ke gestapu bylo odvelení několika řidičů tajné policie na východ (jednalo se o J. Kukelku a několik dalších řidičů, viz výše). Jako řidič u

²¹¹ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Protokol sepsaný s V. Hyžou, NBS v Olomouci, 18. VII. 1945, fol. 8.*

²¹² Tamtéž.

²¹³ *1. pluk tyrolských císařských myslivců*, dostupné z <http://forum.valka.cz/topic/view/47369> [cit. 12. 3. 2018].

²¹⁴ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Protokol sepsaný s V. Hyžou, NBS v Olomouci, 18. VII. 1945, fol. 8.*

²¹⁵ K této zatýkácí akci blíže např. viz SLÁDEK, O.: *Zločinná role gestapa*, s. 88-90.

²¹⁶ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech obviněného V. Hyži, KS v Olomouci, 14. XI. 1946, fol. 80.*

gestapa působil Hýža do 15. března 1943, kdy byl vzhledem k oční vadě převelen do vazební věznice jako dozorce. V této pozici setrval až do konce války.²¹⁷

Stejně jako jeho někdejší kolegové, i Hýža byl politicky poměrně angažovaným. Nejprve byl členem Německé křesťansko-sociální strany lidové (*Deutsche Christlichsoziale Volkspartei - DCV*), z níž 1. srpna 1938 přešel do řad SdP a následně se dne 1. dubna 1939 stal členem NSDAP (č. 7 275 870).²¹⁸ Kromě toho se stal také členem stranických organizací NSKK (zde dosáhl hodnosti *NSKK-Scharführera*), dále NSV a DAF.²¹⁹ Hýža se však vzhledem ke svému věku a výšce nikdy nestal členem organizace SS,²²⁰ ačkoliv byl po válce z členství v této organizaci podezříván. Tyto zmatečné situace způsobil mimo jiné i výše zmíněný fakt, že někteří příslušníci bezpečnostní policie měli nárok na nošení služebního stejnokroje (de facto totožný se stejnokrojem SS), ačkoliv nebyli členy SS.

Kolem předválečného života druhého z někdejších olomouckých vězeňských dozorců odsouzených k trestu smrti **Franze Mattla** se vynořuje mnoho otazníků. Narodil se 24. října 1908 v Jihlavě rodičům Janovi a Terezii, rozené Hableové. K osobám Mattlových rodičů se nedochovaly žádné bližší informace, je tedy velmi problematické určit, v jakém prostředí Franz Mattl vyrůstal. I k jeho vzdělání jsou k dispozici pouze kusá data, je známé pouze to, že se vyučil obuvníkem.²²¹ Po vyučení pracoval Mattl pravděpodobně nějakou dobu jako obuvnický pomocník a posléze vystřídal několik dalších zaměstnání. Jeho zaměstnání v roce 1929 přerušila vojenská služba u dělostřeleckého pluku 106 ve Znojmě.²²² Jak dlouho zde Mattl sloužil, však není známo. Poté dle svých slov pracoval až do březnové okupace roku 1939 na pile v Horní Cerekvi²²³ a následně se vrátil k obuvnickému řemeslu. K 1. dubnu 1939 se stal členem strany NSDAP (členské číslo 7 096 320),²²⁴ nicméně

²¹⁷ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech obviněného V. Hyži, KS v Olomouci*, 14. XI. 1946, fol. 81.

²¹⁸ ABS Praha, Kartotéka NSDAP, *Karta W. Hýži*.

²¹⁹ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Protokol sepsaný s V. Hyžou, NBS v Olomouci*, 18. VII. 1945, fol. 9.

²²⁰ *Tamtéž, Výslech obviněného V. Hyži, KS v Olomouci*, 14. XI. 1946, fol. 81.

²²¹ *Tamtéž, Zpráva o zatčení F. Mattla, SNB v Horní Cerekvi*, 15. XI. 1946, fol. 88.

²²² *Tamtéž, Výslech obviněného F. Mattla, KS v Olomouci*, 16. XI. 1946, fol. 89.

²²³ *Tamtéž*.

²²⁴ ABS Praha, NSDAP, *Karta F. Mattla*.

zůstává otázkou, zda byl Mattl předtím členem strany SdP. Sám své členství v této straně ve všech výsleších popřel a zdůvodňoval to faktem, že měl za manželku Češku.²²⁵ Stejně tak Mattl po válce popíral své členství v SS, vypověděl pouze, že měl ke konci války přidělenou služební uniformu s hodnostním označením SS-*Oberscharführera*,²²⁶ tato hodnost odpovídala jeho služební hodnosti *Oberwachtmeistera*. Ve svém dalším výslechu nicméně vypověděl, že „posledně [v květnu 1945, pozn. autora] měl hodnost *Oberscharführera*.“²²⁷ Takto formulovaná výpověď naznačuje Mattlovo možné členství v SS. Domnívám se však, že pokud by se Mattl členem SS nestal, nezmínil by takto explicitně hodnost SS, která mu dle jiné výpovědi měla být pouze přidělena jako ekvivalent k hodnosti policejní. Tuto teorii však nepotvrzují žádné další prameny. Z pramenů bohužel není známo ani to, zda se Mattl stal členem některé ze stranických organizací (například NSV, či DAF).

Nedá se ani přesně říci, z jakého důvodu přestal Mattl pracovat jako obuvník. Z pramenů je patrné pouze to, že od března 1941 do konce června téhož roku, kdy byl povolán do služeb tajné policie, pracoval jako posunovač u drah.²²⁸ Ke gestapu nastoupil dle svých slov na vyzvání pracovního úřadu a kategoricky popíral, že by sám podával žádost o přijetí k této instituci.²²⁹ K olomouckému gestapu nastoupil dnem 1. července 1941 a jako vězeňský dozorce zde působil až do zániku služebny v květnu 1945.

2. Analýza některých aspektů personálu olomouckého gestapa

Struktura personálu Tajné státní policie na území Německé říše prošla během existence této organizace jistým vývojem. Nejvýraznější proměna nastala na přelomu let 1938/1939, neboť gestapo, které se již od počátku své existence potýkalo s neutuchajícím nedostatkem kvalifikovaného personálu, muselo najednou zajistit množství dalších zaměstnanců, kteří by kontrolovali nová území obsazená Německem v tomto období. Nedá se tedy definovat žádný „průměrný gestapák,“

²²⁵ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Výslech obviněného F. Mattla, KS v Olomouci*, 16. XI. 1946, fol. 89.

²²⁶ Tamtéž.

²²⁷ Tamtéž, *Protokol sepsaný s F. Mattlem, KS v Olomouci*, 21. XI. 1946, fol. 121.

²²⁸ Tamtéž, *Výslech obviněného F. Mattla, KS v Olomouci*, 16. XI. 1946, fol. 89.

²²⁹ Tamtéž.

neboť žádný takový jednotný typ úředníka neexistoval.²³⁰ Lze však nalézt jisté společné znaky, díky nimž se dá definovat několik skupin, do kterých lze jednotlivé zaměstnance zařadit. Tyto skupiny budou blíže popsány v následujících podkapitolách.

2.1. Odborná způsobilost

Primárním znakem, který umožňuje jednotlivé zájmové osoby kategorizovat, je odborná způsobilost k výkonu policejní služby. První skupinou, která navíc v období existence nacistické tajné policie až do zmíněného přelomu let 1938/1939 převažovala, byli profesionální policejní úředníci s odpovídajícím vzděláním. Tito zaměstnanci se v naprosté většině dostali ke gestapu přestupem z řad pořádkové, či kriminální policie a již před nástupem k tajné policii měli letité zkušenosti s policejní prací. Těchto úředníků začal být však v souvislosti s německou expanzí ve zmíněných letech nedostatek, a tak například na území protektorátu působili většinou pouze ve vedoucích funkcích.²³¹ Tento fakt se dá demonstrovat i na olomoucké venkovní služebně, neboť dle dosavadního stavu výzkumu měli zkušenosti s prací u policie ještě před nástupem ke gestapu pouze Richard Heidan s Franzem Langerem. Heidan působil před svým nástupem ke gestapu u policie více než 12 let, Langer dokonce více než 15 let.

Další tři z těchto někdejších zaměstnanců olomouckého gestapa absolvovali základní policejní výcvik až během svého působení v protektorátu. Franz Jeschke se sice stal zaměstnancem tajné policie již na začátku roku 1938, před svým působením u tajné policie však působil jako úředník u okresního soudu a odborné zkoušky pro získání hodnosti kriminálního asistenta absolvoval až počátkem roku 1940. Dá se tedy konstatovat, že své zkušenosti ve vyšetřování nabral spíše praxí než následným odborným výcvikem. Druhým z těchto „nově vyškolených“ úředníků byl Gottlieb Loibner, který úspěšně zakončil kurz nedlouho po Jeschkem, v květnu 1940. Třetí z popisovaných úředníků, který měl za sebou policejní výcvik, Richard Hardt, absolvoval zkoušky I. stupně až během roku 1944. Zůstává otázkou, nakolik si tyto kurzy s postupující válkou držely svoji odbornostní úroveň. Vzhledem k postupné

²³⁰ DAMS, C. – STOLLE, M.: *Gestapo*, s. 58-59.

²³¹ Tamtéž, s. 58.

deprofesionalizaci a radikalizaci činnosti tajné policie je však udržení kvality výcviku především v posledních letech druhé světové války přinejmenším diskutabilní.²³²

Jak je však patrné z výše popsaných životních osudů zájmových osob, hlavním nosným pilířem služeben gestapa v protektorátu byli zaměstnanci, kteří postrádali jakékoliv odborné vzdělání či výcvik v policejní práci. Tito lidé vstoupili do služeb Tajné státní policie především s vidinou jistého a rychlého kariérního růstu v rámci stabilního zaměstnání.²³³ Naopak pro vedení gestapa na regionální úrovni byli popisovaní lidé vítanou, ba až nepostradatelnou posilou vzhledem ke znalosti poměrů v protektorátu a především pro svou znalost českého jazyka.²³⁴ Typickými příklady těchto kariéristů jsou Kurt Rauner a Karl Duchon. Oba vstoupili do služeb gestapa na vlastní žádost, svou roli zde bezpochyby sehrály i jejich sympatie k nacistickému režimu. Další část této skupiny tvořili zaměstnanci, které ke gestapu poslal pracovní úřad. V tomto případě se jednalo především o osoby řidičů, respektive vězeňských dozorců. Jak si lze domyslet, řidiči byli pro tajnou policii cenní svou kvalifikací. Jejich podíl na vyšetřování spočíval pouze v převozu zatčených či personálu služebny, případně asistovali při zatýkání, a pokud se dostali k vlastním výslechům, pak v drtivé většině případů pouze jako tlumočníci (lze zde jmenovat zmíněného Johanna Sandera). Lze si domyslet, že v případě vězeňských dozorců také nebyl třeba žádný zvláštní výcvik.

2.2. Původ a vzdělání

Jak je patrné už z předchozích řádků, i v případě otázky původu jednotlivých zájmových osob lze zmíněné zaměstnance rozdělit do dvou skupin. První z nich jsou říšští a rakouští Němci, kteří se ke služebnám gestapa v protektorátu dostali většinou prostřednictvím zásahových komand. Ti se také po zřízení stálých služeben a úřadoven stali páteří těchto pracovišť.²³⁵ Úředníci gestapa z Říše stáli v čele jednotlivých pracovišť a většinou zastávali i pozice zástupců vedoucích. Modelovou

²³² PAUL, Gerhard: „Bojující správa.“ *Sekce IV Hlavního říšského bezpečnostního úřadu jakožto řídicí instance Gestapa*. In: PAUL, Gerhard - MALLMANN, Klaus - Michael: *Gestapo za druhé světové války*, s. 90-91; srov. DAMS, C. - STOLLE, M.: *Gestapo*, s. 60.

²³³ KYNCL, V.: *Ležáky: obyčejná vesnice*, s. 53.

²³⁴ Tamtéž, s. 43.

²³⁵ DAMS, C. - STOLLE, M.: *Gestapo*, s. 130.

služebnou může být například venkovní služebna gestapa v Pardubicích.²³⁶ V případě olomoucké služebny může být na první pohled pozoruhodné, že funkci zástupce vedoucího zastával sudetský Němec Franz Langer. Toto zařazení bylo nepochybně způsobeno výše naznačenými Langerovými služebními zkušenostmi, Langer navíc celou svoji policejní kariéru včetně působení u gestapa před nasazením v protektorátu prožil v Rakousku. Z podobného důvodu jsem do této skupiny zařadil i Franze Jeschkeho. Ten se sice narodil v krkonošském Vrchlabí, nicméně již od svých čtyř let žil na území Altreichu a službu v protektorátu nastoupil také formou převelení z úřadovny gestapa na území Říše a nikoliv nástupem přes pracovní úřad, či po dobrovolném přihlášení se ke gestapu.

Největší část personálu služebny tedy tvořili sudetští Němci, kteří byli před válkou československými občany a často pocházeli ze smíšených česko-německých manželství (jak bylo naznačeno v jeho biogramu, Gottlieb Loibner se před válkou dokonce hlásil k české národnosti, historik Benjamin Frommer tyto osoby označuje jako „renegáty“²³⁷). Celou tuto skupinu zaměstnanců je nutné chápat v souvislosti s nastíněnou problematikou personálu s chybějící či pouze základní policejní kvalifikací, neboť z hlediska zájmových osob jsou obě tyto skupiny v podstatě identické. Ačkoliv prozatím není k dispozici větší množství údajů o původu všech zaměstnanců olomouckého gestapa, dá se předpokládat, že se poměr říšských a sudetských Němců nastíněný v tomto vzorku výrazněji neliší od situace v celé služebně. Lze tedy říci, že přibližně 73 % ze všech zaměstnanců olomouckého gestapa patřilo mezi sudetské Němce. Zmíněné osoby často dokonce pocházely přímo z Olomouce a jejího okolí, případně v tomto prostoru žily v období před nástupem k tajné policii.

Co se týče otázky vzdělání a původu ze sociálního hlediska, je v tomto ohledu celá skupina popsaných osob víceméně homogenní. V naprosté většině případů se jedná o osoby s dokončeným základním vzděláním a následným vyučením, nedá se tedy hovořit o žádných intelektuálech. Výjimkou v tomto výčtu je pouze osoba Kurta Raunera, který měl jako jediný z vybrané skupiny osob ukončené vyšší vzdělání.

²³⁶ KYNCL, V.: *Ležáky: obyčejná vesnice*, s. 47.

²³⁷ FROMMER, B.: *Národní očista*, s. 210.

Jakého vzdělání dosáhl řidič gestapa Johann Sander, zůstává otázkou, nicméně se dá předpokládat, že nijak výrazněji nevybočoval z průměru zkoumané skupiny. Většina zmíněných osob pocházela ze spodních vrstev, či maximálně ze střední třídy (případ Gottlieba Loibnera), Richard Heidan a Johann Sander byli dokonce nemanželského původu. Z tohoto průměru opět výrazně vystupuje zajímavá osoba Kurta Raunera pocházejícího z rodiny profesionálního hudebníka.

Lze konstatovat, že i v tomto směru nebyl personál olomouckého gestapa v celoprotektorátním kontextu žádnou výjimkou. Například u pardubické služebny tajné policie lze sledovat obdobnou úroveň vzdělání jednotlivých zaměstnanců a ani svým původem se úředníci olomouckého gestapa nijak výrazně neodlišovali od svých pardubických kolegů.²³⁸ Obdobné rozvrstvení řadového personálu lze pozorovat i u úřadoven a služeben tajné policie na území *Altreichu*. Jsou však patrné výrazné rozdíly mezi vedoucími pracovníky venkovních služeben gestapa v protektorátu a jejich kolegů, kteří měli na starosti velení služebnám v *Altreichu*. Osoba vyučeného koláře nemanželského původu Richarda Heidana stojí ve velice výrazném kontrastu s osobou „průměrného“ vedoucího úřadovny v *Altreichu*. Vedoucí pozice zde totiž zastávaly osoby ze středních vrstev, které v naprosté většině případů měly maturitu a 87 % těchto osob následně studovalo vysokou školu, především práva.²³⁹

2.1. Věk

Věkové rozpětí zkoumaných zaměstnanců k 1. květnu 1945 se pohybovalo mezi 30 a 52 lety a jak je patrné z poválečného jmenného seznamu příslušníků gestapa, tento vzorek se výrazněji neliší od situace v celé služebně. Výrazněji mladší třiceti let byly pouze některé ženské pomocné síly.²⁴⁰ Věkový průměr zkoumaných osob činil ke zmíněnému datu přibližně třicet devět let. Komparovat věkové složení personálu se zaměstnanci venkovní služebny gestapa v Pardubicích je poněkud problematické, neboť zde je pro analýzu věku personálu určeno datum 13. května 1942.²⁴¹ Po odečtení časového rozdílu mezi porovnávanými služebnami vychází, že personál

²³⁸ KYNCL, V.: *Ležáky: obyčejná vesnice*, s. 52-53.

²³⁹ DAMS, C. – STOLLE, M.: *Gestapo*, s. 54-55.

²⁴⁰ ABS Praha, f. 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa - kraj Olomouc*, fol. 1-34.

²⁴¹ KYNCL, V.: *Ležáky: obyčejná vesnice*, s. 52-53.

olomouckého gestapa byl v průměru přibližně o šest let starší než úředníci gestapa v Pardubicích. Pro přesnější komparaci se situací na území *Altreichu* není k dispozici dostatečné množství dat, nicméně se dá konstatovat, že v případě řadových zaměstnanců byla situace srovnatelná. V případě vedoucích pracovníků je však situace poněkud odlišná. Heidan (nar. 1893) i Langer (nar. 1898) byli, stejně jako zástupce vedoucího pardubického gestapa Walter Lehne (nar. 1891), veterány první světové války. Naproti tomu se drtivá většina vedoucích zaměstnanců úřadoven v *Altreichu* narodila až po roce 1900 a do zákopových bojů se nezapojila. Do této skupiny patří i vedoucí pardubického gestapa Gerhard Clages (nar. 1902).²⁴²

2.4. Členství v nacistických organizacích a politická angažovanost

Od konce 30. let bylo jednou z podmínek pro přijetí ke gestapu členství v NSDAP či v jejích stranických organizacích.²⁴³ Není tedy ničím překvapivým, že všichni ze zkoumaných zaměstnanců gestapa byli členy některé z těchto institucí. Všichni výše zmínění zaměstnanci byli přímo členy NSDAP (kromě Loibnera, jehož plnoprávnému přijetí do strany pravděpodobně zabránilo vypuknutí války). Rauner dokonce zastával vedoucí pozici ve straně na její regionální úrovni. Valná část těchto osob byla také členy některých stranických organizací. Ze zaměstnanců olomouckého gestapa bylo šest (tj. přibližně 55 %) plnoprávnými členy SS (Heidan, Langer, Jeschke, Loibner, Rauner, Duchon), Hardt byl v této organizaci čekatelem. Ve spisech Hýži a Sandera bylo explicitně zmíněno, že dotyční nebyli k SS přijati vzhledem k věku či zdravotní nezpůsobilosti. U zbylých osob ze vzorku není jasné, proč se nestali členy SS, u Mattla není ani jasné, zda do SS vstoupil, či nikoliv. Ze strany SS-*Reichsführera* Heinricha Himmlera byl vzhledem ke snahám o sjednocení SS a policie činen tlak na zaměstnance policie (ať již bezpečnostní či pořádkové), aby vstoupili do řad SS.²⁴⁴ Dá se tedy předpokládat, že tyto zbylé osoby se k SS hlásily, ale nebyly shledány způsobilými k přijetí do této minimálně z počátku války elitní organizace.

Odpověď na otázku členství zkoumaných osob v ostatních stranických organizacích je poněkud problematická, neboť v naprosté většině případů lze

²⁴² KYNCL, V.: *Ležáky: obyčejná vesnice*, s. 46.

²⁴³ DAMS, C. – STOLLE, M.: *Gestapo*, s. 59.

²⁴⁴ Např. MOLLO, A.: *Uniforms of the SS. Vol. 5*, s. 33.

vycházet pouze z poválečných vyšetřovacích spisů a nemusí být tedy úplně jasné, nakolik se jednotlivci z tohoto vzorku k členství v některé ze stranických organizací přiznávali. Tento výčet pracuje tedy pouze s údaji explicitně zmíněnými v poválečných vyšetřovacích spisech. V některých případech bylo možné případné členství v těchto institucích ověřit i v osobních složkách uložených ve Spolkovém archivu. Je možné, že ve skutečnosti byl například počet členů organizací NSV či DAF vyšší, pro ověření této možnosti se však v současné době nepodařilo najít relevantní prameny. V případě Franze Mattla nebylo ani z poválečných výsledků možné zjistit, zda byl členem některé z těchto organizací.

Pět ze zkoumaných zaměstnanců (tj. cca 45,5 %, jednalo se o Heidana, Langeru, Loibnera, Duchone a Hýžu) byli členy sociální organizace NSV a dva z nich byli členy odborové organizace DAF. Ve třech případech (přibližně 27 %, Rauner, Sander, Hýža) je potvrzeno členství v nacistickém motoristickém sboru NSKK, ačkoliv členy této organizace byli z pochopitelných důvodů především řidiči služebních vozů. V případě této organizace jsou však patrné dvě zajímavosti. První z nich je, že profesionální řidič Kukelka se členem této organizace nikdy nestal. Druhou zajímavostí je, že členem této organizace byl do konce února 1940 i Rauner, avšak jeho členství v NSKK bylo ukončeno se vstupem do SS. Dvě ze zájmových osob (cca 18 %, Jeschke, Kukelka) se staly členy SA. V případě Jeschkeho se dá předpokládat, že jeho členství zde bylo také ukončeno v okamžiku vstupu do SS. Co se týče členství těchto osob v dalších organizacích podřízených NSDAP, lze zde zmínit pouze Kukelkovo členství v *Bund Deutscher Osten*. Tento spolek si kladl za cíl sdružovat Němce žijící v zahraničí a podporovat germanizační snahy na východě.²⁴⁵

Zajímavé je sledovat i politickou angažovanost zájmových osob v předválečném období. Čtyři osoby ze vzorku (Hardt, Rauner, Duchon, Hýža) byly před válkou prokazatelně členy SdP a v případě Sanderovy osoby je členství v SdP pravděpodobné, avšak nedoložené. Celých 50 % osob ze vzorku (započítáni jsou pochopitelně jen ti, kteří před válkou žili na území Československa) tedy bylo

²⁴⁵ *Odznak Bund Deutscher Osten*, dostupné z <https://www.fronta.cz/dotaz/odznak-bund-deutscher-osten> [cit. 9. 4. 2018]; srov. *BDO (Bund Deutscher Osten)*, dostupné z http://www.u-norka.cz/?page_id=648 [cit. 9. 4. 2018].

prokazatelně členy SdP a pokud vezmeme v potaz případné Sanderovo členství v SdP, tento poměr vzroste na přibližně 62 %. V případě Wilhelma Hýži je také zajímavé, že do řad SdP přešel z německé lidové strany. Zůstává otázkou, proč tomu tak bylo, dá se však předpokládat, že Hýža vycítil příležitost rychlejšího kariérního růstu v případě nastolení nového režimu.

3. Procesy se zájmovými osobami před MLS Olomouc

Než byla 31. prosince 1948 definitivně ukončena obnovená retribuce, bylo před olomouckým mimořádným lidovým soudem vyšetřováno 2314 osob, z nichž u některých proběhl odsun bez předchozího soudního přelíčení.²⁴⁶ Soudní senáty vynesly 44 trestů smrti; mezi těmito lidmi se nacházelo 17 někdejších příslušníků gestapa. Kromě jedenácti zaměstnanců tajné policie působících během války v Olomouci se jednalo především o úředníky z venkovních služeben v Přerově a Šumperku.²⁴⁷ Co se týče dalších někdejších zaměstnanců olomouckého gestapa, kteří byli odsouzeni k trestu smrti, podařilo se dohledat pouze dříve zmíněné osoby Heinricha Gottschlinga, který stanul před Mimořádným lidovým soudem v Kutné Hoře, a Josefa Hykadeho ml.

Československé úřady se při poválečném vyšetřování bývalých zaměstnanců olomouckého gestapa zaměřovaly primárně na v té době již známé významnější akce tajné policie uskutečněné v druhé polovině války. Další body obžaloby se stanovovaly až na základě konkrétních zločinů, které se k vyšetřovatelům dostávaly formou udání na základě výzev v tisku. Mezi body obžaloby jednotlivých zájmových osob lze tedy nalézt množství společných prvků. Na prvním místě je třeba zmínit případy, za něž byli obvinění obžalováni podle § 5/1 retribučního dekretu. Zločiny spáchané podle tohoto paragrafu byly automaticky trestány smrtí (viz níže).

V sedmi případech (Heidan, Langer, Jeschke, Hardt, Rauner, Duchon, Kukelka)²⁴⁸ se v rozsudcích objevuje jako jeden z hlavních bodů obžaloby účast na

²⁴⁶ ZAO-OL, *Archivní pomůcka k fondu MLS Olomouc*, s. 8.

²⁴⁷ FIALA, J.: *Z historie katovského řemesla v Olomouci*, s. 78-79.

²⁴⁸ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 17. IV. 1947, fol. 142; Tamtéž, č. kart. 170, sign. LS 85/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 20. III. 1947, fol. 76; Tamtéž, č. kart. 167, sign. LS 177/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 24. III. 1947, fol. 167; Tamtéž, č. kart. 118, sign. LS

akci gestapa proti partyzánům ve Velké Bystřici ze dne 22. února 1945, během níž došlo k zabití partyzánů Václava Mikoláška, Saši Nikolského a Valji Najkomové.²⁴⁹ Hýžovu účast na této akci se nepodařilo dokázat, a proto byl v této věci osvobozen.²⁵⁰ Tři z těchto mužů (Heidan, Hardt a Kukelka)²⁵¹ byli souzeni také za to, že způsobili smrt partyzána Waltera Knappeho a Jiřiny Nyklové. Obě jmenované osoby byly při akci ve Velké Bystřici postřeleny a odvezeny na služebnu gestapa, kde po několika dnech zemřely. Okolnosti jejich smrti jsou nevyjasněné a známý je jen fakt, že Heidan oběma zraněným odepřel lékařské ošetření.²⁵² Zda Knappe s Nyklovou zemřeli důsledkem svých zranění, spáchali sebevraždu, či byli zaměstnanci gestapa zavražděni, zůstává dodnes otázkou.

Ještě závažnější akcí, na níž se příslušníci olomouckého gestapa podíleli, bylo potlačení přerovského povstání mezi 1. a 2. květnem 1945 a následná hromadná poprava jednadvaceti účastníků povstání a dvou dalších odbojářů na střelnici v Lazcích, provedená téhož dne večer.²⁵³ Zavinění úmrtí všech účastníků povstání se vyskytuje jako bod obžaloby ve čtyřech případech (Heidan, Langer, Loibner a Duchon);²⁵⁴ ostatní osoby ze vzorku se této exekuce neúčastnily. V tomto konkrétním případě lze však nalézt odlišnosti v určitých detailech. Největší odlišnosti lze nalézt v Duchonově rozsudku, neboť je zde zmíněno pouze 21 popravených účastníků povstání (jedná se také o jediný rozsudek, v němž nejsou tyto oběti jmenovány), oba

1140/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 5. XI. 1946, fol. 78; Tamtéž, č. kart. 167, sign. LS 176/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 12. IV. 1947, fol. 379; Tamtéž, č. kart. 153, sign. LS 31/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 6. II. 1947, fol. 103; Tamtéž, č. kart. 123, sign. LS 1202/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 13. XI. 1946, fol. 35.

²⁴⁹ K činnosti partyzánské skupiny působící v okolí Velké Bystřice blíže viz např. BARTOŠ, J.: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997, s. 90-97; k vlastnímu průběhu protipartyzánské akce olomouckého gestapa zde blíže viz ČEŠÍK, V.: *Kriminální inspektor a SS-Obersturmführer Franz Langer*, s. 14-15.

²⁵⁰ BLATECKÁ, A.: *Nacističtí vězeňští dozorcí před Mimořádným lidovým soudem v Olomouci*, s. 60.

²⁵¹ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 17. IV. 1947, fol. 142; Tamtéž, č. kart. 118, sign. LS 1140/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 5. XI. 1946, fol. 78; Tamtéž, č. kart. 123, sign. LS 1202/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 13. XI. 1946, fol. 35.

²⁵² ČEŠÍK, V.: *Kriminální inspektor a SS-Obersturmführer Franz Langer*, s. 15.

²⁵³ K problematice přerovského povstání blíže viz KOPEČEK, P.: *Odbojové hnutí na Přerovsku a Hranicku v letech 1943-1945*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2010, s. 182-230; srov. FIALA, J.: *Z historie katoovského řemesla v Olomouci*, s. 66-68; dále ČEŠÍK, V.: *Kriminální inspektor a SS-Obersturmführer Franz Langer*, s. 16-17.

²⁵⁴ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 17. IV. 1947, fol. 142; Tamtéž, č. kart. 170, sign. LS 85/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 20. III. 1947, fol. 76; Tamtéž, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 7. I. 1947, fol. 327; Tamtéž, č. kart. 153, sign. LS 31/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 6. II. 1947, fol. 103.

zastřelení odbojáři jsou zde opomenuti.²⁵⁵ Zajímavým faktem je, že v žádném ze zmíněných čtyř rozsudků nejsou tito dva odbojáři jmenováni, jsou zde označeni pouze jako „*dva další nezjištění muži.*“²⁵⁶

Jako třetí kauzu opakující se v rozsudcích lze označit protipartyzánskou akci olomouckého gestapa v Nové Dědině ze dne 15. března 1945. Během této operace úředníci gestapa zadrželi sovětského partyzána Viktora Kružilina spolu s partyzány Mojmírem Žákem a Vlastimilem Augustinem a také byl při pokusu o útěk zastřelen majitel usedlosti, kde se partyzáni skrývali, Bohumil Reiter.²⁵⁷ Jako bod obžaloby lze tuto akci, respektive provedení zostřených výsledků s touto akcí přímo spojených nalézt ve čtyřech případech (Langer, Jeschke, Loibner, Hardt).²⁵⁸ Je nanejvýš podivuhodné, že se tato operace nevyskytuje v Heidanově rozsudku, ačkoliv zmíněné akci osobně velel, tím spíš, že zde zaviněním úředníků gestapa došlo k úmrtí Bohumila Reitera a Heidan byl jako vedoucí olomouckého gestapa za Reiterovu smrt zodpovědný.²⁵⁹ Také je zajímavé, že ačkoliv se této akce kromě zmíněných účastnil i Rauner, ani v jeho rozsudku není zatýkácí akce v Nové Dědině či s ní spojená činnost olomoucké tajné policie zmíněna.²⁶⁰

Nutné je zde také zmínit roli Hardta v této zatýkácí operaci, neboť se zde objevují rozporuplné informace. Hardt byl obžalován z provádění zostřeného výsledku na několika osobách (Alois Prokop, Bedřich Škrabal a další) počátkem března 1945. Při tomto výsledku měl Hardt získávat informace o partyzánské skupině působící v okolí Nové Dědiny z dotyčných bitím.²⁶¹ Jak již však

²⁵⁵ ZAO-Ol, f. MLS Olomouc, č. kart. 153, sign. LS 31/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 6. II. 1947, fol. 103.

²⁵⁶ Tamtéž, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 17. IV. 1947, fol. 142; Tamtéž, č. kart. 170, sign. LS 85/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 20. III. 1947, fol. 76; Tamtéž, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 7. I. 1947, fol. 327.

²⁵⁷ K vlastnímu průběhu akce gestapa v Nové Dědině blíže viz ČEŠÍK, V.: *Kriminální komisař Richard Heidan (1893-1947)*.

²⁵⁸ Tamtéž, č. kart. 170, sign. LS 85/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 20. III. 1947, fol. 76; Tamtéž, č. kart. 167, sign. LS 177/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 24. III. 1947, fol. 167; Tamtéž, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 7. I. 1947, fol. 327; Tamtéž, č. kart. 118, sign. LS 1140/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 5. XI. 1946, fol. 78.

²⁵⁹ ČEŠÍK, V.: *Kriminální komisař Richard Heidan (1893-1947)*; ZAO-Ol, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 17. IV. 1947, fol. 142-143.

²⁶⁰ ZAO-Ol, f. MLS Olomouc, č. kart. 167, sign. LS 176/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 12. IV. 1947, fol. 379-381.

²⁶¹ Tamtéž, č. kart. 118, sign. LS 1140/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 5. XI. 1946, fol. 78.

bylo nastíněno výše, v této době měl být Hardt již mimo službu vzhledem k onemocnění žloutenkou. Při bližším zkoumání výslechových protokolů a protokolů z konfrontací svědků s obviněným je navíc patrné, že úředníkem gestapa, který zmíněné osoby při výslechu bil, byl ve skutečnosti kriminální zaměstnanec Alois Bartl.²⁶² Vzhledem ke vzájemné podobě byl vyslýchající úředník svědky nesprávně identifikován jako Hardt, ačkoliv proti této skutečnosti hovoří několik okolností. První z nich je několik svědeckých výpovědí osob vězněných za války olomouckým gestapem, které po válce vypověděly, že se Hardt při výsleších choval k vyšetřovaným slušně.²⁶³ Hardtovo slušné chování vůči vyšetřovaným potvrdili i jeho někdejší kolegové.²⁶⁴ Ačkoliv se jejich výpovědi mohou zdát jako pouhé krytí svého kolegy, zmíněné svědecké výpovědi vyslychaných osob tuto možnost vyvrací.

Druhou z okolností je informace, že Hardt údajně nebyl vzhledem ke svým válečným zraněním schopen pohybovat pravou rukou a tudíž nemohl vězně bít.²⁶⁵ Tuto informaci však ve svých výsleších zmiňoval jen samotný Hardt, v protokolech jeho někdejších kolegů o tomto zranění nelze nalézt žádnou zmínku. Je tedy zarážející, že i přes toto popsané vyvrácení udání o bití vyšetřovaných Hardtem byl tento bod v obžalobě ponechán a Hardt z něj nebyl osvobozen. Faktem však zůstává, že ani zproštění viny v této věci by ho nezachránilo od oprátky, neboť už jen samotné zavinění úmrtí osoby bylo podle § 5/1 retribučního dekretu trestáno smrtí²⁶⁶ a tento paragraf se v Hardtově obžalobě objevil vzhledem k jeho účasti na

²⁶² ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 118, sign. LS 1140/46, *Výslech svědka J. Sandera, KS v Olomouci*, 26. VIII. 1946, fol. 50.

²⁶³ Tamtéž, *Výslech svědka K. Koldána, KS v Olomouci*, 26. VIII. 1946, fol. 42; srov. Tamtéž, *Výslech svědka K. Koldána, KS v Olomouci*, 26. VIII. 1946, fol. 44; dále Tamtéž, *Výslech svědka Š. Laxe, KS v Olomouci*, 26. VIII. 1946, fol. 46.

²⁶⁴ Tamtéž, *Výslech svědka R. Heidana, KS v Olomouci*, 23. VIII. 1946, fol. 39; srov. Tamtéž, *Výslech svědka F. Jeschkeho, KS v Olomouci*, 23. VIII. 1946, fol. 39.

²⁶⁵ Tamtéž, *Výslech obviněného R. Hardta, KS v Olomouci*, 13. VIII. 1946, fol. 35.

²⁶⁶ „Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18) dopustil se ve službách nebo v zájmu Německa, nebo jeho spojenců, nebo republiky nepřátelského hnutí, jeho organizací, či členů, těchto zločinů:

a) podle trestního zákona ze dne 27. května 1852, č. 117 ř. z., zločinu veřejného násilí loupeží lidí (§ 90), veřejného násilí nakládáním s člověkem jako s otrokem (§ 95), vraždy (§§ 134 až 137), zabití (§§ 140 a 141) a těžkého poškození na těle (§ 156),

b) podle trestního zákona zák. čl. V/1878 zločinu vraždy (§ 278), úmyslného zabití (§ 279), těžkého ublížení na těle s následky smrtelnými (§§ 306 a 307) a loupeže dětí (§ 317), trestá se smrtí.“

Dekret presidenta republiky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech (Dekret presidenta republiky č. 16/1945 Sb., tzv. Velký retribuční dekret).

zmíněné protipartyzánské akci ve Velké Bystřici. Z celkového pohledu se však Hardtův případ jeví jako velice problematický. Svědci během hlavního přelíčení měnili své výpovědi v neprospěch obžalovaného, zároveň obhajobě nebylo umožněno předvolat své svědky, neboť „návrhy obhájce [byly] zamítnuty jako nadbytečné.“²⁶⁷ Nejednoznačnost celého případu dokládá i fakt, že jeden z přísedících hlasoval pro trest doživotí, nicméně byl přehlasován.²⁶⁸ Hardtův případ je také ojedinělý v tom, že jeho pozůstalým bylo dovoleno pohřbít Hardtovy ostatky pravděpodobně na hřbitově v Olomouci-Neředíně. Pohřeb však měl „býti vykonán jen v tichosti a beze vší nádhery.“²⁶⁹ Těla ostatních popravených zaměstnanců olomouckého gestapa byla buď věnována Lékařské fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, či převezena ke kremaci v olomouckém krematoriu.²⁷⁰

Co se týče dalších společných prvků v rozsudcích zájmových osob, je zde nutné zmínit provedení dvou veřejných poprav v obcích Doloplazy a Charváty ze dne 26. listopadu 1944. Během těchto exekucí byli pro výstrahu popraveni čtyři mladíci (František Medek, Oldřich Ječmínek, Alois Jánošík a Jaroslav Navrátil), kteří se pokusili překročit státní hranice se Slovenskem a zapojit se do Slovenského národního povstání. Olomoucké gestapo s asistencí protektorátního četnictva provedlo obě popravy zároveň.²⁷¹ Z přímého, či nepřímého zavinění smrti čtyř mladíků bylo obviněno šest z popisovaných zaměstnanců gestapa (Heidan, Langer, Jeschke, Loibner, Sander, Hýža).²⁷² V jednotlivých rozsudcích lze nalézt rozdílné informace o povaze tohoto trestného činu a o tom, co stačilo k obvinění.

²⁶⁷ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 118, sign. LS 1140/46, *Hlavní přelíčení s R. Hardtem-Skřepkem, MLS v Olomouci*, 5. XI. 1946, fol. 75.

²⁶⁸ Tamtéž, *Poradní protokol, MLS v Olomouci*, 5. XI. 1946, fol. 77.

²⁶⁹ Tamtéž, *Povolení k pohřbu, MLS v Olomouci*, 12. XI. 1946, fol. 87.

²⁷⁰ FIALA, J.: *Z historie katovského řemesla v Olomouci*, s. 76.

²⁷¹ K popravám zmíněných mladíků blíže viz ČEŠÍK, V.: *Kriminální komisař Richard Heidan (1893-1947)*; dále TÝŽ: *Kriminální inspektor a SS-Obersturmführer Franz Langer*, s. 12-13.

²⁷² ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 17. IV. 1947, fol. 142; Tamtéž, č. kart. 170, sign. LS 85/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 20. III. 1947, fol. 76; Tamtéž, č. kart. 167, sign. LS 177/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 24. III. 1947, fol. 167; Tamtéž, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 7. I. 1947, fol. 327; Tamtéž, č. kart. 160, sign. LS 96/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 10. II. 1947, fol. 96; Tamtéž, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 19. XII. 1946, fol. 140.

Heidan byl nikterak překvapivě obviněn z vydání rozkazu k provedení obou poprav.²⁷³ V případě jeho někdejšího zástupce Langerera lze nalézt pouhé obvinění bez udání podrobností.²⁷⁴ Jak je patrné z případu Jeschkeho a Loibnera, pro obvinění z vraždy stačila již pouhá přítomnost na místě činu. Každý z obou jmenovaných se „[provinil] zejména tím, že byl na místě vraždy přítomen jako člen uzavíracího kruhu.“²⁷⁵ Hýžova role během poprav je v rozsudku specifikována velice vágně: „V listopadu r. 1944 zúčastnil se poprav prováděných gestapem v Doloplazích, neovzdržel sice při samém výkonu vraždy ruky své a nezpůsobiv způsobem činným, přispěl přes to ke skutkům nadříváním, pomáháním, t. j. způsobem uvedeným v § 5 tr. z.“²⁷⁶ V případě Sandera je již skutková podstata definována mnohem přesněji: „V zájmu a ve službách Německa dopustil se zločinu vraždy podle §§ 134, 136, 137 tr. z. tím, že 26. 11. 1944 v Charvátcech proti Jaroslavu Navrátilovi zúčastnil se poprav [..], jednak jako asistující člen gestapa [..], jednak v tom úmyslu aby ho usmrtil takovým způsobem jednal, že z toho nastala smrt Jaroslava Navrátila, při čemž samém vykonání vraždy ruku vztáhl a způsobem činným spolupůsobil, zejména tím, že Jaroslava Navrátila vedl k místu vraždy, vysadil jej na stoličku, kterou pak při vykonání vraždy oběšením podtrhl.“²⁷⁷

Ze strany zemřelých obětí nevýznamným, ale přesto neopominutelným bodem obžaloby jsou provinění proti § 2 retribučního dekretu.²⁷⁸ Není ničím překvapivým, že toto obvinění se vyskytuje ve všech zkoumaných rozsudcích. K naplnění skutkové podstaty tohoto paragrafu stačila už pouhá příslušnost k SS, či „jiné organizaci podobné povahy.“ Do této opět poněkud vágní definice se pochopitelně počítala i Tajná státní policie, SD a některé stranické organizace NSDAP. V rozsudcích zkoumaných osob se kromě výše zmíněných objevují organizace SA a

²⁷³ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 17. IV. 1947, fol. 142.

²⁷⁴ Tamtéž, č. kart. 170, sign. LS 85/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 20. III. 1947, fol. 76.

²⁷⁵ Tamtéž, č. kart. 167, sign. LS 177/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 24. III. 1947, fol. 167; respektive Tamtéž, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 7. I. 1947, fol. 327.

²⁷⁶ Tamtéž, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 19. XII. 1946, fol. 140.

²⁷⁷ Tamtéž, č. kart. 160, sign. LS 96/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 10. II. 1947, fol. 96.

²⁷⁸ „Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18) byl členem organizací: Die Schutzstaffeln der Nationalsozialistischen Deutschen Arbeiterpartei (S.S.), nebo Freiwillige Schutzstaffeln (F. S.), nebo Rodobrany, nebo Szabadcsapatok, nebo jiných zde nejmenovaných organizací podobné povahy, trestá se, nedopustil-li se činu přísněji trestného, za zločin těžkým žalářem od pěti do dvaceti let a za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem od dvaceti let až na doživotí.“

Dekret presidenta republiky č. 16/1945 Sb.

NSKK. Ostatní z organizací podřízených NSDAP (například odborové a sociální organizace DAF, respektive NSV) pravděpodobně nebyly soudními senáty brány jako organizace „*podobné povahy*,” jako výše zmíněné instituce. Je zajímavé, že ačkoliv se během vyšetřování pečlivě dbalo kromě zjištění členství vyšetřovaných osob v jakýchkoliv stranických organizacích i na prošetření jejich politického života, ani samotná stranická příslušnost k NSDAP, respektive k SdP není v rozsudcích nijak reflektována.²⁷⁹

V osmi případech (Heidan, Langer, Jeschke, Loibner, Hardt, Rauner, Duchon, Kukelka)²⁸⁰ se objevují zločiny proti § 7/1 a § 7/3 retr. dekretu.²⁸¹ Vzhledem k množství případů vyšetřovaných gestapem se jednotlivá obvinění v konkrétních rozsudcích liší. Společným rysem ve všech zmíněných rozsudcích je pouze formulace „*větší počet obyvatel republiky*.” Vzhledem k nedostatku spisového materiálu z provenience gestapa nebylo možné určit všechny oběti a českoslovenští vyšetřovatelé byli odkázáni pouze na konkrétní udání. Kvůli rozsahu této práce zde nebudou jednotlivé kauzy představovány, pro představu o různých se rozsahu jednotlivých obvinění proti zmíněným paragrafům však lze uvést několik

²⁷⁹ ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 17. IV. 1947, fol. 143; Tamtéž, č. kart. 170, sign. LS 85/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 20. III. 1947, fol. 76; Tamtéž, č. kart. 167, sign. LS 177/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 24. III. 1947, fol. 169; Tamtéž, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 7. I. 1947, fol. 329; Tamtéž, č. kart. 118, sign. LS 1140/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 5. XI. 1946, fol. 78; Tamtéž, č. kart. 167, sign. LS 176/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 12. IV. 1947, fol. 380; Tamtéž, č. kart. 153, sign. LS 31/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 6. II. 1947, fol. 103; Tamtéž, č. kart. 123, sign. LS 1202/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 13. XI. 1946, fol. 35; Tamtéž, č. kart. 160, sign. LS 96/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 10. II. 1947, fol. 96; Tamtéž, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 19. XII. 1946, fol. 140.

²⁸⁰ Tamtéž, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 17. IV. 1947, fol. 142; Tamtéž, č. kart. 170, sign. LS 85/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 20. III. 1947, fol. 76; Tamtéž, č. kart. 167, sign. LS 177/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 24. III. 1947, fol. 165; Tamtéž, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 7. I. 1947, fol. 326; Tamtéž, č. kart. 118, sign. LS 1140/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 5. XI. 1946, fol. 78; Tamtéž, č. kart. 167, sign. LS 176/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 12. IV. 1947, fol. 379; Tamtéž, č. kart. 153, sign. LS 31/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 6. II. 1947, fol. 103; Tamtéž, č. kart. 123, sign. LS 1202/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 13. XI. 1946, fol. 35.

²⁸¹ „(1) Kdo sám nebo v součinnosti s jinými v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18) [...] zavinil ztrátu svobody obyvatele republiky bez jiných následků, trestá se za zločin těžkým žalářem od pěti do dvaceti let: Způsobil-li viník takto ztrátu svobody většího počtu obyvatel republiky, může soud uložit trest těžkého žaláře od dvaceti let až na doživotí, za okolností pak zvláště přitěžujících trest smrti.“

„ (3) Kdo v téže době a za týchž okolností, za týmž účelem a týmž způsobem způsobil soudním usnesením, rozsudkem, nařízením, nebo správním rozhodnutím jakéhokoliv druhu, výkonem rozsudku, nařízením, nebo správním rozhodnutím, nebo jinak smrt obyvatele republiky, těžké ublížení na těle obyvatele republiky s následky [...], nebo jeho deportaci, trestá se za zločin smrti.“

Dekret presidenta republiky č. 16/1945 Sb.

konkrétních příkladů. V Raunerově rozsudku lze nalézt prokázání viny proti těmto paragrafům v třiašedesáti případech,²⁸² v případě Loibnera se jedná o dalších čtyřicet osob.²⁸³ Naproti tomu byl například Hardt obviněn ze zavinění ztráty svobody „pouhých“ čtyř osob.²⁸⁴

Posledním bodem obžaloby, který se vyskytuje ve více zkoumaných rozsudcích, jsou tzv. zločiny proti majetku, v případě zájmových osob byly aplikovány pouze § 8/2²⁸⁵ a § 10²⁸⁶ retribučního dekretu. Do těchto přečinů bylo zahrnuto především osobní obohacování jednotlivých zaměstnanců gestapa prostřednictvím krádeží spojených se zabavováním majetku zatčených. Tímto způsobem si velké množství úředníků „přilepšilo“ ke svému oficiálnímu příjmu. Jako bod obžaloby se § 8, či § 10 vyskytují v devíti ze zkoumaných rozsudků (pouze Langer s Mattlem nebyli z tohoto bodu obžalováni).²⁸⁷ Výčet odcizeného majetku je velice různorodý, od různě vysokých finančních částek, metráže oděvních látek,²⁸⁸

²⁸² ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 167, sign. LS 176/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 12. IV. 1947, fol. 379-380.

²⁸³ Tamtéž, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 7. I. 1947, fol. 328-328.

²⁸⁴ Tamtéž, č. kart. 118, sign. LS 1140/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 5. XI. 1946, fol. 78.

²⁸⁵ „Kdo v téže době a za týchž okolností a za týmž účelem se dopustil těchto zločinů:

a) podle trestního zákona ze dne 27. května 1852, č. 117 ř. z., zločinu veřejného násilí násilným vpadnutím do cizího nemovitého statku (§ 83), veřejného násilí zločinným poškozením cizího majetku (§§ 85, 86 odst. 1), žhářství (§ 166) za okolností a s následky podle § 167, písm. b) až g), krádeže (§§ 171 až 180), zpronevěry (§§ 181 až 183), podílnictví na krádeži nebo zpronevěře (§§ 185 a 186), loupeže (§ 190) za okolností a s následky podle §§ 191 až 194, podílnictví na loupeži (§ 196), podvodu (§§ 197 až 201, 203),

b) podle trestního zákona zák. čl. V/1878 zločinu porušení domácnosti soukromými osobami (§§ 330 a 331), přečinu poškození cizího majetku (§§ 418 a 420) [...], žhářství (§§ 422 a 423), krádeže (§§ 333 až 341), nakolik čin není trestný podle odst. 1, písm. b) tohoto paragrafu, podílnictví (§ 370), podvodu (§ 379 ve znění § 50 trestní novely) [...], trestá se těžkým žalářem od deseti do dvaceti let a za okolností zoláště přitěžujících těžkým žalářem od dvaceti let až na doživotí.“

Dekret presidenta republiky č. 16/1945 Sb.

²⁸⁶ „Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18) zneužil tísně, způsobené národní, politickou či rasovou persekucí, aby se obohatil na úkor státu, právníké či fyzické osoby, trestá se, nedopustil-li se činu přísněji trestného, za zločin těžkým žalářem od pěti do deseti let.“

Tamtéž.

²⁸⁷ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 17. IV. 1947, fol. 143; Tamtéž, č. kart. 167, sign. LS 177/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 24. III. 1947, fol. 169; Tamtéž, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 7. I. 1947, fol. 329; Tamtéž, č. kart. 118, sign. LS 1140/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 5. XI. 1946, fol. 78; Tamtéž, č. kart. 167, sign. LS 176/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 12. IV. 1947, fol. 380; Tamtéž, č. kart. 153, sign. LS 31/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 6. II. 1947, fol. 103; Tamtéž, č. kart. 123, sign. LS 1202/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 13. XI. 1946, fol. 35; Tamtéž, č. kart. 160, sign. LS 96/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 10. II. 1947, fol. 96; Tamtéž, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 19. XII. 1946, fol. 140.

²⁸⁸ Tamtéž, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 17. IV. 1947, fol. 142.

přes radiopřijímače, ložní prádlo a spotřební zboží,²⁸⁹ až po vybavení celého bytu,²⁹⁰ či osobní automobil zn. Tatra.²⁹¹ Ve výčtu odcizených předmětů lze nalézt i množství kuriózních předmětů, například 150 kg čokolády, zlatou zubní náhradu,²⁹² sbírku známek,²⁹³ či 10 litrů slivovice.²⁹⁴ Jak je z tohoto stručného výčtu patrné, zaměstnanci gestapa zabavovali vše, čím se mohli obohatit či co mohli využít, aniž by upřednostňovali nějaký konkrétní druh zboží.

Při pohledu na data konání hlavních přelíčení zkoumaných osob (a zároveň data úmrtí těchto odsouzených) se nabízí otázka, zda lze nalézt souvislost mezi postavením dotyčné osoby v rámci služebny tajné policie a datem jejího odsouzení. Pravděpodobně neexistuje žádný pramen, který by dokládal tento případný „hierarchický“ postup československých vyšetřujících soudců při stanovení pořadí vyšetřování jednotlivých obviněných osob. Nabízí se ale hypotéza, že kauzy vedoucích příslušníků tajné policie byly nechávány až na konec už jen proto, že tito poměrně vysoce postavení úředníci byli potenciálním cenným zdrojem informací pro rozkrývání vnitřního fungování celého represivního aparátu na území protektorátu. Vedoucí zaměstnanci i úředníci v exekutivě také často svým vyšetřovatelům svými výpověďmi umožňovali rozkrývat rozsáhlé sítě udavačů a konfidentů, kteří zaujímali v hledáčku retribučního soudnictví přední příčky a patřili tím pádem i mezi první osoby odsouzené mimořádnými lidovými soudy.²⁹⁵

Není tedy ničím překvapivým, že poslední odsouzenou a popravenou osobou ze zkoumaného vzorku byl poslední vedoucí služebny gestapa Richard Heidan. V případě zbylých osob je však situace komplikovanější, neboť se v podstatě nedá nalézt žádný vzorec, který by určoval pořadí jednotlivých hlavních přelíčení s těmito zaměstnanci. Jako první ze zkoumaného vzorku stanul na lavici obžalovaných

²⁸⁹ Např. ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 167, sign. LS 176/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 12. IV. 1947, fol. 380.

²⁹⁰ Tamtéž, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 17. IV. 1947, fol. 142.

²⁹¹ Tamtéž, č. kart. 160, sign. LS 96/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 10. II. 1947, fol. 96.

²⁹² ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 167, sign. LS 177/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 24. III. 1947, fol. 168.

²⁹³ Tamtéž, č. kart. 123, sign. LS 1202/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 13. XI. 1946, fol. 35.

²⁹⁴ Tamtéž, č. kart. 167, sign. LS 177/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 24. III. 1947, fol. 169.

²⁹⁵ Československou veřejností bylo udavačství vnímáno jako jeden z nejtěžších zločinů. Slovy ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny se jednalo o „nejhorší zjev a nejhnusnější zločin okupantské doby.“ FROMMER, B.: *Národní očista*, s. 196-197.

Richard Hardt (dne 5. listopadu 1946),²⁹⁶ o osm dní později ho následoval Johann Kukelka.²⁹⁷ Vzhledem k jejich poměrně krátkému působení v Olomouci nebyli pravděpodobně pro své vyšetřovatele příliš atraktivní. Především Kukelkovo vyšetřování navíc nebylo nijak důkladné (celý jeho soudní spis čítá pouhých šestatřicet folií a hlavní přelíčení trvalo pouhou hodinu).²⁹⁸ Celý případ byl poměrně rychle uzavřen a Kukelka popraven. Dalšími odsouzenými byli dozorcí z vazební věznice Wilhelm Hýža a Franz Mattl, kteří stanuli před mimořádným lidovým soudem společně, dne 19. prosince 1946.²⁹⁹ Ani tito dva zaměstnanci nebyli pro vyšetřovatele vzhledem ke svému nízkému služebnímu zařazení pravděpodobně příliš informačně využitelní.

Po těchto dvou vězeňských dozorcích následoval proces s Gottliebem Loibnerem, konaný ve dnech 6. a 7. ledna 1947.³⁰⁰ Už samotný fakt, že hlavní přelíčení s Loibnerem trvalo celé dva dny, svědčí o závažnosti Loibnerových obvinění, ale zároveň také dokládá, jak důkladné a detailní bylo jeho poválečné vyšetřování. Celý jeho soudní spis v rozsahu 352 folií³⁰¹ obsahuje velké množství svědeckých výpovědí i podrobných výsledků obviněného. Jen v rámci hlavního přelíčení bylo vyslechnuto přes 70 svědků, což vysvětluje rozsah celého spisu a zároveň demonstruje pečlivost československých úřadů při Loibnerově vyšetřování.³⁰² Vzhledem ke svému působení u tří různých služeben tajné policie během celého období okupace byl Loibner velice cenným zdrojem informací, který byl vyšetřovateli velmi efektivně využit. Loibnera následoval dne 6. února 1947 na cestě na oprátku zaměstnanec správního oddělení gestapa Karl Duchon.³⁰³ Vzhledem k Duchonově služebnímu zařazení je výčet jeho obvinění nepoměrně nižší například oproti Loibnerovi. Celé hlavní přelíčení s Duchonem trvalo přibližně tři hodiny,

²⁹⁶ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 118, sign. LS 1140/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 5. XI. 1946, fol. 78.

²⁹⁷ Tamtéž, č. kart. 123, sign. LS 1202/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 13. XI. 1946, fol. 35.

²⁹⁸ Tamtéž, č. kart. 123, sign. LS 1202/46, *Jan Kukelka*.

²⁹⁹ Tamtéž, č. kart. 144, sign. LS 1372/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 19. XII. 1946, fol. 140.

³⁰⁰ Tamtéž, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 7. I. 1947, fol. 330.

³⁰¹ Tamtéž, č. kart. 141, sign. LS 1426/46, *Bohumil Košťál-Loibner*.

³⁰² Tamtéž, *Hlavní přelíčení s B. Košťálem-Loibnerem, MLS v Olomouci*, 6.-7. I. 1947, fol. 309-325.

³⁰³ Tamtéž, č. kart. 153, sign. LS 31/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 6. II. 1947, fol. 103.

vyslechnuto bylo osm svědků a byly čteny svědecké výpovědi čtyř dalších osob, které se k přelíčení nedostavily.³⁰⁴

O čtyři dny později stanul před mimořádným lidovým soudem řidič a tlumočník gestapa Johan Sander.³⁰⁵ Vzhledem k rozsahu spisu (100 folií)³⁰⁶ se nedá mluvit o nedostatečně důkladném vyšetřování, Sander byl však vyšetřován pouze z několika málo zločinů, přičemž na prvním místě pochopitelně stála jeho účast na veřejné popravě Jaroslava Navrátila v Charváttech. Stejně jako v Duchonově případě bylo hlavní přelíčení se Sanderem zahájeno ve 12:00 hodin a bylo ukončeno o přibližně tři hodiny později. K soudu se dostavilo celkem šestnáct svědků.³⁰⁷ Zajímavým faktem v Sanderově případě je skutečnost, že veřejný žalobce navrhoval pro obžalovaného trest těžkého žaláře, nicméně soudní senát Sandera odsoudil k nejvyššímu trestu.³⁰⁸ V ostatních sledovaných případech se soudci s veřejným žalobcem na trestu shodli. Dne 20. března 1947 byl mimořádným lidovým soudem souzen zástupce vedoucího služebny Franz Langer.³⁰⁹ Spis čítající 81 folií obsahuje poměrně velké množství svědeckých výpovědí, ačkoliv vyšetřovatelé se primárně zaměřovali na protipartyzánské akce gestapa prováděné v posledních letech války. Kromě zběžného výčtu konfidentů a stručného nástinu činnosti olomouckého gestapa nebyl Langer nijak podrobněji vyšetřován.³¹⁰ Hlavní přelíčení trvalo necelé čtyři hodiny, při němž bylo předvoláno jedenáct svědků a kromě toho byly čteny výpovědi svědků, kteří se přelíčení neúčastnili (mezi nimi byla čtena i výpověď již popraveného Wilhelma Hýži).³¹¹

Dne 24. března 1947 v 8:30 hodin bylo zahájeno hlavní přelíčení s úředníkem Franzem Jeschkem. Celý proces trval téměř deset hodin, nejprve bylo vyslechnuto dohromady pětadvacet svědků, poté byly čteny výpovědi pětadvaceti dalších

³⁰⁴ ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 153, sign. LS 31/47, *Hlavní přelíčení s K. Duchoněm*, 6. II. 1947, fol. 98-101.

³⁰⁵ Tamtéž, č. kart. 160, sign. LS 96/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 10. II. 1947, fol. 96.

³⁰⁶ Tamtéž, č. kart. 160, sign. LS 96/47, *Jan Sander*.

³⁰⁷ Tamtéž, *Hlavní přelíčení s J. Sanderem, MLS v Olomouci*, 10. II. 1947, fol. 92-94.

³⁰⁸ Tamtéž, fol. 94; srov. Tamtéž, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 10. II. 1947, fol. 96.

³⁰⁹ Tamtéž, č. kart. 170, sign. LS 85/47, *Rozsudek, MLS v Olomouci*, 20. III. 1947, fol. 76.

³¹⁰ Tamtéž, č. kart. 170, sign. LS 85/47, *František Langer*.

³¹¹ Tamtéž, *Hlavní přelíčení s F. Langerem, MLS v Olomouci*, 20. III. 1947, fol. 70-74.

svědků, mezi nimi se opět nacházelo několik již popravených příslušníků gestapa.³¹² I zde je patrné, že celé vyšetřování probíhalo velmi důkladně a bylo vyslechnuto velké množství svědků. Vzhledem k jeho poměrně vysoké hodnosti a postavení úředníka v exekutivě byl podrobně vyslýchán i samotný Jeschke.³¹³ Nejrozsáhlejším materiálem z celého zkoumaného vzorku je soudní spis Kurta Raunera čítající 388 folií.³¹⁴ Hlavní přelíčení s tímto úředníkem gestapa proběhlo mezi dny 11. a 12. dubna 1947, k procesu se dostavilo 82 předvolaných svědků a navíc bylo čteno více než deset výpovědí svědků, kteří se z různých důvodů nedostavili (například Franz Langer byl touto dobou již po smrti).³¹⁵ Jako jeden ze zaměstnanců olomouckého gestapa nechvalně proslulých svojí brutalitou byl Rauner velmi podrobně vyšetřován, jelikož na jeho osobu bylo v poválečném období podáno velké množství udání, ať již z řad bývalých vězňů či jejich příbuzných.³¹⁶ Vzhledem ke svému více než pětiletému působení u tajné policie v Olomouci patřil Rauner zároveň i mezi nejcennější zdroje informací pro vyšetřovatele z řad StB, resp. SNB, o čemž svědčí jeho velice podrobné výsledky.

Jak již bylo zmíněno výše, jako poslední ze zkoumaných osob stanul na lavici obžalovaných před olomouckým mimořádným lidovým soudem Richard Heidan. Datum konání hlavního přelíčení s tímto policejním úředníkem a důstojníkem SS bylo stanoveno na den 17. dubna 1947 a bylo ukončeno po šesti a půl hodinách. Během tohoto přelíčení bylo vyslechnuto šestnáct svědků a přečteno dalších sedm výpovědí svědků, kteří se k přelíčení nedostavili.³¹⁷ Výsledky Heidana i svědků byly směřovány nijak překvapivě opět především na činnost gestapa v posledních letech války. Heidan samotný byl také několikrát dotazován na personální strukturu olomouckého gestapa, její vnitřní fungování a především měl svým vyšetřovatelům

³¹² ZAO-OI, f. MLS Olomouc, č. kart. 167, sign. LS 177/47, *Hlavní přelíčení s F. Jeschkem, MLS v Olomouci*, 24. III. 1947, fol. 148-163.

³¹³ Tamtéž, č. kart. 167, sign. LS 177/47, *František Jeschke*.

³¹⁴ Tamtéž, č. kart. 167, sign. LS 176/47, *Kurt Rauner*.

³¹⁵ Tamtéž, *Hlavní přelíčení s K. Raunerem, MLS v Olomouci*, 11.-12. IV. 1947, fol. 357-377.

³¹⁶ Tamtéž, č. kart. 167, sign. LS 176/47, *Kurt Rauner*.

³¹⁷ Tamtéž, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Hlavní přelíčení s R. Heidanem, MLS v Olomouci*, 17. IV. 1947, fol. 133-140.

prozradit jména všech konfidentů a dalších spolupracovníků olomoucké služebny tajné státní policie.³¹⁸

Z předchozích řádků je patrné, že žádný vzorec pro stanovení pořadí jednotlivých procesů s největší pravděpodobností neexistoval. Jasný je pouze fakt, že přední pozice mezi trestanými zločinci zaujímali kolaboranti a další „zrádci a jejich pomahači.“³¹⁹ Soudní senáty byly v neustálém časovém presu vzhledem k omezené době platnosti retribučního dekretu a k ohromnému množství případů, které bylo třeba uzavřít.³²⁰ Je tedy pravděpodobnější, že jednotliví příslušníci gestapa se před mimořádné lidové soudy dostávali podle toho, jak rychle se vyšetřovatelům podařilo nalézt dostatek usvědčujících materiálů a jak rychle se veřejným podařilo sestavit návrh obžaloby. Stejně tak se dá předpokládat, že délka vazby těchto osob a následné datum procesu s nimi spíše souviselo s poskytováním informací o dalších obviněných osobách. Někdejší úředníci gestapa totiž často vystupovali v roli svědků při procesech se svými někdejšími kolegy, ale i se spolupracovníky z řad českého obyvatelstva. Ani služební postavení jednotlivých zaměstnanců tajné policie nehrálo výraznější roli, neboť například řidič gestapa Sander byl pro vyšetřovatele jen stěží zajímavější osobou, než kriminální asistent Loibner, který měl na svědomí zavinění ztráty svobody, či smrti desítek občanů. Proti „hierarchickému“ postupu hovoří i fakt, že například někdejší vedoucí gestapa v Šumperku Wilhelm Prellberg byl popraven již 13. listopadu 1946, tedy ve stejný den jako řidič Kukelka.³²¹

Závěr

Ačkoliv se nedá stanovit jednotný model zaměstnance gestapa, lze mezi jednotlivými zkoumanými jednotlivci nalézt několik společných znaků. Ve většině případů se jednalo o osoby pocházející z nižších sociálních vrstev, často také s poměrně nízkým vzděláním, většinou ukončení vyučením. Dvě z popisovaných osob byly dokonce nemanželského původu. Všechny osoby ze zkoumaného vzorku se staly nejpozději v období druhé světové války členy NSDAP, či o vstup do strany alespoň požádaly a

³¹⁸ Především ZAO-OL, f. MLS Olomouc, č. kart. 171, sign. LS 102/47, *Protokol sepsaný s R. Heidanem, NSB v Olomouci*, 12. VII. 1945, fol. 31-40.

³¹⁹ FROMMER, B.: *Národní očista*, s. 19-20.

³²⁰ Tamtéž, s. 332.

³²¹ FIALA, J.: *Z historie katovského řemesla v Olomouci*, s. 78.

velká část z těchto osob byla členy některé ze stranických organizací. Dále se dá konstatovat, že přibližně 55 % zaměstnanců olomouckého gestapa se stalo členy SS.

Co se týče odborné způsobilosti k výkonu policejní práce, lze celou skupinu rozdělit do tří skupin. Nejméně početnou část představovali profesionální policisté, kteří nabrali zkušenosti svým mnohaletým působením u uniformované a kriminální policie ještě před svým nástupem ke gestapu. Zde se jednalo pouze o oba vedoucí příslušníky. Druhou skupinu tvořili úředníci, kteří absolvovali odborný kurz, a po úspěšném složení kriminalistických zkoušek jim byla udělena hodnost kriminálního asistenta. Tito zaměstnanci sice obdrželi alespoň základní průpravu v policejní práci a dali se označit jako kvalifikovaný personál, nicméně pouhých několik měsíců trvajícím kurzu nemohl nahradit léta zkušeností a celá tato situace nutně vedla k postupné deprofesionalizaci personálu. Nejpočetnější skupinu tvořili naprosto nekvalifikovaní kriminální zaměstnanci, kteří postrádali jakýkoliv odborný výcvik. Mezi důvody pro jejich vstup k tajné policii lze spatřovat především kariérismus a vidinu stabilní pracovní pozice. Z hlediska vedoucích pozic byly tyto osoby často vítané díky své znalosti místních poměrů a především díky tomu, že často ovládali český jazyk. Někteří tito nekvalifikovaní zaměstnanci se dostali ke gestapu přesunem skrze pracovní úřad, v tomto případě se jednalo především o profesionální řidiče.

Úředníci působící u tajné policie v Olomouci se nijak významně neodlišovali od svých kolegů, kteří působili v rámci jiných služeben na území Protektorátu Čechy a Morava. Stejně jako jejich kolegové z Pardubic, i zaměstnanci olomouckého gestapa pocházeli z velké části z území bývalého Československa, ať již se jednalo o sudetské Němce či osoby, které přijaly německé občanství až po březnu 1939 (tzv. „renegáty“). V případě olomoucké služebny pocházelo z území bývalého Československa přibližně 73 % osob. Především v otázce společenského původu byl personál obou služeben v protektorátu srovnatelný. Drobné rozdíly bylo možné nalézt pouze při zkoumání věkového rozvrstvení, neboť zaměstnanci olomouckého gestapa byli v průměru přibližně o šest let starší než jejich pardubické protějšky. Ostatní analyzované fenomény nebylo možné kvůli nedostatku dat komparovat. Při porovnání se situací v *Altreichu* byla situace poněkud komplikovanější. Rozdělení

do zmíněných tří skupin lze nalézt i u zde působícího řadového personálu, avšak v případě vedoucích pracovníků se nacházíme podstatné rozdíly. Velení služebním a úředním zde totiž bylo z většiny svěřeno do rukou úředníků, kteří z valné části pocházeli ze střední lépe zajištěné třídy a naproti svým kolegům sloužícím v protektorátu měli často úspěšně ukončené vysokoškolské vzdělání, především se jednalo o právnické obory. Co se týče věkového rozvrstvení personálu, v případě řadových zaměstnanců se dá konstatovat, že situace byla v obou sledovaných prostorech srovnatelná, nicméně vedoucí představitelé úřadoven rozmístěných na území Německa byli ve většině případů mladší než všichni sledovaní vedoucí úředníci ze služeben v protektorátu.

Vzhledem k nedostatku potřebných dat nebylo možné blíže porovnat členství zaměstnanců gestapa ve stranických organizacích a NSDAP samotné, nicméně vzhledem k politickému tlaku na ně a vzhledem ke zmíněným Himmlerovým a Heydrichovým snahám o sjednocení policie, SD a SS do jednotného bezpečnostního aparátu lze předpokládat, že zde byla situace víceméně srovnatelná. Bohužel nebylo možné zjistit, nakolik se lišili zaměstnanci olomouckého gestapa z řad sudetských Němců od situace v celoprotektorátním měřítku v otázce předválečného členství v SdP. Dá se konstatovat pouze, že členy této strany se prokazatelně stalo minimálně 50 % personálu pocházejícího z území bývalého Československa. Tento fenomén v celoprotektorátním kontextu by si zasloužil vlastní výzkum.

Na základě analýzy poválečných procesů s jednotlivými zájmovými osobami lze konstatovat, že s velkou pravděpodobností neexistoval žádný systém ve stanovování pořadí jednotlivých hlavních přelíčení. Poté, co byli jednotliví zaměstnanci využiti pro získání zpravodajských informací, vystupovali často podle aktuální potřeby jako svědci v procesech s ostatními obžalovanými a když byl shromážděn dostatek důkazního materiálu a vytvořen návrh obžaloby, stanuli sami před soudním senátem mimořádného lidového soudu. Je však nutné zdůraznit, že pořadí jednotlivých hlavních přelíčení je spíše náhodné. Ani analýza rozsahu jednotlivých soudních spisů nepřinesla žádné překvapivé výsledky, neboť nejrozsáhlejší spisy patří úředníkům, kteří působili v exekutivě. Na první pohled se

může zdát překvapivé, že spisy těchto zaměstnanců jsou rozsáhlejší než spisy jejich nadřízených, tento fakt má ale jednoduché vysvětlení. Úředníci z exekutivy přicházeli do kontaktu s vyšetřovanými osobami nejčastěji z pohledu celého personálu služebny. Na tyto osoby bylo také po válce podáno největší množství udání z řad bývalých vězňů, či pozůstalých po osobách, které během okupace zahynuly. Následkem těchto udání rapidně vzrostl počet svědků, který tak způsobil i rozsáhlejší vyšetřování. Oproti tomu československé úřady neobdržely tolik udání na vedoucí představitele zkrátka proto, že ti nepřicházeli s vyšetřovanými tak často do styku a jen výjimečně se sami osobně účastnili vyšetřování.

V této práci jsem záměrně opomenul problematiku činnosti olomouckého gestapa v období nacistické okupace. Toto téma stále není blížeji probádané a zasloužilo by si vlastní zpracování, vzhledem k jeho obsáhlosti nebylo možné se tomuto tématu v této práci věnovat. Stejně tak otázka samotného personálního složení olomoucké služebny tajné policie je stále neprobádaným tématem. Po válce sestavované jmenné seznamy příslušníků gestapa jsou sice přínosným pramenem, ale obsahují množství faktografických chyb a personální proměny v průběhu válečných let jsou zde reflektovány pouze omezeně. V neposlední řadě stále čeká na zpracování i problematika poválečných procesů s jednotlivými zaměstnanci olomouckého gestapa. Jejich vyšetřování v rámci olomouckého mimořádného lidového soudu je dosud zpracováno jen částečně a doposud není jasné, zda některý ze zaměstnanců, kterým se podařilo uprchnout z protektorátu a kteří nebyli vydáni zpět československým úřadům, nestanul před soudem například na území Spolkové republiky Německo.

Seznam použitých pramenů a literatury

1. Archivní prameny a soukromé sbírky

Archiv bezpečnostních složek v Praze:

fond 52, sign. 52-84-5, *Gestapo. Organisační přehled - kraj Olomouc.*

fond 52, sign. 52-84-5, *Jmenný seznam příslušníků gestapa.*

fond 302, sign. 302-1-121, *Protokol s R. Heidanem, NBS v Olomouci, 20. IX. 1945.*

fod 305, sign. 305-338-6.

Kartotéka NSDAP, *Karta F. Langera, W. Hýži, F. Mattla.*

Kartotéka příslušníků německých bezpečnostních složek Abwehr, Gestapo a SD, *Karta J. Kukulky.*

Bundesarchiv Berlin:

Agenda SSO, sign. SSO74A, *R. Heidan.*

Agenda RS

sign. R 601/2280, *F. Jeschke.*

sign. D5153, *G. Loibner*

sign. R 9361 III/158888, *K. Rauner.*

sign. R 9361 III/345536, *K. Duchon.*

ZR 720 A.13, *R. Heidan.*

Národní archiv Praha:

fond 316, sign. 316-81-2 (nezpracováno).

fond MV-ref. Lidice, sign. C-6178 - Olomouc.

Moravský zemský archiv Brno:

fond B 340 (Gestapo Brno)

sign. 100-338-1.

sign. 100-338-2.

sign. 100-338-5.

sign. 100-338-15.

sign. 100-341-8.

Osobní sbírka Rudiho Claeys:

CROWCASS detention list 14 (digitální kopie).

National Archives and Records Administration, *SS Members List, R. Heidan* (digitální kopie).

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc:

fond MLS Olomouc

č. kart. 153, sign. LS 31/47 (Duchon).

č. kart. 118, sign. LS 1140/46 (Hardt).

č. kart. 171, sign. LS 102/47 (Heidan).

č. kart. 144, sign. LS 1372/46 (Hýža, Mattl).

č. kart. 167, sign. LS 177/47 (Jeschke).

č. kart. 123, sign. LS 1202/46 (Kukelka).

č. kart. 170, sign. LS 85/47 (Langer).

č. kart. 141, sign. LS 1426/46 (Loibner).

č. kart. 167, sign. LS 176/47 (Rauner).

č. kart. 160, sign. LS 96/47 (Sander).

2. Vydané prameny

Dekret presidenta republiky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech (Dekret presidenta republiky č. 16/1945 Sb.), dostupné z <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/161945.html> [cit. 26. 4. 2018].

Trials of War Criminals before the Nuernberg Military Tribunals. Volume IV: „The Einsatzgruppen Case“. Nuernberg 1949.

Yad Vashem Digital Collections, Record Group TR.19, Document No. 40, *Documentation from the Trial with Bovensiepen and others*, dostupné z <http://www.yadvashem.org/collections.html> [cit. 15. 1. 2018].

ZAMYKAL, Ladislav (ed.): *Velký Olomouc. Informace o jeho přítomném stavu a jeho významu*. Olomouc 1924, dostupné z https://cs.wikisource.org/wiki/Velk%C3%BD_Olomouc/Na%C5%A1e_pr%C5%AFmyslov%C3%A9_z%C3%A1vody [cit. 20. 2. 2018].

3. Literatura

ADAMEC, Václav: *Akce referátu II A brněnské řídicí úřadovny Gestapa proti levicovému odboji na Moravě v letech 1939-1943*. In: *Securitas imperii*, sv. 28/1, 2016, s. 60-95.

ADAMEC, Václav: *Mýtus Koslowski: kriminální rada brněnské řídicí úřadovny Gestapa Otto Koslowski*. In: *Paměť a dějiny*, roč. 8, 2014, č. 4, s. 76-89.

ADAMEC, Václav: *Referát II A brněnského Gestapa 1939-1943*. Magisterská diplomová práce. Brno 2012.

BARTOŠ, Josef: *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939-1945*. Olomouc 1997.

BARTOŠ, Josef: *Prostějovsko v době nacistické okupace a protifašistický odboj v letech 1939-1945*. Olomouc 1998.

BIMAN, Stanislav a kol.: *Kdo byl kdo v říšské župě Sudety. Biografická příručka A-Z*. CD nosič. Litoměřice 2008.

BLANDFORD, Edmund L.: *Nacistické tajné služby*. Praha 2003.

BLATECKÁ, Anna: *Nacističtí vězeňští dozorcí před Mimořádným lidovým soudem v Olomouci*. Bakalářská diplomová práce. Olomouc 2016.

BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě, 1945-1948*. Šenov u Ostravy 1998.

ČERNÝ, Vladimír: *Brněnské gestapo*. Brno, v tisku.

ČERNÝ, Vladimír: *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944-1945*. Disertační práce. Brno 2006.

ČEŠÍK, Vojtěch: *Kriminální inspektor a SS-Obersturmführer Franz Langer*. In: *Časopis MEMO*, 2017/1, s. 5-27.

ČEŠÍK, Vojtěch: *Kriminální komisař Richard Heidan (1893-1947). Životní osudy posledního vedoucího gestapa v Olomouci*. In: *Moderní dějiny 2018*, v tisku.

ČEŠÍK, Vojtěch: *Richard Heidan (1893-1947) a Franz Langer (1898-1947). Představitelé venkovní služebny gestapa v Olomouci*. Bakalářská diplomová práce. Olomouc 2016.

- DAMS, Carsten – STOLLE, Michael: *Gestapo. Moc a teror ve Třetí říši*. Praha 2010.
- DORFEY, Beate - Weiß, Petra: *Stadtführer Koblenz Auf den Spuren des Nationalsozialismus*. Koblenz 2012, s. 45-48.
- FIALA, Jiří: *Z historie katovského řemesla v Olomouci. III. Popravy v Olomouci za nacistické okupace v letech 1939 - 1945 a během činnosti zdejšího Mimořádného lidového soudu v letech 1945 - 1948*. In: *Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci*, č. 298. Olomouc 2009, s. 61-86.
- FROMMER, Benjamin: *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010.
- GEIDT, Lenka: *Magdalena Siwy (1920–1946). Službou u ostravského Gestapa na šibenici*. In: *Paměť a dějiny* roč. 9, 2015, č. 2, s. 88–97.
- HOFMANOVÁ, Vendula: *SS-Hauptsturmführer a kriminální rada Heinrich Gottschling (1909-1947). Vedoucí Gestapa v Olomouci (1940-1942), Kladně (1943-1944) a Táboře (1944-1945)*. Bakalářská diplomová práce. Olomouc 2016.
- JARKOVSKÁ, Lucie: *Odplata, či spravedlnost? Mimořádné lidové soudy 1945-1948 na Královéhradecku*. Praha 2008.
- JIRÁK, Petr: *Z historie obce - ředitel školy Jan Jand'ourek byl v nacistické vazbě*. In: *Zpravodaj obce Bedihošť*, 2016, č. 41, s. 9-10.
- KAŇÁK, Petr - KRČMÁŘ, Dalibor - VAJSKEBR, Jan: *S jasným cílem a plnou silou. Nasazení německých policejních složek při rozbití Československa 1938-1939*. Terezín 2014.
- KOPEČEK, Pavel: *Národní odbojové hnutí na Přerovsku v období let 1939-1942*. Disertační práce. Olomouc 2011.
- KOPEČEK, Pavel: *Odbojové hnutí na Přerovsku a Hranicku v letech 1943-1945*. In: *Sborník Státního okresního archivu Přerov*. Přerov 2010, s. 182-230.
- KREISINGER, Pavel - ZUMR, Jan: *Heinz Pannwitz (1911-1975). Kdo byl hlavní vyšetřovatel atentátu na Reinharda Heydricha?* In: *Paměť a dějiny* roč. 11, 2017, č. 2, s. 81-92.
- KREISINGER, Pavel: *Personální obsazení tzv. protiparašutistického podreferátu IV 2b pražské řídicí úřadovny gestapa v letech 1943-1945. Pokus o rekonstrukci na základě výpovědí hlavního dešifřanta podreferátu IV 2b Karla Schnabla a dalších pramenů*. In: *Historica Olomucensia* roč. 45, 2013, s. 169-203.
- KREISINGER, Pavel a kol.: *Představitelé Gestapa na území Protektorátu Čechy a Morava v dokumentech a obrazech*. Praha, v tisku.

KYNCL, Vojtěch: *Bez výčitek - genocida Čechů po atentátu na Reinharda Heydricha*. Praha 2012.

KYNCL, Vojtěch: *Ležáky: obyčejná vesnice, Silver A a pardubické Gestapo v zrcadle heydrichiády*. Pelhřimov 2008.

LIŠKA, Otakar a kol.: *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. Praha 2006.

MALLMANN, Klaus: *Hony na lidi a masové vraždění*. In: PAUL, Gerhard - MALLMANN, Klaus - Michael: *Gestapo za druhé světové války*. Praha 2010, s. 317-345.

McDONOUGH, Frank: *Gestapo. Mýtus a realita Hitlerovy tajné policie*. Praha 2016.

MOLLO, Andrew: *Uniforms of the SS. Vol. 1: Allgemeine SS 1923-1945*. London 1991.

MOLLO, Andrew: *Uniforms of the SS. Vol. 5: Sicherheitsdienst und Sicherheitspolizei 1931-1945*. London 1992.

PAUL, Gerhard: *„Bojující správa.“ Sekce IV Hlavního říšského bezpečnostního úřadu jakožto řídicí instance Gestapa*. In: PAUL, Gerhard - MALLMANN, Klaus - Michael: *Gestapo za druhé světové války*. Praha 2010, s. 54-96.

PLACHÝ, Jiří: *Dvě cesty na šibenici. Životní osudy příslušníků pražského Gestapa Wilhelma Wollnera a Friedricha Dennerta*. In: *Paměť a dějiny* roč. 8, 2014, č. 2, s. 89-99.

PLACHÝ, Jiří: *Naše služba jako úředníků gestapa nebyla lehká. Kurt Max Walter Richter. Nacistický válečný zločinec, jehož zachránil Antonín Zápotocký*. In: *Paměť a dějiny* roč. 10, 2016, č. 2, s. 89-100;

SLÁDEK, Oldřich: *Stanné právo a stanné soudy*. In: PAUL, Gerhard - MALLMANN, Klaus - Michael: *Gestapo za druhé světové války*, s. 346-368.

SLÁDEK, Oldřich: *Zločinná role Gestapa*. Praha 1986.

ŠEVEČKOVÁ, Jana: *Činnost referátu IIBM brněnské řídicí úřadovny gestapa v letech 1939-1945*. Magisterská diplomová práce. Brno 2010.

VAŠEK, František - ČERNÝ, Vladimír - BŘEČKA, Jan: *Místa zkropená krví. Kounicovy studentské koleje v Brně v letech nacistické okupace 1940-1945*. Brno 2015.

VORLÄNDER, Herwart: *Die NSV. Darstellung und Dokumentation einer nationalsozialistischen Organisation*. Boppard am Rhein 1988.

WILDT, Michael: *Radikalizace a seberadikalizace roku 1939. Zrození Hlavního říšského bezpečnostního úřadu (Reichssicherheitshauptamt) z ducha masových vražd páchaných jménem německého extrémního národovectví*. In: PAUL, Gerhard - MALLMANN, Klaus Michael: *Gestapo za druhé světové války*. Praha 2010, s. 21-53.

3. Webové stránky

1. *pluk tyrolských císařských myslivců*, dostupné z <http://forum.valka.cz/topic/view/47369> [cit. 12. 3. 2018].

161. *Infanterie-Division*, dostupné z <http://lexikon-der-wehrmacht.de/Gliederungen/Infanteriedivisionen/161ID.htm> [cit. 20. 2. 2018].

340. *Infanterie-Division*, dostupné z <http://lexikon-der-wehrmacht.de/Gliederungen/Infanteriedivisionen/340ID.htm> [cit. 20. 2. 2018].

Adolf Eichmann, his Escape and Capture in Argentina. Operation Eichmann, dostupné z <http://www.holocaustresearchproject.org/trials/eichmanntrialcapture.html> [cit. 12. 1. 2018].

BDO (Bund Deutscher Osten), dostupné z http://www.u-norka.cz/?page_id=648 [cit. 9. 4. 2018].

BIANCHI, Sebastián: *Occupation Medals*, dostupné z http://www.wehrmacht-awards.com/service_awards/occupation_medals.htm [cit. 13. 2. 2018].

BIANCHI, Sebastián: *Winterschlacht im Osten 1941/42*, dostupné z http://wehrmacht-awards.com/campaign_awards/easternwintermedal/easternwintermedal.htm [cit. 6. 3. 2018].

Odznak Bund Deutscher Osten, dostupné z <https://www.fronta.cz/dotaz/odznak-bund-deutscher-osten> [cit. 9. 4. 2018].

SA-Gruppen & SA-Brigaden, dostupné z <http://www.axishistory.com/axis-nations/188-germany-political-organizations/sa/4966-sa-gruppen-a-sa-brigaden> [cit. 12. 2. 2018].

Staffel-Unterführer, dostupné z <https://forum.axishistory.com/viewtopic.php?t=181261> [cit. 12. 2. 2018].

Theodor Schnitzler, dostupné z <https://www.holocaust.cz/database-obeti/obet/121822-theodor-schnitzler/> [cit. 20. 2. 2018].

Wehrmachtsführerscheinklassen, dostupné z <http://www.forum-der-wehrmacht.de/index.php/Thread/21522-wehrmachtsf%C3%BChrerscheinklassen/> [cit. 21. 2. 2018].

Resumé

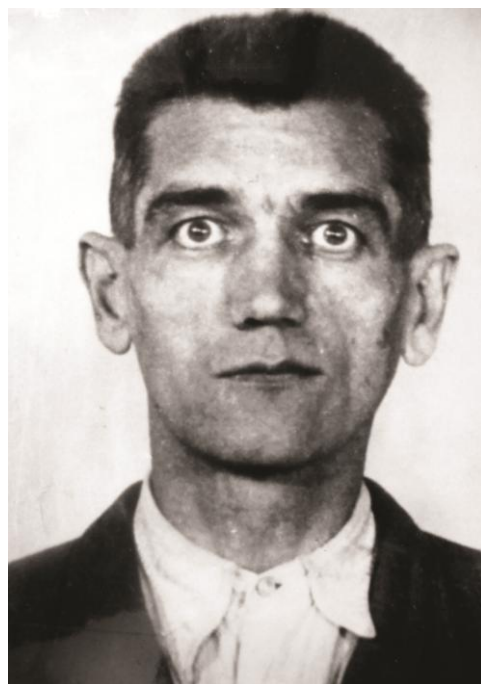
The main goal of this thesis was to analyse eleven members of the Gestapo-Außendienststelle Olmütz who were sentenced to death (Richard Heidan, Franz Langer, Karl Duchon, Richard Hardt, Franz Jeschke, Gottlieb Loibner, Kurt Rauner, Johann Kukulka, Johann Sander, Wilhelm Hýža and Franz Mattl) and to analyse their lawsuits during postwar retribution. This analysis was put into context of the whole Gestapo-Außendienststelle Olmütz and the comparison with other Gestapo personnel from Protectorate of Bohemia and Moravia and from Altreich was also realised. From this analysis it is clear that the personnel of the Gestapo in Olomouc was not very different from their counterparts in other Gestapo offices in Protectorate of Bohemia and Moravia or from Altreich. Their social origin and education was in most cases nearly the same. Most of the differences between those eleven Gestapo members lied in level of professional qualification. It was also possible to find some identical elements in postwar lawsuits of these eleven men who were tried by Extraordinary People's Court in Olomouc. Many of legal charges were very common during lawsuits of all the analysed men. Lastly this thesis proved that there was no specific system in sequence of the trials with Gestapo members. The order of individual lawsuits with these men was mostly random and it was not connected with rank or position in Gestapo.

Přílohy

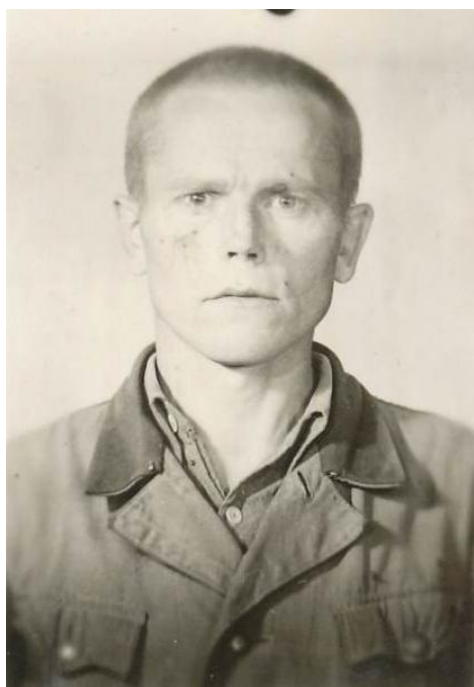
Fotografie zkoumaných příslušníků olomouckého gestapa¹

Richard Heidan (NA)

Franz Langer (NA)

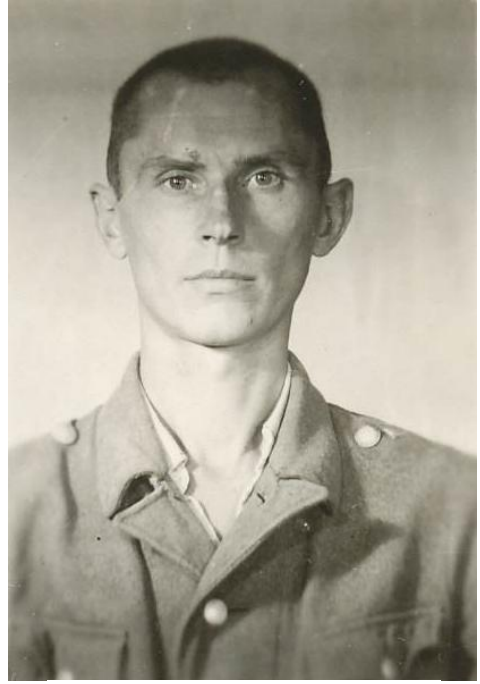
Franz Jeschke (ABS)

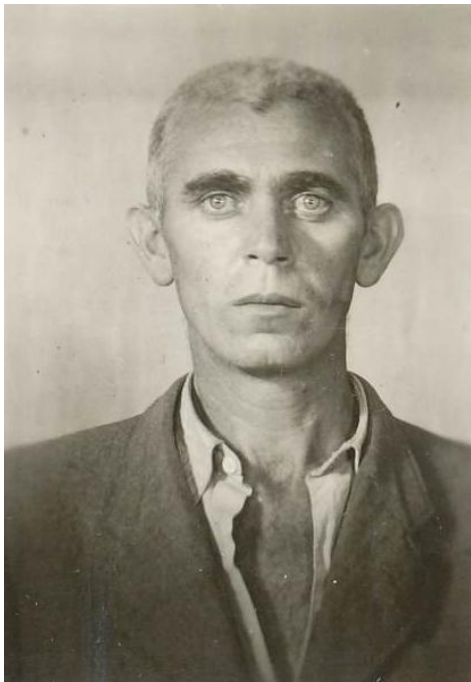
Gottlieb Loibner (NA)

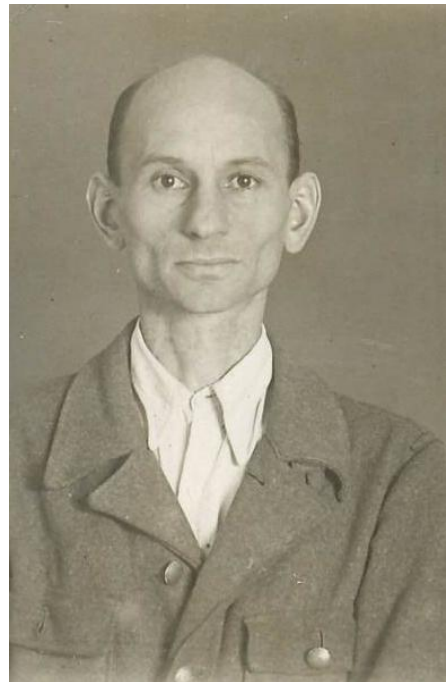
Richard Hardt (ABS)

Kurt Rauner (ABS)

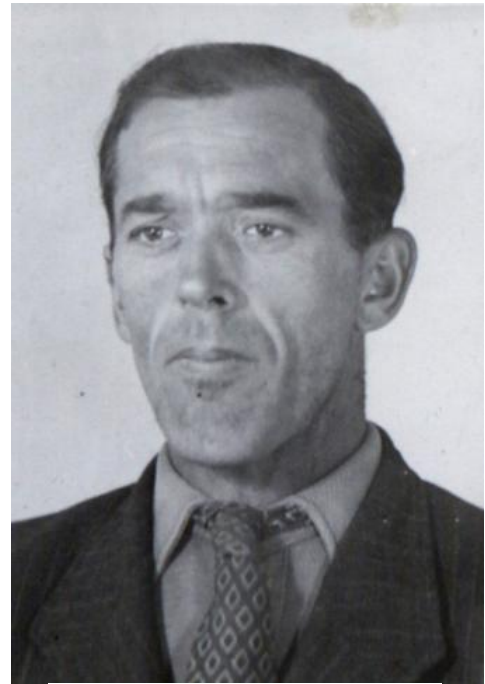
Karl Duchon (ABS)

Johann Kukelka (ABS)

Wilhelm Hýža (NA)

Franz Mattl (ABS1)

¹ Kromě fotografie F. Mattla pochází všechny portréty z poválečného období (pozn. autora).
Fotografie pocházejí z následujících zdrojů:
ABS - ABS Praha, Kartotéka příslušníků německých bezpečnostních složek Abwehr, Gestapo a SD;
ABS1 - ABS Praha, f. 305, sign. 305-338-6.
NA - NA, f. 316, sign. 316-81-2.

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Vojtěch Češík
Fakulta:	Filozofická
Katedra:	Historie
Vedoucí práce:	PhDr. Pavel Kreisinger, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018
Název práce:	Příslušníci olomouckého gestapa odsouzení v rámci retribuice k trestu smrti.
Název v angličtině:	Members of the Gestapo-Außendienststelle Olmütz Sentenced by Retribution Courts to Death.
Anotace:	Práce se zabývá analýzou zaměstnanců gestapa v Olomouci odsouzených MLS Olomouc k trestu smrti a jejím zařazením do širšího kontextu. Kromě toho se práce zaměřuje na analýzu poválečných procesů s těmito zájmovými osobami.
Klíčová slova:	gestapo, bezpečnostní policie, Protektorát Čechy a Morava, Olomouc, druhá světová válka, represivní aparát, Mimořádné lidové soudy
Anotace v angličtině:	This thesis focuses on members of the Gestapo-Außendienststelle Olmütz who were sentenced to death during postwar retribution and sets those men into wider context. This work also analyses postwar lawsuits with those Gestapo members.
Anglická klíčová slova:	Gestapo, Security Police, Protectorate of Bohemia and Moravia, Olomouc, World War II, repressive power, Extraordinary People's Courts
Přílohy vázané v práci:	fotografie
Rozsah práce:	79 stran
Jazyk práce:	čeština